# İNSANCIL

AYLIK
KÜLTÜR
SANAT
DERGİSİ

YIL : 1 SAYI: 12

İSA ÇELİK

## İNSANCIL GÜLÜMSÜYOR

5.000 TL. (KDV DAHİL)

EKİM 1991

- Sahibi - Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni
  BERRİN İSTANBULLUOĞLU

- Genel Yayın Yönetmeni
  CENGİZ GÜNDOĞDU

- Kurum Yönetmeni
  ESER GÜNÇE

- Görsel Yönetmen
  CEMİLE ÇAKIR

- Kurum Yazmanı
  SEVİL SELÇUK

- Teknik Kadro
  İSMET HÜNERLİ
  FERRUH ÇAKI

- Katkıda Bulunanlar
  NAZAN KARACA
  NİHAT ATEŞ
  SADIK ALBAYRAK
  H. ALİ ŞİMŞEK
  SEDAT TOSUNOĞLU

Yönetim Yeri: Mollafenari Sok. Nadir
Han No: 40-42 Kat:5
CAĞALOĞLU - İSTANBUL
Tel: 511 79 94
Fax: 527 50 75
Posta Çeki No: 666 043

Abone Koşulları
Yıllık (12 Sayı) 50.000-TL. (KDV. Dahil)
Öğretmen - Öğrenci 40.000.-TL.
Yurtdışı : 50 Mark.

Dizgi : Sarmal Dizgievi - 522 45 78
Baskı : Pirmat Basımevi / İstanbul
Tel : 527 50 75 - 522 79 64


**İÇİNDEKİLER**


*Cengiz Gündoğdu*
İnsancıl Gülümsüyor ..... 1
*Ayten Mutlu*
Gözün Arkada Kalmasın ..... 2
*Celal Vardar*
Gün Gelecek (Şiir) ..... 2
*Sadık Albayrak*
Metalaşan Sanat Üzerine Bazı Düşünceler ..... 3
*Ahmet Ada*
Üç Karanfil (Şiir) ..... 5
*A.Necmettin Borteçin*
Günü Kurtaran Yontulara ..... 6
*İsmail Tanju*
Genç Tiyatrocular, Tiyatro Ve Kitleler İçin ..... 8
*Nihat Ateş*
Doğum (Şiir) ..... 9
*Bülent Habora*
Lale Devrinden Zamanımıza Kültür ..... 10
*Öncü*
Yiğitleme (Şiir) ..... 11
*Yusuf Çotuksöken*
Okuyup Geçerken ..... 12
*Cengiz Bektaş*
Bir Eski Sinan (Şiir) ..... 13
*Dr. Halidun Şen*
Dil-Yetisi, Dil Ve Dil-Bilim ..... 14
*İbrahim Tığ*
Döne Kız, Öptüm (Şiirler) ..... 16
*Zerrin Taşpınar Şahin*
Turkuaz (Şiir) ..... 17
*Arslan Kaynardağ*
"Felsefe Bölümü" Tarih Ve Tatsız Bir Olay ..... 18
*Feriha Altıok*
Yüzün (Şiir) ..... 19
*Hilmi Büyükşekerci*
Selvili Dizeler ..... 20
*İnsancıl*
Adnan Özyalçıner'le Söyleşi ..... 24
*Vecihi Sarısözen*
Ağırlaşan Toprak: Körleşme (Şiir) ..... 26
*Üstün Akmen*
Khalkidiki'de Can Sıkıntısı ..... 27
*İsmet Kemal Karadayı*
Bendeki Nazım Hikmet ..... 28
*Çiğdem Sezer*
İstem (Şiir) ..... 29
*İzzet Kılıçlı*
Aşk Bülteni –8– ..... 30
*Mustafa Sercan*
Oltaya Takılmadan Yem Kapma Yöntemi (Öykü) ..... 32
*Metin Günal*
Ses (Şiir) ..... 35
*Nevra Bucak*
Bir Uzay Masalı ..... 36
*Hayri Kako*
Gündem Şair (Şiir) ..... 37
*Ali Balkız*
Zula (Öykü) ..... 38
*Murat Yavuz*
Bir Sevgi Yolculuğu ..... 42
*Berrin Taş*
Sen (Şiir) ..... 43
*Cengiz Gündoğdu*
Köy Güncesi ..... 44
*İbrahim Oluklu*
Bir Olur (Şiir) ..... 47
*İbrahim Akyürek*
Onları Dağda Unuttuk ..... 49

# İNSANCIL GÜLÜMSÜYOR...

Sevgideğer okurum, merhaba... Gecenin ileri bir saatinde yazıyorum. Yağmur yağıyor. Yağmurlu gecede geçip giden günleri düşünüyorum. Geçen yıl bu tarihlerde **İnsancıl** için toplantı üstüne toplantı yapıyorduk... Umutla umutsuzluğun yakıcı çizgisinde yürüyorduk... Böyle günlerde gülümser bir yüz... Özellikle, vefa, direngenlik, sevgi... kısaca insanî değerler son derece önemli olur. Çünkü dar günler, insanî değerlerle açılır. Böyle dar günlerde insanî değerleri ezici ters bir davranış insanı olumsuz etkiler.

Sevgideğer okurum, sana hiçbir zaman söylemedim. Şimdi söylüyorum. Biz o dar günleri yaşadık. Ayrıntısına girmiyorum. İnsanî değerleri ezici ters davranışları da gördük.

Biz direndik... Merdiveni ayak ayak çıktık.

Niçin direnmek zorundaydık. Şiirden bir örnek vereyim. Şiirde anlam sorunu, Türkiye'de anlaşılmazlığı savunanların elinde karman çorman edilmiştir. Şiiri anlaşılınca, üzülen şairler vardır Türkiye'de. Bunlar edebi rantlarına güvenerek, şiirin hiçbir zaman anlaşılmaması gerektiğini söylerler. Bunlara göre, şiir ne kadar anlaşılmazsa o kadar güzel olur.

İşte bu noktada bir derginin "Hayır. Bu söylediğiniz sizin hakikatiniz. Siz bu hakikati mutlak... evrensel bir duruma sokamazsınız. Güzel şiir, açık, anlaşılır şiirdir" demesi gerekirdi. Bu hakikatin de söylenmesi zorunluydu.

Bu örnekten şuraya geliyorum.

Kültür ortamında her kanalda tekci... mutlakçı hakikatlere karşı mücadele edilmesi gerekiyordu.

İşte bunun için direndik. Direndik kelimesini bütün boyutlarıyla kullanıyorum. Aslında böyle olmaması gerekir. Biri çıkar, kapalı... anlamsız şiir yazar. Bir başkası böyle yazmaz. Ama Türkiye'de "şiir ancak ve ancak anlamsız olur" deniyor. "Ancak ve ancak" bir çok insanı etkiliyor. Biz "Ancak ve ancak"a karşı direniyoruz. Tabiî burda işin tuhaf bir yanı var. Sanatta despot tavır takınan bu "ancak ve ancak"cılar, hayatın öbür alanlarında nasıl oluyor da demokrat olabiliyor. İşin daha tuhafı "ancak ve ancak"cı bu despotların "ancak ve ancak"a karşı çıkanları, söz gelimi beni despotlukla, sekterlikle suçlamaları.

Niçin anlattım bunu... Bu karmaşayı çözmek için direnmemiz gerekiyordu.

Tabiî gençler... Ödül kumpası içine sokulmuş edebiyatımız bugün genç insana kapalı.

Genç insan için direnmeliydik. Şunu söylemeliyim. Ben genç insana her zaman güvendim. Bugün de güveniyorum. Dar günleri genç insanlarla aştık biz.

12. sayı için bu yazıyı yazmadan önce İnsancıl'a gelen mektupları bir kez daha okudum. Şunun için. Biz, okurumuza her ay sevgi... dostluk duygularımızı samimi bir şekilde gönderdik. Ayrıca bütün insanî değerleri savunduk. Bir merhaba... vefa duygusu... açık... net davranış... sevgi... saygı, bütün maddi değerlerin üstündedir. Sözgelimi biz sevdiğimiz insanın saçının tek telini milyarlara değişmeyen bir karakterin insanlarıyız. Biz bu yolun yolcusuyuz.Bu yolda sevgi var, vefa var, saygı var. İnsanî değerleri sımsıkı tutan yol arkadaşları var. Her şeyin metalaştırıldığı... kirletildiği bir dönemde **İnsancıl**, okuruyla birlikte oluşturduğu tertemiz bir yolda yürüyor. Bir ata sözü, gönülden gönüle yol vardır der. **İnsancıl**, bu yolda... gönülden gönüle giden yolda yürüyor. **İnsancıl** okuru bunu hissediyor. **İnsancıl** sevgi yolunda insanî direnişin simgesi oluyor.

İşte bunun için **İnsancıl** gülümsüyor.

Cengiz GÜNDOĞDU

# GÖZÜN ARKADA KALMASIN

**Ayten MUTLU**

Yıl 1985. Ankara'nın puslu akşamlarından birinde sanatçı dostlarla Ormancılar'dayız. İlk kitabım henüz yayınlanmış. Ömer Can, Havva, Hüseyin Atabaş, İsmail Gümüş. Şiirden konuşuyoruz. Benim için her şey o kadar yeni ve heyecan verici ki. Kapı açılıyor, birkaç kişi geliyor. Hiç birini tanımıyorum. Masadaki dostlar ayağa kalkıyorlar. Beyaz saçlı, ince bir adam gülerek yaklaşıyor. Ömer Can, "Celal Vardar" diyor usulca. "40 kuşağının yaşayan son temsilcilerinden biri." Saygıyla ayağa kalkıyorum.

Söz baldan tatlı. Hele Celal Vardar'ın sözü. Eski günlerden sözediyor, eski dostlardan. Sonra bana dönüyor. "De bakalım şiirini" diyor. Bir ben söyleyeyim, bir de sen". Kırık dökük bir şeyler mırıldanıyorum. Biraz sonra bakıyorum, tatlı bir atışma başlamış. İkişer üçer dizelik kısacık şiirler söylüyoruz karşılıklı. O çok bilinen

"suya dokunmazmış
sabuna dokunmazmış
pise bak"

dizelerini ilk kez o akşam, ondan dinliyorum. Sözün koyusunda bir vals başlıyor teypte. "Hadi kız, gel seninle şunlara dans neymiş gösterelim" diyor. Zarif ve kıvrak bir delikanlı oluyor birden. Dönüyor, dönüyoruz. "Kız seni sevdim diyor." "Dünyaya, şiire bakışını sevdim."

Sevgili Celal abi. Seninle bir daha hiç görüşemedik. Ama sana verdiğim sözü hiç unutmadım. O gece sembolik bir kırmızı gülde bana uzattığın şiirin bayrağı, tatlı bir anı olmaktan öte çok büyük bir anlam taşıyor benim için. Sizler bize çok değerli bir miras bıraktınız. Direnci, umudu ve inancı. En kötü koşullarda bile koruduğunuz yaşama sevincini.

Gözün arkada kalmasın.

***"Gün Gelecek I"***

*"Gün gelecek*
*Gümüşlü zurna çalacaksın*
*Garip çingenem*
*Keyfince."*

***"Gün Gelecek II"***

*"Bir gün gelecek*
*Seni düşünürken bu şehirde*
*Ölümden evvel beni*
*Arzular tüketecek."*

***"Gün Gelecek III"***

*"Gün gelecek*
*Meyvesini kıskanan ağaç*
*Utancından bakamayacak toprağa*
*Yağmurunu esirgeyen buluttan*
*Hesap sorulacak*
*Kahrından çatlayacak kısır tarla*
*Gün gelecek*
*Kuşlar neden göç ettiklerini*
*Deniz ayışığının kadrini bilecek*
*Başak bire bin verdiğine pişman olmayacak*
*Anaların hakkı ödenecek dünyada."*

***Celal VARDAR***

# METALAŞAN SANAT ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

**Sadık ALBAYRAK**

- I -

Kapitalist iktisadın bir kategorisi olan "meta" sanata da bulaşıyor: Sanat ürünü artık metadır. Bunun sanat üzerinde çok yıkıcı, tahripkar etkileri sözkonusu. Çözümlenmesi, irdelenmesi gerekiyor. Sadece gerçekliğin bir yanı olarak saptanıp bırakılmakla yetinilmeyecek bir önemi ve belirleyiciliği var.

- II -

Tekelcilik, sanatın da niteliklerinden biri olmaya başlıyor. Tekel, bir etkinlik alanında, alanı tek, tekil iradeye bağlama sürecinde ortaya çıkıyor. Ekonomik anlamda merkezileşmeyi, belirli bir alanın üretim, dağıtım, tüketim sürecinde denetlenmesini, ele geçirilmesini anlatıyor. Bu sanatta da yaşanmaya başlıyor. Sanatın belli dallarında, belli sanaçılar "tekeller" benzeri bir otoriteye, belirleyiciliğe, denetleyiciliğe kavuşuyor. Ekonomide tekelleşme belli nesnel ilişkiler üzerinde temellenerek gerçekleşiyor. İdeolojik bir etkinlik yanıyla sanatta ise, "tekelleşme", tekelci sistemin ideolojik etkinliğiyle belirleniyor. Nesnel temeli sistemin kendisi, ama kesinlikle sanatsal etkinlik süreci değil. Sanatın iç süreçleri çeşitliliği, zenginliği, özgüllük, özgünlük, biriciklik temelinde üretimi gerektirirken, sanata tekelleşme dışardan bulaştırılıyor. Tekelci sistemce taşınıyor.

Tekelleşme, sanatın temel niteliklerine karşıt bir özelliği gerçekleştiriyor. Sanatın yıkımına yolaçıyor. Bunalım, yıkımın bilincine varmaya çalışan, sezen, etkisizleşmiş bir sanatın acısını duyan sanatçının bunalımıdır. Bunalım, kendi varlık koşullarını ortadan kaldıran tekelleşmeye karşı sanatın, sanatçının bunalımıdır.

- III-

Sanatta tekelleşme, "teksesliliktir." Tekelleşmenin sanata taşınması teksesliliği üretiyor. Sanat, estetik bir etkinlik olarak, insanın güzeli arayışını somutladığı yaratıcı alandır. Güzel, arayışın zenginliğinde yetkinleşiyor. Güzellik, çeşitliliğin arttığı, insan bilinci ve eyleminin önündeki sınırların gerilediği, arayışların tutkuya büründüğü, çelişkilerin ve çatışmaların yoğunlaştığı ortamlarda geliştiriliyor. Yakalananan ve yaratılan güzellik böyle koşullarda yetkin sanat ürünleri olarak somutlanıyor.

Sanatta tekelleşme, teksesslilik olarak, bu ortamı ortadan kaldırıyor. Otorite, starlaştırılmış sanatçı, ortaya her şeyin "mutlak güzelini" koymuş olarak sürülüyor. Arayışların üzerine çıkmış, her şeyi aşmış olağanüstü biri. Bir peygamber. Artık ondan başkası önemli değildir. Roman mı, hepsi odur... Resim mi, bir tek o vardır... Sinema mı, onun filmi dönüm noktasıdır... Burada sözkonusu olan tek kişi olmayabilir. Sayı beş on kişiye de çıkabilir, sorun sayı değil, sözü edilenlerin, sanatın bütününden koparılarak, soyutlanarak göklere çıkarılmasıdır. Ayrıca bu tekelci sanatçılar, değişik tonlarda ayrılsalar da aynı sesi verirler, aynı güzellik anlayışıyla yapıt üretirler. Bu yüzden sayıları önemli

değildir, bir tek kişi olarak soyutlanabilirler.

Tekelleşme sanatın yansıdığı bir aynaya benzetilirse, en uygunu lunapark aynalarıdır. Bir cücenin dev görüntüsü aynayı kaplar. Biraz uzakta duranlar ise aynaya girmeye fırsat bile bulamazlar. Ayna ilişkisi, tekelci sistemin sanatsal işleyişine çok uygundur. Sanatçı burada etkinliğini sanatıyla gerçekleştirmez, sanatı ayrıdır, sanatçı burada aynadaki imajıyla etkinlik sunar. Aynadaki şişirilmiş, kocaman imaj, sanatçının sanatının nitelikleriyle örtüşmez, tıpkı lunapark aynasında fiziksel yasaların imajı belirleyişi gibi, burada da tekelci sistemin yasaları imajı belirler. Lunapark aynasında öznenin yeri, aynanın odak uzaklığı vb. belirleyicidir, tekelci sistemde ise özne, yani sanatçı tekelci sistemin ideolojisine uzaklığına yakınlığına göre bu aynada yer bulur kendine.

- IV -

Ayna, kitle iletişim araçlarından oluşur. Gazeteler, tv, radyo, dergiler, konferans kurumları vb... Sanatçının ürününün nitelikleri burada bir tek şeye hizmet eder. Yapıtta içerili güzellik anlayışının, bu güzellikte içerili ideolojinin belirlenmesine. Bu belirleme, yapıtı ve sanatçısını starlaşmaya veya görmezden gelinmeye mahkûm edecektir.Tekelci sistemin aynası, kitle iletişim araçları, bu konuda inanılmayacak denli hassas ve kararlı davranır.

- V -

Sanatta tekelcilik, bir birey alarak sanatçının ölümünü getirir. Sanatçı, sanatsal etkinlik sürecinin nitelikleri gereği gelişmiş bir bireysellik içermek zorundadır. Sanat özne ile nesne arasındaki estetik bir ilişkinin ürünüdür. Bir özne olarak nesneyle bireysel bir ilişki, özgün bir ilişki kuramayan, belirli bir nesneyi, durumu herkesten farklı algılamayan sanatçı, bu ilişkinin somutlandığı özgül bir sanat yapıtı ortaya koyamayacaktır. Sanat yapıtı, üreticisinin gelişmiş şahsiyetler, bireyler olmasını gerektirir.

Sanatın metalaştığı tekelci sistemde sanatçının bireyselliği gereksizleştirilmiştir. Ayna benzetmesinde, görüntü özneden bağımsızlaşmıştır, dolayısıyla sanatçının bireysel özellikleri, nitelikleri anlamını yitirmiştir. Bu iki şeyi açıklar: Steoretipleşen, sistemin ona yüklediği imajı dirençsiz taşıyabilen, kişiliksiz bir sanatçı modelini. İkinci olaraksa, metalaşmayı.

- VI -

Metanın biricikliği sözkonusu olabilir mi? Meta, değişim için üretilen ürün demektir. Kapitalist üretim sürecinin temel kategorisi olarak meta, değişim değeri ile kullanım değeri'nin çelişkin birliğini temsil eder. Üretim ve tüketim ilişkisinin bir biçimi olarak gerçekleşir meta. Bu ilişkide, iki yan için iki ayrı değeri kendinde barındırır. Üreten için sadece bir "değişim değeri" dir, onun karşılığında elde edilecek şeyler, genel biçimiyle para, önemlidir. Tüketen içinse, metanın "kullanım değeri"dir önemli olan. Bir eşya olarak metanın nitelikleridir. Tüketenin bir ihtiyacını karşılama yeteneğidir.

Sanat, bu meta ilişkisinin kıskacına girmiştir. Bu ilişki sanatın bitişi demektir. Çünkü sanat metalaştığında sanatçı için onun nitelikleri ikincilleşecektir. Oysa sanat nitelikleriyle varolur. Niteliklerriyle bir kullanım değeri taşır.

Sanat, estetik bir ürün olarak insanın estetik dünyasına, estetik bilincine etki yapar. Estetik, yaşamda ve sanatta üretetilir. İnsanın estetik ihtiyacı, güzellik ihtiyacı sınırsızdır. Toplumsallaşma yönünde gelişir. Estetik süreçler insan yaşamının niteliklerinden, insanı ileriye iten eğilimlerden biridir. İnsanlaşmanın, giderek daha toplumsal bir yaratık olmanın kanallarından biridir. İnsan sürekli yeni güzellikler yaratır, değiştirir, daha güzelini gerçekleştirmek için mücadele eder. Bu yönüyle sanat, basit, belirli, sınırlanmış bir kullanım değerine sığdırılamaz. Yemek yemek, giyinmek gibi bir ihtiyacın karşılanması türünden basit bir biçimde elde edilemez. Karmaşık süreçlerin ürünüdür sanat, sınırsız bir etkinliği gerektirir. İnsanın maddi manevi gelişiminin karmaşık ilişkilerinden üretilir. Basit bir kullanım değerine sığdırılmayan sanatın, güzellik'in değişim değerine indirgenmesi ise mümkün olamaz.

Sanat, bir güzellik yaratma uğraşı olarak sanatçının toplumsallığıyla doğrudan bağlıdır. Güzellik bir niteliktir. Belli doğal, toplumsal ve maddi manevi ilişkilerce belirlenir. Sanatçı, toplumun belli bir bireyi, bir toplumsal varlık olarak etkinlikte bulunurken güzelliği kendi sınıfına, dünya görüşüne göre algılayacak, ortaya koyacaktır. Bu yanıyla güzellik, görecelidir ve toplumsaldır. Değişik sanatçıların,değişik sınıfların sanatçılarının birbirinden farklı güzelleri, güzellik anlayışları vardır.

Bir üretici olarak sanatçı, kendisini en çok etkileyen, ifade eden, kendi toplumsal konumuna, bakışına uygun bir güzel'i yaratacaktır. Bunu tutkuyla yapacaktır. Kendi güzelini, yalnızca toplumsal değil, bireysel anlamda da yapıtında somutlayacaktır.

## ÜÇ KARANFİL

*Vakit kalbimizin vaktiydi*
*denizi anlatıyorduk dalgalı ömrümüze*
*benzeyen denizi, üstünde taş sektirdiğimiz*
*yakamozuna çizdiğimiz dünyayı anlatıyorduk*
*bizden sonrakilere*
*sular çekiliyordu kıyılardan*

*Bizdik gevrek simitlere koşan, tavşan*
*kanı çaylara ayaküstü içilen, hiç*
*kimse bizim kadar sevemezdi*
*sapı suya değen bir çiçeği,*
*kedileri, kuşlara buğday serpme saatlerini*

*Çığlıklarını bırakıp içimize*
*güneye göçen kuşları anlatıyorduk*
*bulutlar, bulutlar akıp giderdi*
*kuşların kanatlarıyla değişirdi gökyüzü*
*son çamaşırı asan bir kadının elleriyle*
*bir gül koparıp bunları konuşuyorduk*

*Üç karanfil götürüyorduk bizden öncekilere*
*kolay değil ölenleri unutmak*
*şurda bir kalem, bir paket sigara*
*güz yaprağına karaladığımız şiirler*
*boz taşların, çakıltaşlarının anısı*
*bunları anlatıyorduk çayırları, buğday*
*başaklarını, başlangıçtık belki bugünlere*

***Ahmet ADA***

**Desen: Umut GERMEÇ**

Bir "meta üreticisi" olaraksa, sanatçı ne yapabilir? Meta ilişkisinin gereklerini mi? Ürettiği ürünün değişim değerini, yalnızca onu gözeterek bir sanat yapıtı üretmeye koyulmak zorundadır. Yapıtın estetik nitelikleri ikincildir artık. Meta üreticisi sanatçı şöyle düşünmek zorundadır: Benim yapıtımın değişim değeri yaratabilmesi, basılması, satılması, sergilenmesi vb. için bir kullanım değeri, yani ona ihtiyacı olanlar olması gerekir. İyi ama, şu sıralar, insanların nasıl bir sanat yapıtına ihtiyaçları var? Bu soru sanatçının elini kolunu bağlar. Güzellik, artık sanatçıya yabancılaşmıştır. Üretmeye zorunlu olduğu kendi güzeli değildir artık. Değişim değeri yaratabilecek bir güzel üretmesi gerekmektedir. Yani "tüketicinin" güzeli. Sanat için "tüketici" sözkonusu olabilir mi? Sanat, güzel'in üretilişi ve insanlara tanışınışı, insanlar aracılığıyla yaşama katılışı süreci olarak nasıl "tüketilebilir"?

Metalaşma sanatı bir tüketime dönüştürür. Sanatçıyı tutkuyla bağlandığı kendi güzelinden ayırır, "tüketicinin güzelini" üretmeye mahkum eder.

Böylece zengin adam ressama der ki, "evimin duvarı leylak rengi, ona uyan bir tablo yap." Yayıncı romancıya, "Bugünlerde esrarlı, cinayetli romanlar iyi gidiyor, bi tane de sen yaz!". Müzisyen en çok dinlenen müziği üretir.

Böylece sanat kendine yabancılaşır. İnsanın daha güzel, daha esenlikli bir yaşam yolunda değişmesi ve değiştirmesinin temel aracı olan sanat, insanın, varolanda durdurulmasının aracı kılınır. İnsansı var olan güzelliğe, o da varsa, mahkum etmenin görünmez duvarlarına dönüştürülür. Yaratılan güzellik midir? Güzellik bireysel olmaksızın düşülebilir mi. Sanat, sanatçının bireysel etkinliği, tutkusu, bağlılığı olmadan ortaya konabilir mi?

# GÜNÜ KURTARAN YONTULARA

A. Necmettin BORTEÇİN

Güneş ışığı deniz yüzeyine çarptığında oluşan yansımalara baktıkça hep gündelik alışkanlıkları düşünürüm. Ne ilgisi var demeyin. Gündelik yaşamda o denli çok koşuşturma içinde yitip gidiyoruz ki ancak gözümüze çarpan pırıltılı yanılsamalarla varolanı algılıyor beynimiz çoğu kez. Oysa, o pırıldayan küçük ve kırılgan dalgaların arasında hep gözden kaçan öylesine büyük bir su kütlesi var ki. Ama, biz, ya da büyük çoğunluğumuz, güneşli bir günde deniz diye salt o minik pırıltılara asarız gözlerimizi. Artık, denizin dibindekiler, yüzdeki çer-çöp, kıyıya vuran dalgalar ve pırıltılar arasında kalakalmış koca su kütlesi yoktur bizim için. Önemli olan ilk gördüğümüz ve duyumsadığımızdır. Bakar dururuz büyülenmiş gibi. Tıpkı gazete manşetlerinden uzaktan uzağa izlediğimiz olaylar gibi... tıpkı tek- elli haber merkezlerinin yayınlarına taptığımız gibi...

Denizin t a dibini görmek istercesine düşünmeye başlarım o zaman. Neden diye... Çevremizde olan biten, geleceğimizi böylesine belirleyen her gelişme bizim için tartışmasız en doğru mu olmalı. Tartışmadan, sorgulamadan, irdelemeden... Hayır. Bilimsel kuşkuculuktan yoksun insan, çağdaş insan olamaz. Aslında, düşündüğünüz zaman daha ayrışık bir şekilde göreceksiniz ki, yeni yüzyılda bize sunulan, düşünme/duy, sorgulama/öğren, anlama/bil ikilemleridir. Sanayi ötesi toplum kavramını tüm doğa dengelerini ve çevre unsurunu gözardı ederek en doğru diye kabul ettirmeye çalışıyorlar... Toplumsal, ekonomik yasaları eciş bücüş edip egemenliklerini sürdürüyorlar... Sanatı ve bilimi dilediklerince şekillendirebilmek için ellerinden geleni yapıyorlar ama hem de sanatçının, bilim adamının bağımsızlığını savunduklarını ileri sürüyorlar... Örnekler pek çok. Ama en önemli ortak noktaları, kuşkusuz, denizin üstünde yansıyan geçici ışıltılar gibi pırıldayıp duran öne çıkmış aldatmacalardır.

Mitolojik zamanların saflığı artık bu yüzyılda yok. Ne erdemlerden söz eden filozoflar var çağımızda ne de baldıranı içmeyi göze alan romantik Sokratesler. Yaşadığımız çağa bilgi ve ileşitim çağı deniyor. Dünyanın bir ucunda olanları öğrenmek, ancak radyo dalgalarının hızı kadar uzakta bir yerde. Pir Sultan Abdal diyoruz... Şeyh Bedrettin... Brecht, Nazım diyoruz... Hepimiz bilimseli savunuyor, çağdaşlığı yüceltiyoruz. Ama, bir kısmımız ikiyüzlülük yapıyor.Konuşurken bir yüzünü, ürün verirken bir yüzünü takınıyor. Daha az düşünüyor. Bireyciliği yüceltmeyi, acılı ve huzursuz adanışları önemsememeyi kendine yedirebiliyor. Çoğu kez, bir adım ötede duran açlığı, yalnızlığı, bırakılmışlığı ve yozlukları, despotlukları gün ışığına çıkarmayı sanat adına aşağılayıcı buluyor ya da sanatı yüzeyselleştirdiğini öne sürüp daha üst seslerle mırıldanmayı koşul sayabiliyor.

Zaman akıp gidiyor. Çağımız, elbette kendini sürekli, daha uygar bir dünyada duyumsamak istiyor. Kaçınılmaz olarak bizler de bu çağı yaşayanlar olarak kendi-

mizi yenilemek zorundayız. Ama, kendimizi daha iyiye ve kusursuza doğru koştururken eklemlendiğimiz değerlerin ve yargıların ne ölçüde insancıllığa koşut olabildiğine bakmak zorunda değil miyiz? Çağımız bir Altın Çağ olsa da, yaşadıklarımız, bu Altın Çağ'ın Spartakus acılarını andırmıyor mu? Hergün daha da artarak bilincimize yer eden söylevleri düşünün bir kez daha. Bir gecede verilen kararlarla nerelere vardımızı düşünün. Örneğin, işsizlik ve suç kavramlarını, kazık yeme ve köşe dönmeyi, kentsel yaşam/kırsal yaşam çelişkilerini ne kadar derinlemesine düşündüğünüzü gözden geçirin bir. Bunları, Spartakus'le, bankaların ferdi kredileriyle, dış ticaret açıklarıyla ve cari dengelerle örtüştürün sonra. Gazetelerin yazdıklarıyla...Yazmadıklarıyla. Size söylenenlerle, sizden kaçırılanlarla... Bunların tümü, sözde bilgi ve iletişim çağının çözülemeyen sorunları olarak duruyor karşımızda. Bunu, ne azgelişmişleri aşabildi dünyamızın ne de çok gelişmiş süperleri. Karşımızda buğusu tüten ilkyaz topraklarının gebelikleriyle duruyorlar. Doğurmaları ise, sanatçıların, bilim adamlarının, aydınların soruşturmalarına, durup düşünmelerine ve tek olan ortak ve tümel doğruyu kavramalarına bağlı. Kimi çevreler için, sanatçının kaçınılmaz hedefinin, aydının kaçınılmaz görevinin ne olduğu sorusu yanıt bekliyor hâlâ. Bunu, yığınlara anlatmanın yolu da belli. Gerçekle düşü, insan doğası ile toplum düzenini örtüştürmek. İnsanı sevmek yani. Ağacı, kuşu, börtü böceği sevmek. Güzel olan herşeyi paylaşmak... İnsanı, nesne olmaktan kurtulmadan özgürleşemeyeceğine inandırmak.

Gün, her sabah yeniden dramatik bir içgüdüyle başlıyor. Peki, bizler her sabah uykulu gözlerle günü karşılarken, doğanın akışına ve insanlık onuruna yakışır bir biçimde ayak uyduruyo muyuz? Gerçek olan şu ki, kimi zaman uygun kimi zaman aykırı adımlarla başladığımız her gün, bir öncekinden arta kalanla yürüyor. Gündelik alışkanlıklarımız, kredi kartlarımızın tüketime katkıları, masa başlarımız, dersliklerimiz ve tezgahlarımız hergün bıkıp usanmadan çıkılan bir sahne dekoru ile bezenmiş. Pek azımız bu sahne ve dekordan hoşnut olarak gündelik rolümüzü oynuyor olmamıza karşın, yine pek azımız bu sahne ve dekoru tümel doğrulara bağlı kalarak ve yanlışlıklarla dolu bu alışılmış gidişi sorguluyoruz. Yaşamdan beklediklerimizi dayandırdığımız çoğu şey, daha rahat bir yaşam için kazanılacak değerlerden oluşmuyor mu? Gitgide daha bencil olmalardan yakınırken bile, daha iyi bir ev, daha güzel bir dinlence, daha konforlu bir gelecek için gitgide daha bencil ve duyarsızlar topluluğu olmuyor muyuz? Kaçımız termik santrallara yeteri kadar karşı çıkıyor?. Gitgide daha aza indirilen sağlık ve eğitim bütçesi kaç kişinin umurunda?... Kaç kişi, hakkını ararken işkencelere yatırılan insanları düşünüyor?... Örnek alınan gelişmiş ülkelerin gelişmişlik ölçütlerini ve gelişmelerine kaynak olan değerleri nasıl sağladıklarını kaç kişi sorguluyor?... Gelişmişlik. Uygarlık. İnsani değerler. Çağ atlamak... Bütün bunların ne anlama geldiğini, ne anlama gelmediğini düşünen, bu konuda ciddi ciddi kafa yoranların sayısı kaç?... İşte dağların ulaşılmazlığı, denizlerin aşılmazlığı burada. Biz, sevinçleri güzellikleri, birliktelikleri acılara boğduk. Herşeyi ortaklaşalıkla, dayanışmayla yapan ilkel insan topluluklarının varmaya çalıştığı uygarlığı, bireylere malederek yok etmeye çalıştık. Tarihi yalanlarla doldurarak, Spartakus'un Altın Çağı'nı elimizin tersi ile bir yana ittik. Kendimizi onlardan çok daha ileri ve uygar sandık. Dev uzay dürbünleri ile evrenin milyonlarca yıl öncesini gözleyebilme aşamasına geldik ama, burnumuzun dibinde avaz avaz bağıran ırkçılık yasalarını kanıksadık. Tiyatro sahnelerinde çılgınca alkışladığımız oyun kahramanlarını gündelik yaşamda burnumuzu kıvırarak aşağıladık ve dışladık. Tanrılara kafa tutan söylence kahramanları da yok artık. Her türden uzlaşma çağımızın en yüce erdemlerinden biri oldu. Yontuları en erken uyanan kentlerin yontu bekçileri oluverdik. Yontu bekçiliğini kanıksadık. Kaynağını bilmediğimiz değerlere bekçi olmakla övündük. Yontulaştık. En çok tartışan, en çok suçlayan, en bilen yaratıklar oluverdik ama, en çok düşünen olabildik mi?...

Peki, nasıl bir şeydir insanın kendini gerçeklemesi. Kendini, düşücelerini, sevgilerini ve üzünçlerini somutlaması. Kısaca nasıl bir şeydir insanın kendi kendini tam anlamıyla tanıması?. Kuşkusuz, bu, bir senfoni yazmak kadar yorucu ve zahmetli bir iştir. Bu delice koşuşturmacada, böyle bir işe kalkışmak insanı oldukça yorabilir ve çileden çıkarabilir. İyisi mi böyle işi göze alamayanlar bu konuda söz etmesin. Sussun... Sussun ki, yok olma korkusu ile korkak kahramanlıklara sığınmasın.

Yontu bekçiliğini sürdürsün. Yontulaşarak.

# GENÇ TİYATROCULAR; TİYATRO VE KİTLELER İÇİN...

İsmail TANJU

Saat 18.20. Ansızın gür bir ses ve soru... Ali Ersin Günçe; "Gündoğdu, İnsancıl Tiyatrosu'nu kurmalıyız?" Gündoğdu, göz gezdiriyor dergide, tepkiyi ölçebilmek için..." "İnsancıl Tiyatrosu"...

Saat. 19.15. Gündoğdu, Dr. Mustafa Sercan ve ben yürüyoruz... İlk oyun; Çehov, Vişne Bahçesi... Gündoğdu susuyor. Bazen hiç konuşmaz Gündoğdu.

Eve geliyorum... Telefon çalıyor... Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü'nden genç bir akademisyen... Dertli... Kuramsal bilginin pratiğe dönüştürülemediğinden yakınıyor. Az sonra Eskişehir'den yine bir tiyatro akademisi öğrencisi Brecht'i anlatıyor... Öğretim yılı içinde ondan bir oyun çalıştıklarını, ancak akademi çevresinde çok az bir seyirciye bu oyunu izletebildiklerin söylüyor... Tüm tiyatro akademisi öğrencileri kaygılı... Korkuyor...

Çalışma masamın üstünde duran yeni araştırmama bakıyorum... Türkiye'de "Kadro Harekit"nin sistemleştirdiği antidemokratik resmi ideolojiye bağlı teatralleştirmelerde; "latent bir otoriteryan doktrin üretiliyor." Böylesi bir şırıngalama yüksek bir pato-psikolojik etkileme- virulenz gücüyle "Potansilyel" ya da "faşist kişilikler" geliştiriliyor...

"İnsancıl" çok iyi biliyor... Epik tiyatro kuramının burjuva tiyatro anlayışı içinde eritilmeye çalışıldığını... Resmi ideolojiye bağlı resmi tiyatro tarihi estetiğinin; genç tiyatro akedemisyenlerini dumura uğrattığını...

Yıl 1978... Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrenci temsilcileri konseyi tiyatro kulübünün düzenlediği üniversiteler arası tiyatro şenliği... **ODTÜ oyuncuları, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Hacettepe Üniversite Müzik ve Güzel Sanatlar Enstitüsü Tiyatro Dali, Ege Üniversitesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek** Okulu Tiyatro Kolu, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü ve İstanbul **Boğaziçi Üniversitesi Oyuncuları**... Hepsi orada... Akademinin dışında... Kitlelerin içinde... Şöyle diyorlar yayınladıkları bildiride; "(...) Sanat alanında yapılmak istenen çalışmalar gerek içerik gerekse ulaşabildiği kitleler arasında sınırlı tutulmuştur. (...) Bizlerde Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrencileri olarak, sürdürdüğümüz bu tür çalışmaları en geniş şekilde sunmak için bir sanat şenliği. başlatmış bulunuyoruz." (1)

Aynı yılın Mart ayı... İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi öğrencileri bir tiyatro kolu kuruyorlar... (2) Amaçları belli, kitlelere tiyatro sanatını tanıtmak, sevdirmek... 16 Mart 1978 günü... Tiyatronun aktif üyesi Cemil Sönmez tiyatro ve kitleler için ölmesini biliyor... ölüyor...

Yıl 1969 ... Tunceli'de "Pir Sultan Aptdal"ı oynayan tiyatroyu saldırılardan koruyan tiyatro seyircisi Mehmet Doğan Kılan ölüyor... (3) Ölmesini biliyor...

15 Ekim– 7 Kasım 1979... İDGSA Sanat Bayramı düzenliyor... Tüm kitlelere açık... Onlarla iç içe... Akademinin dışında... Ortak bir bildiri sunuyorlar "Türkiye'de Sanat Eğitimi" konulu sempozyumda; "(...) Biz kapitalist toplumsal ilişkilerin, sanat, eğitim ve sanat eğitimi alanlarında teşhirini yapmak için yararlanıyoruz bu kürsüden. Farklı bir sorunsa-

lın temsilcileri olarak buradayız." (4)

Yıl 1977... Dostlar Tiyatrosu'nun İzmir turnesi çok kötü geçiyor... Ondan önce İzmir'de bulunan AST'ın durumu da pek farklı değil... (5) Her iki tiyatroda seyirci bulamıyor... Dönemleri içinde ilerici devrimci olarak nitelenen bu iki tiyatronun birden bire seyircisiz kalıvermesi hiç nedensiz değil elbette... Küçük burjuva teatral ideolojisiyle işçiye ve köylüye yönelmesi... İşte yanlış burada...

Yıl 1991... İstanbul Şehir Tiyatrosu oyun yönetmeni Erol Keskin şöyle diyor; "Eleştirmenler beni taksi şoförü kadar etkiler" (6) 10 Haziran 1980 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde İstanbul Şehir Tiyatrosunda 90 sanatçının bir bildirisi var. Bildiride tiyatronunun demokratikleştirilerek kitlelere ulaştırılmasından söz ediliyor. (7) Bilidiriyi imzalayanlardan biride Erol Keskin. Aynı Erol Keskin şimdi de aynı kitlenin bir parçası olan şoförleri küçümsüyor... Hor görüyor...

Halk çocuğu genç akademisyen tiyatrocular kaygılı... değişenlerin halkına böyle düşman oluşu onları korkutuyor...

Korku ve kaygı içinde genç akademisyen tiyatrocular... Birkaç ödenekli tiyatroda iş bulmanın dışında ne yapabilirler? Böylesi bir teatral yapılanmada işlevini tam olarak yerine getiren dekor bir seyirci olabilirler ancak... (8) Onlar da biliyorlar... Korkuyorlar...

"Resmi Türk Tiyatro Tarihi" (9) öğretisinde sorunun yanıtı yok... Bulamazsınız... Bulabildiğiniz de; birkaç kişi dışında, ödenekli bir tiyatroda boş koltuklara figüranlık... belki de iyi bir kopya... Figüranlık korkutuyor genç tiyatro akademisyenlerini...

Ancak sorun çözülmeli... Burjuva ve Küçük Burjuva teatral ideolojisinden uzak toplumcu gerçekçi tiyatrolar oluşturmalı... Bu tiyatrolara seyirci bulunmalı... İşte asıl sorun burada; oluşturduğunuz "Karşıt Teatral Yapılanmaya" seyirciyi nereden bulacaksınız?

12 Eylül 1980 sonrası teatral yapılanmaya bakıyoruz; İşçi ve köylü teatral yaşamdan dışlanmış... (10) İşte seyirciniz... Ancak bu seyirci birtek şey ister; Tiyatro ve kitleler için hayatın tiyatrosu.

Gür bir ses, Ali Ersin Günçe "İnsancıl Tiyatrosu'nu kurmalıyız Gündoğdu" diyor. Yolda konuşuyoruz Mustafa Sercan'la... Gündoğdu susuyor. Bazen öyle yapar, susar Gündoğdu.

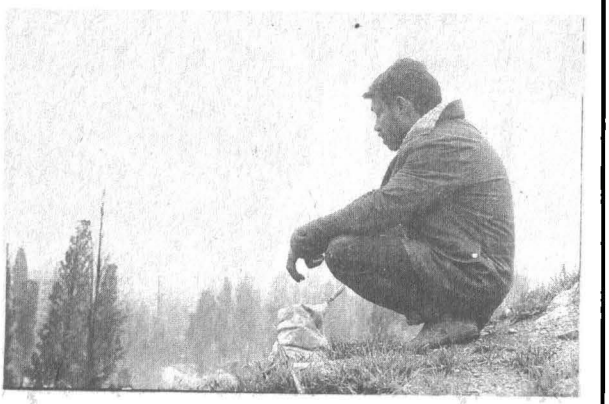

**DOĞUM**

**Fotoğraf: Turhan YAZGÜLÜ**

*Doğdun*
*yokluğum yitirdi yalnızlığını*
*boşluğumu bütünledin*
*Yeni başlayan yaşamlar kadar*
*öteden geldin*
*annem*
*ve ikiz kardeşim bilir sancısını.*

***Nihat ATEŞ***
*Ağustos 1991*

KAYNAKÇA


1- **Şenlik 78,** [Broşür], Mayıs 1978

2- **Aydınlık** [Gazete], 31 Mart 1978

3- İsmail Tanju, **27 Mayıs 1960 -12 Mart 1971 Ekonomi- Politiğe Bağlı Teatral Düşün Hareketleri,** 1991

4- **Birikim** [Dergi], Ekim-Kasım 1979, sayı. 56-57

5- S.Günay Akarsu, **Vatan** [Gazete], 11. 6. 1977

6- Aylin Saraçoğlu, **Hürriyet** [Gazete], 6 Eylül 1991

7- **Cumhuriyet,** 10 Haziran 1980

8- Seyirci anlayışımız için bkz; "İsmail Tanju," "Tiyatronun İşlevi Kitleleri Harekete Geçirmektir." **İnsancıl,** Ağustos 1991, sayı. 10

9- Tarih Görüşümüz için bkz; "İsmail Tanju, "Kapitalizmi Beceremeyen Tiyatrocular Feodal Sisteme Dönüyor" **İnsancıl,** Eylül 1991, sayı. 11

10- 12 Eylül 1980 sonrası teatral seyirci için bkz; İsmail Tanju, **12 Eylül Sonrası Teatral Yapı Teatral Seyircinin Estetik Çözümlemeleri Anket ve sonuçları,** 1989, İsmail Tanju, **Sağ-Liberal Teatral Yapılanmada Küçük Burjuvaya Bağlı Siyasal-Entellektüel Akustik Gözlemleri,** 1990

# "LALE DEVRİ"NDEN ZAMANIMIZA KÜLTÜR

**Bülent HABORA**

Topkapı Sarayı'nın ana giriş kapısının yanında, İstanbul Belediyesi'nin koyduğu turuncu renkli bir çöp tenekesi vardır.

Belki de, tam o çöp tenekesinin bulunduğu yere çıkıyordu Padişah 2. Mustafa, bundan 280 yıl önce. Sonra da bağırıyordu karşısındakilere:

– Hey mehteran, döktür şöyle tatlı bir hava...

Bunun anlamı şuydu:

"Hadi gene iyisiniz, size bir kıyak çektim. Keferelere sefer yapıyoruz..."

Arkasından başlar davullar çalınmaya, "güm güm de güm güm"...

Sonra aktolgalı Beylerbeyi haykırır:

-- Silah hoptike...

Silahlar omuza alınır.

– Yahşi adım yallah... Yek, dü, se, cıhar... Yek, dü, se, cıhar... Yek, dü, se, cıhar...

Böylece yola düzülürdü, anlı–şanlı Osmanlı Ordusu. "Yek, dü, se, cıhar" diyerek giderlerdi.

Aradan günler geçer ve dönerdi Osmanlı Ordusu, "Cıhar, se, dü, yek... Cıhar, se, dü, yek" diyerek. Çünkü, "2 ileri-1 geri" taktiği fiyaskoyla sonuçlanıp "1 ileri–2 geri"ye dönüşürdü.

İşte o yıllarda, yeniden çıktı ortaya Osmanlı İmparatorluğu'nun yüce ve ululları:

– Hey 2. Mustaefendi, sen vatanı çok kurtardın. Artık biraz da 3. Ahmet kurtarsın...

3. Ahmet teknik direktörün talimatıyla hemen soyundu ve başladı vatanı kurtarmaya.

Bu yeni kurtarıcı, 12 Eylül'de vatanı kurtaranlar gibi yazarlara, aydınlara düşman değildi.

Ayrıca 3. Ahmet, savaşmayı da hiç sevmezdi:

– Ben öyle 1 koyup 3 alma düşleriyle savaşa girişip, arkasında 3 koyup 1 alan kahraman hayalperestlerden değilim, derdi.

"Savaşma, seviş"ti onun tek düşüncesi...

Kışın, dostlarıyla birlikte, helva sohbetlerinde lafladıktan sonra cariyelerle oynaşırmış 3. Ahmet. Sevişmekten yorulunca da, dikiş kutusunu alıp nakışa başlarmış erkek Padişah Efendimiz.

Lale mevsimi gelince, Nedim gibi yağdanlık şairler de, sarayın kapısını çalarlarmış:

*"Erişti nevbahar eyyâmı açıldı gül ü gülşen*

*Çerâğan vakti geldi lâlezârın dîdesi rûşen*

*Çemenler döndü rûy–i yâre reng–i lâle ve gülden*

*Çerâğan vakti geldi lâlezârın dîdesi rûşen*

## YİĞİTLEME

***Savaş tutsağıyım***
***Hücremde hurdahaş***

*Bu kaçınca günü tutsaklığımın bilemem*
*Kolum kanadım kırık, tutmuyor elim hey*
*Kör olmuş gözlerim, tutmuyor belim hey*
*Nefes alamıyorum, durdu-duracak kalbim hey*
*Çın-çın çınlıyor kulaklarım, çatlıyor beynim hey*
*Lal olmuş ağzım dilim, kötürüm ayaklarım hey*

*Bu kaçıncı günü tutsaklığımın bilemem*
*Direniyor beynim, diren diren diyor hey*
*Alaca karanlığında hücremde hey*
*Köroğlu'yum, Dadaloğlu'yum, Nazım'ım hey*
*Destanlarda, türkülerde hey*
*Köroğlu narasıyım hey hey*

*Uzayda ilk insanoğluyum, Gagarin'im hey*
*Şimdi Dimitrof'um yıllar öncesinden hey*
*Hey hey tutsaklığıma hey*
*Yatacağım nice yıllara hey hey*
*Gökte AY yer de AY PARÇASI*
*Asılıydı darağacında HEY HEY*

***ÖNCÜ***

Fotoğraf: Cahit Atan TURAN

*Açıldı dilberin ruhsârı gibi lâleler güller*

*Yakıştı zülf–i hûban veş zemine saçlı sünbüller*

*Nevâ-sâz olmada bin şevk ile âşüfte bülbüller*

*Çerâğan vakti geldi lâlezârın dîdesi rûşen."*

Çok severmiş 3. Ahmet, yağdanlıkları. Kasır bile ihsan edermiş onlara.

Zamanımızda da yağdanlıklar çok seviliyordu. Onlara da ihsan ediliyordu bazı şeyler.

Kendisini "Vatan kurtaran aslan" gibi görenlere övgüler döktürenler alkışlanıyordu.

Oluşan "Garip kültür"ün bir parçasıydı bu...

Öylesine renkli mozaiklerden ortaya çıkan bu "Garip kültür"de neler yoktu ki...

Lahmacun vardı.

İbrahim Tatlıses, Leman Sam, Neco, Yüksel Uzel, Nilüfer vardı.

Halktan uzak "Çoksatar listeleri"nin kitapları vardı.

Yağma, talan, soygun, vurgun vardı.

Hamburger vardı.

Galeria'da baygın bakışlar vardı.

Sokakta geğirme modası vardı.

Sosyete meyhanelerinde, "Ah tatlım, ne de cici roman yazmışsın," diye, "Kütüphane kitapları"nın yazarlarına övgü düzmeler vardı.

Korsan televizyonda "Aerobicise" vardı.

Mazda'larda, BMW'lerde "Cıstak–cıstak"lar vardı.

Kosecki'li, Rıdvan'lı şovlara, adam başına 3 armağanlı kuponlara karşın gittikçe itibar ve okur yitiren gazeteler vardı.

Yılın her gününe 6 festival düşerken, bomboş "Gerçek tiyatro" salonları vardı.

Hayranlıkla izlenen, nesli tükenmiş "Plaketsiz vatandaşlar" vardı.

Neredeyse Galata Köprüsü'ndeki balık tutanların yanında bile düzenlenecek olan imza günlerine karşın, her geçen gün düşen kitap satışları vardı.

"Deli Dumrul'luğa soyunan PTT vardı.

"Çağ atlama" komikliği içinde, buram buram kokan bir "arabesk"lik vardı...

Acaba Lale Devri'nde oluşan "kültür"de böylesine bir arabesk"lik var mıydı?

# OKUYUP GEÇERKEN...

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

***İNGİLİZCE Mİ? İNGİLİZCE DİLİ Mİ?***

Son günlerde okuduğum kitaplardan bir ikisinde ilginç bir durumla karşılaştım. Birinde *İngilizce dili*, öbüründe de *Fransızca dili* sözleri geçiyor. Bunlar bir kez geçse dil sürçmesi deyip göz ardı edecektim, fakat her iki kaynakta da ısrarla kullanılıyor.

Daha önce de bu konu üzerinde durulmuştu. Demek zaman zaman yinelemekte yarar var. Türkçede [-ÇA-] eki, ulus ve ülke adlarından dil adları türetmeye yarıyor: *Alman/Almanca, Fransız/Fransızca, İngiliz/İngilizce, Türk/Türkçe, Arap/Arapça, İsveç/İsveççe, Norveç/Norveççe, Portekiz/Portekizce* gibi. Ayrıca *Alman dili, Fransız dili, Arap dili, Türk dili* gibi kullanımlar da vardır.

Bu bilgiler ışığında *İngilizce dili, Fransızca dili* demenin anlambilimsel ve deyişbilimsel yönden yanlış olduğunu ileri sürebiliriz. *İngilizce dili* gibi sözlerde bir çeviri kokusu seziliyor.

Dilimize biraz özen göstersek bu tür yanlışlıklar yapmayacağımıza inanıyorum.

***RESMİ"TÜRK DİLİ" DERGİSİNDEN***

İyi bir dergi okuyucusu olduğumu söyleyebilirim. Ayda ortalama 7/8 dergi satın alıyorum, birkaç tane de –nasıl oluyorsa– adresime gönderiliyor. Dergi okumalarımı da haftalık programlara bağlamış durumdayım. Her hafta en az iki dergi alıp okurum. Okurum derken, dergideki bütün yazıları okuduğumu söylemek istemiyorum. Kendime göre, daha doğrusu ilgi alanıma göre bir seçme yapıyorum doğallıkla. *"Edebiyatın nabzının dergilerde attığı söyleniyor,"* ,bence de doğru bir yargı.

Okuduğum dergiler arasında resmi Türk Dil Kurumu'nun *Türk Dili* dergisi de bulunuyor. *Türk Dili* dergisinin Ağustos (1991) sayısında da bir iki ilginç yazı dikkatimi çekti. A.T. Oflazoğlunun "Manzum Oyun Üstüne" başlıklı yazısı gerçekten "seviyeli" bir tartışma örneği, tiyatro uzmanı, öğretmeni olsaydım, tartışmaya ben de katılırdım. En azından bu yazı üzerine öğrencilerimle bir seminer yapardım. Bilgilendirici ve düşündürücü bir yazı. Kesinkes okunmalı.

Doç. Dr. Nevzat Gözaydın, *"Yusuf Ziya Ortaç-Hayatı Eserleri"* (Mehmet Önal, Ankara 1976, Kültür ve Turizm Bakanlığı) adlı çalışmadaki yanlışları bir bilim adamı titizliğiyle ortaya döküyor, örneklendiriyor. Bu tür bol yanlışlı yayınların yarardan çok zarar getireceğini söylüyor. Bu yargısına katılıyorum ve şunu eklemek istiyorum: Bu tür bol yanlışlı yapıtların basılmasına onay (kitabın bilimsel olduğuna ilişkin onay) veren kimse(ler) hakkında Kültür ve Turizm Bakanlığı (şimdi Kültür Bakanlığı) soruşturma açmalıdır.

***RESMİ TDK DERGİSİNDEKİ TÜMCE YANLIŞLARI/ TUTARSIZLIKLARI***

*Türk Dili* dergisinde gözüme çarpan birkaç dil yanlışına ve tutarsızlığına da değinmek istiyorum.

* *"Evet bir dile giren kelime, zaman zaman 'ödünç kelimeler' diye iğretilik damgası vurulmak istense de millet hayatına öylesine mal olurlar ki varlıklarını millî bir varlık olarak kabul etmek zorunda kalırız."* (s.209) Bu tümcede özne-yüklem uygunsuzluğu, sanırım, sizin de dikkatinizi çekti. Ayrıca bu yargı, yeni bir şey söylemiyor. Dil Devrimine karşı olan dilcilerin yıllardan beri söyleyegeldiklerini bir kez daha yineliyor. Bir de şu var: "Kelime" "milletin hayatına mal olmaz"; ödünç sözcükler dilin çevrimine girerler, bir süre kulanımda kaldıktan sonra dil-içi ve dil-dışı etmenlerle de yok olup giderler.

* *" Türkçe terimlerde ise henüz birlik sağlanamamış. Söz gelimi dil bilgisinde ablatif için çıkma hali, ayrılma hali, uzaklaşma hali, kimden hali gibi farklı terimlerin kullanıldığını görürüz. Durumdan rahatsız olan bilim adamlarımız ise kendilerce birtakım terimler türetip, türettikleri bu terimleri kullanıyorlar."* (s.224) Son tümcede gereksiz yineleme

***BİR ESKİ SİNAN***

*HERMOGENES*
*YAĞMURU SEVİYORDU*
*ISLAK TOPRAĞIN KOKUSUNU*
*DURUP SAÇAĞIN ALTINDA*
*APOLLONUN İYON BAKIŞI*
*OTLARI SEVİYORDU*

*HERMOGENES*
*TAPINAĞIN KOLONLARINDAN İÇ SIRAYI KALDIRDI*
*DAHA ÇOK İNSANLA*
*PAYLAŞMAK İÇİN YAĞMURU*

***Cengiz BEKTAŞ***

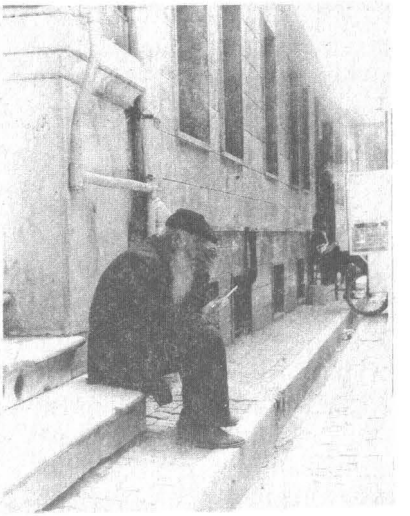

**Fotoğraf: Saime ÖNER**

var. Şöyle denebilirdi: "Durumdan rahatsız olan bilim adamlarımız ise kendi türettikleri terimleri kullanıyorlar."

Ayrıca yazım tutarsızlıkları da var: *varoluş, yalınkat, arasıra, birşey* gibi sözcükler TDK'nin İmlâ Kılavuzu'na ve Türkçe Sözlük'üne göre ayrı yazılmalıydı.TDK'nin resmi dergisindeki yazılar dil, anlatım ve yazım açısından yeterince denetlenmeden yayımlanıyor, anlaşılan.

***ETME BULMA DÜNYASI***

İsmail Parlatır, *Türk Dili* dergisinin DEĞİNMELER bölümünde Kemal Demiray'ın ölümünden de kısaca söz ediyor. Ancak Kemal Demiray ne zaman doğdu; hangi tarihlerde, ne gibi görevlerde bulundu?... Geçiştirilmiş. Parlatır "Yılların birikimini *Ansiklopedik Türkçe Sözlük*'te topladı." (s.219) diyor. Yanlış bilgi, kaynaklara bakmadan, masa başın da akılda kalanlarla yazılan yazı bu kadar olur. Doğrusu, *Temel Türkçe Sözlük*'tür (İnkılâp ve Aka kitabevleri, İstanbul 1982) Umarım gelecek sayılarda derli toplu bir yazı yayımlarlar Demiray'la ilgili olarak.

Parlatır'ın yazısında ilginç bir başka nokta daha var: *Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1991/2* adlıyayının "Olaylar/Haberler" başlıklı son bölümünde "Âşıklar Bayramı ve Şöleni"nden söz edilirken Parlatır'ın da jüri üyesi olarak bulunduğu Konya Âşıklar Bayramı unutulmuş. Bu da Parlatır'ı cin atına bindirmiş. *"Aslında burada yazıyı yazanın niyeti ortaya çıkıyor,"* diyor. Sonra da şunları ekliyor:*İnsanlar fanîdir, kurumlar bakîdir; herkes ortaya koydukları ya da yarattıkları eserler ile anılırlar..."* (s.220)

İşte buna etme bulma dünyası derler. İ.Parlatır birkaç ay önce yine aynı dergide yayımlanan bir yazısında resmi TDK'nin *İmlâ Kılavuzu* ile *Türkçe Sözlük*'ü üzerine yazılmış olan yazıların tümünün dedikodu boyutlarını aşmadığının herkesçe kabul edildiğini söylemiş; pekçok Türk edebiyatçısının *Türkçe Sözlük*'ün "Genişletilmiş 7. baskısı"ndaki kullanım örneklerinin "Yeni baskı" ya alınmamış olmasını "sıradan yazarların örnek cümlelerinin ayıklandığı" (*) biçimde açıklamış; ayrıca kendi yapıtılarını eleştirenleri de delilikle (delilik etmekle miydi yoksa?) suçlamıştı. Şimdi de Parlatır'ın katıldığı bir etkinliği kendi yandaşları görmezlikten geliyorlar. Parlatır'ın davranışını onaylamadığım gibi bunlarınkini de onaylamıyorum. Parlatır doğru söylüyor: *"Herkes ortaya koyduğu, yarattığı eserlerle anılır."* Parlatır da yukarıda sözünü ettiğim düşünceleriyle, bir de yaptıklarıyla her zaman anılacaktır!...

Not: Bu yazıyı bitirdikten sonra Hikmet İlaydın ile Şemsettin Kutlu'nun ölüm haberi geldi.Önümüzdeki sayıda bu değerli edebiyat araştırmacılarımızla ilgili bilgi vermek istiyorum.

* Bkz. Yusuf ÇOTUKSÖKEN,Resmi TDK'ye Göre "Sıradan Yazarları (!)" İnsancıl. Haziran 1991 s.8.

# DİL-YETİSİ, DİL VE DİL-BİLİM

**Dr. Halidun ŞEN**

Yazımın amacı dil-yetisi, dil ve dil-bilim konusunu yaygınlaştırma hemen hemen her okuyanın anlayacağı bir nitelik verme (vülgarisazyon "vulgarisation") olduğundan, okuyucunun bilme zorunluluğunda olmadığı dil-bilimin teknik söz dağarcığından ola-bildiğince uzakta kalmaya çalışacağım. Bu nedenden tanımlar, açıklamalar kaba hatlarıyla yukarıda sözü edilen teknik sözcüklerden olduğunca kaçınılarak yapılacak ve okuyucuya sunulacaktır. Gerçek bilimsel bir yazının gerektirdiği ayrıntılara girilmemeye özen gösterilecektir.

Böyle bir girişimin uzmanlık konusu olduğunu görmezlikten geliyor değilim. Bilimsel yaygınlaştırma (vülgarisazyon siyantifik "vulgarisation scientifique") alanında uzmanlaşmış, örneğin, bilimsel gazeteciler düzeyinde olduğum hele hiç söylenemez. 1978 BİLİMSEL YAYGINLAŞTIRMA GLAXO ÖDÜLÜNÜ kazanan bilimsel gazeteci Robert CLARKE ve/veya onun gibileri, ödül kazanmış olsunlar veya olmasınlar, bu konunun uzmanıdır diye-bileceğimiz kişilerdir. Ancak bir bilim adamı da kendi dalında bu tür yazılar yazarsa, hem topluma hem kendine yararlı olur düşüncesindeyim. Toplumun ve toplumla olan ilişkilerin bilim adamlarına öğreteceği çok şey vardır. Aynen bir öğretim üyesinin ya da araştırmacının öğrencilerinden öğreneceği çok şey olması gibi. Üniversite yıllarımda (dördüncü sınıfta, "maîtrise" sınıfı) tanıdığım "SİYAH AFRİKA'DA SÖZLÜ DİLLER ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR YÖNTEMİ" dersinde hocam "Bilimsel Araştırma Ulusal Merkezi"nde araştırma müdürü "Directeur de recherche", kendisini tanıdığım yıllarda "Maître de recherche" doçentti, ayrıca "Collège de France"da kürsü müdürü olan Luc BOUQUIAUX bir araştırmacının, eğer öğretim üyeliği yapmıyorsa, dört, beş saati aşmamak koşuluyla üniversitede ders vererek öğrencilerle ilişkiye görmesinin, kendisine öğrencilerden öğrenecekleriyle hiç de küçümsenemeyecek kazançlar getireceğini yılın ilk dersinde söylemişti.

Soru yöneltme konusunda öğrencileri üç guruba ayıra-biliriz: kendini göstermek için soran, öğrenmek için soran, hocasının hata ya da eksikliklerini ortaya çıkaracak sorular soran. En yararlı olanı, hem kendisine hem hocasına, bu sonuncusudur düşüncesindeyim; ancak soruları yapıcı bir yıkıcılıktaysa.

Bir bilim adamının kendi konusunda bilimsel yaygınlaştırma yazılarına el atması, araştırmacının ders verme yoluyla öğrencilerle ilişki kurması ve soru soran öğrenciler konularının aralarındaki bağlantıları yadsınamaz. Bu bağlantılar yararlı rahatlığı, yararlı rahatlık da bu bağlantıları oluşturur. Yani ikisi de ayrılmaz oluşturanıdır özgür bilimsel düşüncenin. Sözü geçen oluşturanın varlığı sonucunda dil-yetisi, dil ve dil-bilim konusunda yaygınlaştırma yazısına el atmış bulunuyorum. Bu tür bilimsel yaygınlaştırma yazılarımı yine bu nedenden sürdüreceğim.

Tek dil, diğer bir deyişle dilin biricikliği "unicité" düşüncesi bugün geçerliliğini yitirmektedir, bana göreyse tamamen yitirmiştir. Eğer biriciklik varsa, bu ancak insan soyunu tanımlayan, insan türüne özgü bir yeti olan insan dil-yetisi (1) olarak düşünle-bilir. Daha da açıklarsak Dil-yetisi tektir, dil çeşitlidir ve en önemlisi dil-yetisi dil değildir. Bu iki temel bilginin karıştırılmaması gerekir. dil-yetisi insan soyunun (türünün) tanımlayıcı davranışıdır (iletişim için araç olarak kullanılan, insana özgü yeti ve yetenek); nesil-

den nesile kalıtımsal yol ile geçer; insan anlığının ve usunun temel bir biyolojik özelliğidir.

Kesin bir tarih verilememekle birlikte insansı "hominien" (2) adı verilen insanlarda iki milyon yıl önce ön dil-yetisi oluştuğu kafa-tası yapılarından dolayı düşünülmektedir. Yutaklarına kadar yeniden oluşturulan kafa-tasları insansıların aynı veya tek tip dediğimiz, hayvanlara ait olan stereotip sesleri geride bıraktıklarını düşündürtmektedir. Ses organları yaklaşık olarak bazı sesleri eklemli çıkarmaya uygun duruma geldiğinden belki bu sesleri birleştirerek seslem düzeyine ulaşmış ola-bilirler. Ancak dil-yetisi eklemliliğinin bir milyon yıl önce başladığı düşünülmektedir. Doğaldır ki sözü geçen yeti zamanla ve insanla birlikte gelişmiştir. Buna karşın hayvanın dil-yetisi, örneğin akıllı, zeki, kurnaz diye nitelendirilen dil-yetisine sahip arıların, yiyeceğin bulunduğu yeri belirtmek için yaptıkları dansın, görünüme göre, uzun zamandan beri gelişmediği söylene-bilir. Hayvanlar içinde bulundukları durumları belirtmek için salt bağırırlar ya da sesler çıkarırlar (korku, acı, kızgınlık, memnuniyet vb. durumlar.)

Seslemlerin ve sözcüklerin ortaya çıkışı bir-kaç yüz bin yıl öncesine dayanmaktadır. Günümüzden 70.000-35.000 yıl önce yaşamış "Néanderthal" insanının fosiller üzerinde gırtlak kıkırdaklarının eski biçiminin yeniden ortaya koyuluyuşla görülmüştür ki bu kıkırdakların yapısı bu-günkü yeni doğmuş bir bebeğin gırtlak kıkırdaklarının yapısına çok benzer. O devrin insanının gırtlağı ağız boşluğuna doğrudan açılmaktadır. Bu da bazı sesleri çıkarmalarını engeller. Biz bu sesleri ya da bazı seslerin perde çeşitlemelerini (modülasyon "modulation") yutağımızda gerçekleştiriyoruz bu-gün.

35.000 yıl önceki insanların ses kanalı bu-günkü insanlarınkine benzer bir durum gösteriyordu. Aynı sözcük dağarcığını kullanmıyorduysa da "CROMAGNON"un dili bizimki kadar çözülmüştü yani konuşkandı. Bu daha işlenmiş biçime konuşma olanağı 35.000-25.000 yıl önce "Homo sapiens" (3) ten itibaren gelişmeyi hızlandırmada asıl rolü oynamıştır. Sözü edilen gelişme insanlığın gelişmesidir. Görülüyor ki iki milyon yıl önce "HOMO HABİLİS"ten başlayan ve "HOMO SAPİENS"e değin uzanan zaman dilimi içinde, sözü edilen zaman dilimi iki milyon yıla yakındır, dil-yetisi vardır; ancak dil henüz oluşmamıştır. İnsanlarda dil-yetisi yeteneği dil olarak kendini gösterdiğinde insan soyu çoktan göçerliğe başlamıştı bile. Çıkan sonuç şudur: Dil, dil-yetisinden sonra oluşmuştur; bugün elde bulunan verilere göre dilin biricikliği söz konusu olamaz,zira insanlar göçerliğe başladıktan sonra dil oluşmuştur; bundan dolayı da dillerin çeşitliliği düşüncesi, biricikliği düşüncesini ikinci plana atıp kendisi birinci plana geçmiştir. Dil-yetisinin dil olmayışı düşüncesi salt yukarıda belirtilenlere dayanmıyor. Dil, aracılığıyla kendine özgü koşulları içinde bildirişim kurduğumuz toplumsal ve ekinsel bir üründür, bir etkinliktir. Dil-yetisi ise, daha önce de belirttiğim gibi insan soyunun tanımlayıcısı olan bir insan davranışına uygulanan kavramdır.Bu davranış insan soyunu tanımladığından dil-yetisinin biricikliği düşüncesi daha çok önem kazanır. İnsanlığın çok eski atası olan "Australopithèque" (4) lerden insan soyuna "homo"ya geçişi sağlayan farklılık dil-yetisi yeteneği dediğimiz yetenektir. Bu yetenek insan soyunu tanımlar, "Australopithèque"lere göre bir *yeniliktir.* Sözü edilen yeteneğin biricikliği şüphe götürmez durumdadır.Eğer bu yeteneğin tekliğinden şüphe duyuyorsak o zaman insan türünün tekliğinden de şüphe duyuyoruz demektir. Bu da toplum-bilimcilerin bir değil iki veya bir-çok insan türü ile uğraşı (inceleme anlamında) olması anlamına gelir. İnsan türü tektir; "memelilerden insan" dediğimiz türdü. Bu türün fizyolojik yapılarına göre ayrılmış, adlandırılmış çeşitleri vardır, ama salt çeşittir bunlar ve tek bir türe aittirler. O da *insan türüdür.* Dilin ise başlangıçta tek (biricik) olması, yani dillerin tek bir dilden türemesi, gelmesi düşüncesi için hiç-bir geçerli neden yoktur günümüzde.

Dil-yetisi bu-gün getirdiği sorunlarla bir-çok ilişkiyi içine alan çok çeşitli çözümlemelerin (analizlerin) yapıldığı bir alandır. Şöyle ki: kişiyle dil-yetisi arasında ilişki (ruh-dil-bilim), toplumla dil-yetisi arasındaki ilişki (toplum-dil-bilim) vb., simgesel işlevsellikle sistemi oluşturan dil arasındaki ilişki, evrensel (5) olarak kabul edilen dil ile diller arasındaki ilişki, bir dil topluluğuna ait dil ile bu dilin konuşanları tarafından oluturulan çeşitli kullanımları arasındaki ilişki. Tüm bunlar dil-bilim alanına girdiği gibi aralarındaki bağ sıkı ve zorunludur.

Dil-bilim geniş bir alana yayılmaktadır. Bu yayılma gittikçe büyüyecektir düşüncesindeyim, çünkü dil-bilim gelişmekte olan yeni bir *bilim dalıdır.* Dil-bilim, dil-bilgisel öğrenim/öğretimden, betik-bilimsel (filolojik) araştırmalardan ve düşünce ile dışa-vurum araçlarının ilişkileri üzerine olduğu gibi bilginin temelleri üzerine

**DÖNE KIZ**

*Paylaşamayız yalnızlığı*
*Ay düşer*
*Sevdalanır*
*Geçip giden umut*

*Yüzündeki bu korku*
*Muştudur*
*Sabahı doğuran geceye*

*Bir çığlığın öldürmez seni*
*Yiten nedir*
*'Kızlık saltanatı' mı*
*Döne kızın*

***ibrahim TIĞ***

**ÖPTÜM**

*İşte*
*bu gece*
*gözlerini sevdim*
*maviye çalan gözlerini*

*düştü sevda*
*yüreğime*
*seni duyumsadım*
*öptüm ağız dolusu*

***ibrahim TIĞ***

olan felsefi düşüncelerden yavaş yavaş sıyrılmaktadır. Dil-bilimin gözlemciliğine karşı dil-bilgisi kuralcıdır -amacı gereği kuralcı olmak zorundadır-. Dil-bilim, dil-yetisi ve dil üzerinde incelemeler yaparken betik-bilim, çok kısaca söylemek gerekirse yazılı belgeleri inceler. Dil-bilim salt dil-yetisi ve dilin gerçekliklerini öne alır, gerçekliklerin incelenmesini felsefeye bırakır. Bu demek değildir ki dil-bilim felsefeden, betik-bilimden, dil-bilgisinden, tarihten vb.den kopmalı. Kesinlikle hayır! Ancak kendi benliğini koruyarak etkileşim alanına giren tüm bilim dallarıyla iç içe yaşayarak gelişmesini sürdürmelidir. Örnek olarak başımdan geçen bir olayı burada aktarmadan geçemeyeceğim. Doktora tezimi yönettiği yıllarda bir gün hocam Luis BAZIN'e "Ecole des Hautes Etudes"ün merdivenlerinde Türk ve Keşua (6) dilleri arasındaki - Georges DUMEZIL'in ortaya attığı benzerlik düşüncesinden yola çıkarak- benzerliği ileride incelemek istediğimi söylediğimde, bana tarihsel bir bağlantı yok demişti, bunun üzerine varsa dil-bilimsel bir bağlantı kurulur diye yanıtlamıştım. Bu düşüncem geçerliliğini bu-gün de korumaktadır. Söylemek istediğim, tarihçilerin dil-bilime ve diğer ilgili bilim dallarına, örneğin Türk Betik-bilime (Türkoloji), açmadığı yolu, bu yol varsa, dil-bilimin tarihçilere ve diğer ilgili bilim dallarına açmasıydı.

Görüş, düşünce ve kavramlar ne kadar farklı olursa olsun incelemeler gerektirdiğinde etkileşim alanlarında buluşan tüm bilim dalları birlikte çalışa-bilmelidirler. Daha kesin bir dille çalışmalıdırlar diye-bilirim. Dil-yetisi ve dilin bilimsel incelenmesini üstlenen dil-bilim etkileşim alanında buluştuğu diğer bilim dallarına ne kadar gereksinme duyuyorsa, diğer bilim dallarıda dil-bilime o kadar gereksinme duyar. Bu gerçek tam anlamıyla anlaşıldığı gün, etkileşim alanına giren bilim dallarıyla dil-bilim arasındaki sorunlar da oldukça azalacaktır.

*DİPNOTLAR:*

(1) Başlıca koşulu eklemli olmasıdır.

(2) "Homo habilis"i içerir.

(3) Bu-günün insanı.

(4) Henüz insan değildir. Ayağa kalkmıştır ancak kambur durmaktadır. Beyni bir maymununkine oranla daha gelişmiştir. Beyinin büyüklüğü bizim beynimizin 1/3 ü kadardır. İki veya üç milyon yıl önce bir-çok çeşit "Australopithèque"in Afrika'da yaşadığı bilinmektedir. Bunlar "robuste" (ot-oburdur), "gracile" (et ve ot-oburdur) ve "afarensis" (ot-oburdur) adıyla bilinir. İçlerinden salt 20, 25 kilo ağırlığında, bir metre ile 1,20 metre boyunda olan "gracile" neslini devam ettirebilmiştir. Bu-günkü insanın atasıdır.

(5) Tüm insanlığı ilgilendiren, tüm insanlığın malı, tüm insanlığa seslenen anlamında kullanılmıştır. Bu nedenden dolayı da burada "dil evrenseldir" düşüncesi dilin biricikliği anlamını kazanmaz.

(6) Amerika Dillerinden olup, Peru'da konuşulan Keşuaymara "Quechuaymara" Dillerine bağlı Keşua Yerlilerinin Dili.

*KAYNAKÇA*

CLARKE, Robert. 1980. Naissance de l'homme. PARIS: Editions du Seuil, Points Sicences.

DUMEZİL, Georges. 1987. Entretiens avec Didier Eribon. PARIS: editions Galimard, Collection Folio/Essais.

PERROT, Jean. 2e trimestre 1980. La Linguistique. PARIS: Presses Universitaires de France, 11e édition corrigée.

## *TURKUAZ*

*Düşlerin mavi sağanağında bir gece*
*sordu cesur ve yılgın*
*bakışıyla bir kaçak:*
*Seni nasıl sevmeli?*

*İpeksen çıldırır yüzlerce tırtıl kıvrımı*
*suysan tutulmaz bir uçarı nem*
*gülüşsen tam ortasında parçalanan bir çelik*
*seni nasıl sevmeli..?*

*Düşlerin mavi sağanağında bir gece*
*soluğun soluğu susturduğu Afganistan*

*Karanlık kayalarda saklı turkuaz*
*kuytu mağaralarda gizemli bir fısıltı*
*ateşi üfleyen dudak kadar kırılgan*
*her damla terin pusata dönüştüğü*
*dünyanın gözyaşı ve isyan.*

*Toprağa gömülmüş kesik kollu bir heykel*
*renk ses ve tatlarla yıkılan idol*
*akılla duygu ve çatışma ve cansıkıntısı*
*en ince ayrıntılarla yeniden yaratılan*
*çağdaş bin tanrı... bin tanrı daha*

*Seni nasıl sevmeli?*
*İnsanın insanı doğurduğu bir öğle vakti*
*–kil ya da kaburga kemiğinden değil–*
*mermer serinliğinden*
*bir ırmak akışından*
*kuşların ötüşünden*
*ışık selinden*
*insanın insanı doğurduğu...*
*Sordu cesur ve yılgın*
*bakışıyla bir kaçak:*
*Turkuaz nerden ulaşır çarşılara bilmeden*
*sorgulamadan geçitsizliği*
*seni nasıl sevmeli?*

*Düşlerin mavi sağanağında bir gece*
*anladım ne zaman düşürdüğümü*
*göğsünde ürküntüsüz tek denizi taşıyan*
*o güvercini.*

*Dağları da yitirdim*
*vitrinlerle kuşatılmış bir şehrin*
*salgınına kaptırıp kendimi.*

*Kimbilir kaç kadından birikmiş turkuaz*
*güneşin tutsak yanı*
*seni nasıl sevmeli..?*

***Zerrin Taşpınar ŞAHİN***
*5 Haziran 1991 Ankara*

**Desen: Cemile ÇAKIR**

# "FELSEFE BÖLÜMÜ" TARİH VE TATSIZ BİR OLAY

**Arslan KAYNARDAĞ**

Doğal varlık alanı ile tarihsel varlık alanını birbirinden ayrıyoruz. Tarihsel varlık alanını insanlar meydana getirdiği için burada zamanın üç boyutlu olduğu görülüyor: **Şimdi, geçmiş** ve **gelecek.** Bireyler ve toplumlar başarı ve eylemlerini zamanın bu boyutlarında gerçekleştiriyor.

İnsanın yapıp etmeleri sonundaki birikim, onun tarihselliğini göstermektedir. Bugünkü ve yarınki başarılarımız, uzak ve yakın geçmişte yaşamış birçok insandan devrolup gelen bu birikime bağlıdır. Başarılar, yapılıp edilenler yitip gitmezler, tarih olarak karşımıza çıkarlar. Başarı ve deneyimlerin devralınmasını istiyorsak, onlar hakkında bilgi edinmeye çalışmamız gerekir. Bu da en iyi şekilde bilimle olur. Her bilim kendi alanındaki birikimi ve gelişmeyi gösterir.Böyle olmakla birlikte asıl birikim ve gelişmeyi görmek için tarihe bakarız. İnsanlar tarih ve dil bilincinden yoksun iseler, kültüre katkıları olamayacağı gibi, ondan gerektiği kadar da yararlanamazlar.

Başarılar eğitimle gerçekleşir. Eğitim, önce gelenlerin sonra gelenler üzerinde etkili olmasını en iyi biçimde sağlamaktadır. Bu nedenle, insanlığın, maddî ve düşünsel ürünleri değerlendirebilmesi,onlardan bilinçli olarak yararlanabilmesi için eğitim tarihi araştırmaları büyük önem taşır. Tarih araştırmaları her ülkede gittikçe daha insancıl ve toplumcu bir nitelik kazanırken, eğitim tarihi çalışmaları da büyük ölçüde artmaktadır.

Bize gelince 19. yüzyılın başından bu yana eğitim tarihi üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ne var ki, kaynakçaya bakıldığında, okul tarihlerinin, özellikle yüksekokul tarihlerinin az olduğu görülür. Birçok okulun tarihi kaleme alınmamıştır. Bitirdiği okulun tarihini pek az kimse bilir. Yazılanların çoğu küçük ve düzeyde kalan araştırmalardır.

Bunları söylerken, Mir'at'ları ile Mehmet Ali Ayni'nin **Darülfünun Tarihi**'ni Ali Çankaya'nın **Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler**'i ile Ahmet Mumcu'nun **Ankara Hukuk Fakültesi Tarihi**'ni unutmuş değilim. Osman Ergin'in **Türkiye Maarif Tarihi**, o büyük hazine de her zaman elimin altındadır. Bir-iki kitap adı daha verilebilir. Galatasaray gibi birkaç lisemizin tarihinin yazıldığı da söylenebilecektir. Bütün bunlar yeterli mi? 1900'den sonrasının tarihi nerede?

Çalışmalarımı yaparken gördüm ki, Türk düşünce tarihi demek aynı zamanda Türkiye'deki felsefenin tarihi demektir. Bu da kuşkusuz, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nün tarihi ile yakından ilgilidir. Bizde felsefe eğitimi alanındaki ilk bölüm, orasıdır. Eski bir mezunu olarak oraya çok şey borçluyum. Bu duygunun da etkisiyle olsa gerek, çalışmalarım gittikçe Felsefe Bölümü tarihine yöneldi. Hocalarım, bölümdeki dostlar, felsefedeki arkardaşlarım beni bu yolda özendirdiler. Başta Prof. Macit Gökberk ve Prof. Halil Vehbi Eralp olmak üzere çoğu, yardım ve desteklerini esirgemediler.

Çalışmalarımı sürdürürken geçende şöyle bir şey oldu: Sanıyorum Haziran sonlarındaydı.

***YÜZÜN***

*Yüzün uzak kuytularda aşk çığırtkanı*
*yüzüm yollara düşer gün ortasında*
*avuçlarımda kendini çoğaltır*
*bir ayrılık*
*dikenüstü kavuşmalarda.*

***Feriha ALTIOK***

Felsefe Bölümü'nü bu yıl bitiren bir genç gelerek, yıllık çıkarmak istediklerini söyledi. "Felsefe yıllığı" çıkaracaklarmış. Orada bölümün tarihinin yazılması gerekiyormuş. Bu konudaki çalışmalarımı bilen felsefe doçenti Nejat Bozkurt bunu benim yazmamı önermiş.

Eğitim etkinliklerine, eğitim ve öğretim alanlarında görev alanlara her zaman sevgim ve saygım vardır. Özellikle gençlerin iyi ve uygar alışkanlıklar edinmelerine katkım olabilirse sevinirim. Bu nedenle genç felsefeciyi kırmak istemedim, zaman verirlerse yazabileceğimi söyledim. Birçok işim arasında zaman ayırarak, on sayfalık bir özeti Nejat Bozkurt'a bıraktım.

Bir süre sonra, hazırladığım özetin yayınlanamayacağını söyleyerek bana geri gönderdiler. Anladığıma göre, bölüm dışından olduğum için yazımın yıllığa girmesini istemeyenler varmış. Olabilir dedim, olayın üstünde fazla durmadım.

Yıllık onbeş-yirmi gün önce yayınlandı. Bir tane edindim. İçine şöyle bir bakınca ne göreyim: Bölüm tarihini, bana gelip yazıyı isteyen genç yazmış ve yazısının çoğunu benden yaptığı alıntılarla doldurmuş. Sona koyduğu bibliyografya notunda da benim adımı anma lutfunda bulunmuş. Oraya bakan biri, bu acaip bibliyografya notunda adımı görebilirse, "Felsefe Bölümü Tarihine Bir Bakış" başlıklı bir kitabım olduğunu zannedecek. Hemen söyleyeyim, benim böyle bir kitabım yoktur. O başlık, yayınlanması kaydıyla verdiğim, fakat yayınlamayıp geri yolladıkları yazıya aittir.

Ben o yazıyı yayınlamaları için vermiştim, yağma edercesine alıntı yapılması için değil. Yayınlamak için izin istenebilirdi, istenmedi. Hadi diyelim, şu ya da bu şekilde yararlanılmış, benim olan tümceler arka arkaya dizilmiş, hiç olmazsa bunlar tırnak içinde gösterilseydi, numalanarak doğru dürüst bir bibliyografya notu ile bağlantı kurulsaydı...

Bölümü yeni bitiren yıllık heveslisi gencin, yazarlık hakkı gibi hukuk kuralları, izin isteme gibi uygarlık davranışları olduğunu bilmesini çok isterdim. Bilmiyor, yazık ki öğrenememiş.

Tarih yazmak, tarihçe dediğimiz küçük boyutta da olsa kolay değildir. Yüzlerce kitap ve yazı okumayı, belge bulup incelemeyi gerektirir. Böyle bir işe girişen gencin bölüm tarihini yazarken, en azından benim **Felsefecilerle Söyleşiler** adındaki kitabımla, **Türkiye'ye gelen Alman felsefeciler** konusundaki konferansımı okuması ve bunları bibliyografyasında göstermesi beklenirdi.

Bibliyografyada Prof. Mehmet Ali Ayni'nin adı geçiyor. Onun kitabını okumuş mu diye sormayacağım. Çünkü eski yazıdır. Okuması şöyle dursun, gördüğünü bile sanmıyorum.

Daha çok öğrencilerin hevesinden kaynaklanan, hepsi yüz tane basılarak küçük bir çevrede dağıtıldığı anlaşılan bir yıllıkta bile olsa böyle hareketler hoş görülemez. Davranışlar doğruluk ve dürüstülük içinde olmalıdır.

Bu üzücü olaydan sonra yukarda sözü geçen "Felsefe Bölümü Tarihine Bir Bakış" başlıklı yazımı yayınlamayı gerekli buldum. Onu, dergimiz İnsancıl'ın gelecek sayısında bulacaksınız.

(1) 1892'den başlayarak 3 önemli tarih yayınlanmıştır:

a) Mehmed Esad, **Mir'at-ı Mektebi-i Harbiye**, 762 s İstanbul 1310 (1892)

b) Mehmed Esad, **Mir'at-ı Mühendishane-i Berri Humayun**, 399 s, İstanbul 1312 (1894)

c) Rıza Tahsin Elhae, **Mir'at-ı Mektebi-i Tıbbiye** 274 s. İstanbul 1330 (1914)

Not: Mir'at ayna anlamına gelmektedir.

# SELVİLİ DİZELER

**Hilmi BÜYÜKŞEKERCİ**

Ben, (ŞİİRİN SELVİLERİ) başlıklı yazımı, – biliyorsunuz İNSANCIL dergisinin 9'uncu sayısında yayımlandı- İNSANCIL dergisinde şiirleri yayımlanan, çoğunu yenice tanıdığım şairlerin şiirlerinden esinlenerek, yüreklenerek yazdım; genç olmalılar diyerek de sevinç duydum; orada yetenekler gördüm, ülkem adına onurdu, bunlar; ve az da değildiler. Temcit pilâvı gibi ikide bir önümüze sürülüp de varsa o/yoksa o denilenlerden de değildiler; ama şairdiler... gerçekten şairdiler, önü açık bir gelecekleri –bakmasını bilene– ayan görünüyordu. Gerçekten kendilerine özgü, şair dizelere sahiptiler. Bana onların, bu yetenekten kaynaklanan şiir varlıkları, hiç unutamadığım şanlı bir yarış atını anımsatmıştı. O, tayken –nurda yatsın– dayıcığım, yüreğinin tüm aklığıyla, çocuksu duygularıyla, en yakın bulduğu, küçük çocuk olarak bana, onun, soylu selvi işaretlerini göstermişti. İNSANCIL'da bulduğum kimi dizeler, bana, o işaret selvileri çağrıştırdı. O çağrışımlardan örneklenerek öncelikle de yeteneği savundum. Gerçekten yetenek, en önce korunması gereken bir öğe, bir başlangıç ve öz değerdir. Ne var ki korunma, nerden başlar, kimleri ilgilendirir, yeterli midir gibi soru ve araştırmalara girmek, ayrı ve çoğu uzmanlık da isteyen ayrıcalıklı bir konudur. Benim bu özellikte, önerim ya da dileğim olabilir. Nitekim sadece uyarıcı, hatırlatıcı, tanıtıcılıkla yetinmeye çalışıyorum. Ülkede öyle bir düzen olmalı ki, kimse, şansı ile başbaşa bırakılmamalı; hiçbir yetnek, yeteneksizi kendi üstünde, yetenekliye buyurur bulmamalı. Şu da var ki çalışmayan bir yetenek, önce sahibince korunmamış, aşağılanmış bir yetenektir; bu bir ihanettir. Yetenek, başlıbaşına bir ayrıcalık da olmamalıdır. Bir de şöyle söyleyelim: yetenek, çalışmıştır, başarmıştır –konumuz sanat ya sunulmuştur... herkes kabak çekirdeği çıtlatıyor, kimsenin umrunda değil... el şaklatıyor yavan şeylere ... asıl sanatçıysa, yapayalnız... ben, derim ki "Ne mutlu ona... onun yanında sanat varsa, yetmez mi?" Bir de bu yalnızlığın taklitçileri vardırlar. İşte onlar bu son söylediğim yalnızlık havası var ya –çoğunlukla tarihsel olarak büyük ve ileri sanatçıların başlarına gelmiştir, bu haller– işte öyleleri, tümümüzün çoğunu, çekirdek çıtlatanlar yerine koyarlar, gelirlerinin ya da torpillerinin rahatlığı içinde hem yalnızlığı modaya dönüştürerek, belli bir azınlık içinde kuşdili bir sanat oluştururlar, birbirlerini methederek yüceltirler. Cengiz Bey (Gündoğdu), böylelerine kızıyor. Bense kızmam, dışardan aşırmadan ya da yansılamadan, kişiliği ve gücünü kullanarak, bir dize de olsa, bir sentez başarabilmişse, onu sayarım. Ama benim karşıma geçip yüz Frenk adı söyler, dörtyüz sözü onlardan aktarıp, kendinden tek katamazsa, benim şairimi, düşünürümü, sanatçımı küçümserse, ben onu, 150 yıl önceden kalmış tebdilikıyafet molla görürürm. Öylesi, batı'da mangır, içeride sanatsız ve kendi başınadır, geri kalmıştır aslında... acırım.

Geçen yıl, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında –1990 15 Mart Perşembe günü– Şair Adnan Özer, şiir söyleşisi yapmıştı, şair Enver Ercan da yönetmişti. O söyleşide, halkın şiire istenen ilgiyi göstermediğinden de yakınıldı. Sanırsam salonda, ak saçlı, topu topu 3-4 kişiydik Bir ara söyleşi yapanlar, dinleyicilerden de katkıda bulunmalarını istediler. Yüz kişiye yakın genç vardı. Bir genç kız, çok güzel ve dolu konuşmuştu; biçemine tertibine hayran kalmıştım. Kalan, çocukça sorulardı örneğin "şiirlerinizi, gece mi yazarsınız? ... gündüz mü?" gibi... ara bulunca, duramadım, kalktım "M.Turan Tekdoğan diye bir şair duydunuz mu?" diye sordum. İkisinin de haberleri yoktu. İzin verir misiniz dinleyicilere sorabilir miyim? dedim, verdiler, sordum. Hiç kimse tanımıyordu." Bu şair, İstanbul'un dibinde, Küçükçekmece'de oturuyor. 1981 yılında Hürriyet Gazetesi, doğa şiiri seçi-

si, yarışması düzenledi, ben de katılmıştım; katıldığım için de hepsini, izlemiştim. Adını söylediğim şairin şiirini okuduğumda, kasabamda dostum lise edebiyat öğretmenine bu şiirin birinci seçileceğini de söylemiştim. Nitekim öyle oldu... birinci oldu. Küçükçekmecede bulunan bir şair, kim kaç kez, İstanbul dergilerine uğramıştır... niceler şiirler postalamıştır. Daha böyle kimler, kimler vardır? Kabalık olmasın, söyleyeceğim ama; dergiler, şiir değil imza seçiyor olmalı... oysa halk, şiiri sever; monopolü sevmez. Size, izin verirseniz, halktan bir örnek vermek istiyorum: O zamanlar peynirhanem vardı, koyunlarım, sığırlarım vardı, çiftim / çubuğum, ırgatlarım vardı. Çoğu okuma / yazma bilmezdi, tek / tük bilen vardı ve hepimize yemeği, ana yerine koyduğumuz bir kadıncağız kotarırdı: Amasralı Ayşe ablaydı namı, kadınlarla konuşurken kadınca söylerdi de, erkeklerle konuşken erkek argosu söylerdi. Köy argosu kalaylıdır; o ağzı, sunturluca kullanırdı. Orhan Veli'nin şiirlerini götürmüştüm, çiftliğe. Aklıma esti; bir okusam şu şiirden kopuk insancıklara şu Orhan Veli'yi, dedim içimden. Bir öğle dinlencesinde hepsi, yemek sonu, toplucaydılar. Hepsi, can kulağıyla dinliyorlardı. Kendimle onlar arasında bir fark göremiyordum; dahası, onlar, ilk dinlediklerinden olacak, benden daha canlı, daha ilgili, daha da sıcaktılar. "Olmaz ki böyle de yatılmaz ki" dizesini okuduğumda, Ayşe abla'da çoşkun bir patlama olmuştu, gevrek bir kahkahayla karışık, yaşlı argo kadın "Ulan deyyus! nerden buldun ulan, bu lafları?! Hay gözün kör olmasın ulan kerata!" diye haykırıyor, kıkırkıkır gülüyordu. Hepimiz, dizeyle, Ayşe ablayla o denli bütünleşmiştik ki gözlerimizden yaşlar gelinceye dek kahkahalarla gülmüştük. Bana Orhan Veli'nin kimi şiirlerini, "Ne olur, bir daha oku şunu, bir daha oku! diye yineletmişlerdi. Kitap okunup bittiğinde, yetinmemişlerdi. Peynir ustası, ilkokul bitirmişti, içlerinde en okumuş olanı oncağızdı. Gözleri pırıl pırıl bana bakmıştı ve "Bey! ne olur şu kitabı, bana, birkaç günlük ver." demişti. Peynirci, kitabı alıp giderken, tüm işçiler, onun peşine takılıp, peynirhaneye doğru gittiler. Bu anım ve önceki sorum gösteriyor ki, sanatçının sanatla ilgisi, hiçbir zaman kesilmemiş, nerde olursa olsun, cahil okumuş tüm insanlar, sanatla bütün kalmışlardır. Söyleşideki ilgisizlik yakınmasına, bir başka yönden bakmak istedim. Gerçekten düşündürücü buldum. Dinleyenlere teşekkür ederim."

Yazımı, daldan dala kondura kondura, bir göçmen kuş gibi bir yerlere ulaştırmak istiyorum. Her molada bir de dönüp ardıma bakıyorum; ardımdakiler de bir gerçeğin tanıkları olabilirlerdi, diyorum kendi kendime; ekliyorum: tek bir olayı örnek göstererek genele varabilir miyiz?... gönlüm gene rahat değil... şiirin okuyucuları kimler olabilir sorusunu soruyorum kendime... eskisi gibi kültür ocakları yok artık ülkemizde... örneğin Hakevleri... köylerde edebiyat dersinden sınava girmiş kimi bulabilirsin öğretmenden başka? Şair Adnan Özer'in şiire ilgisizlikten yakınması haklı olabilir de diyorum. Ispatlı bir neden araştırıyorum. ŞİİRİN SELVİLERİ yazıma kattığım Prof. Dr. Talât Tekin'in yazısı geliyor aklıma... yazısında, 30'lu ve 40'lı yıllardan sonra gelişen edebiyatımız, lisede Üniversitede okutulmuyor diyordu. İlgilenmek şöyle dursun (...) ... dahası düşmanca bir tavır almış, bu edebiyatı âdeta yok saymıştır yazıyordu. Genç, lise bitirmiş; 50-60 yıl içindeki yazın sanatından ona, hiç söz edilmemiş; Edebiyat Fakültesini bitirmiş, kötü şeyler okunmaz, okutulmaz denmiş; bilgisi yok... tartışma gücü de olmaz Şimdi bir düşününüz... yeni edebiyatın, bu edebiyat içindeki şiirin okuyucusu, umudu, bu aydın topluluk ama; sanatçısının yabancısı... yabancısı olmakla kalmıyor; onu kötü kişi olarak duymuş, ondan çekiniyor, sakınıyor. Sanırım ilgisizliğin nedenini bulduk ya da yaklaştık. Sorarım çağdaş sanatından ürkütülen, çağdaş sanatından bilgisiz bırakılan, nasıl çağdaş olabilir? Çiftlikte Orhan Veli'yi benden dinleyen, çoğu okumasız o köylüler, o ırgatlar, hiç değilse böyle bir eğitimle kirletitmemişlerdi; sütbeyaz bir sayfa gibiydiler. Beni, şair Adnan Özer'in yakınmasına karşı yüreklendiren de onların bu doğallıkları olmuştu. Ama, inceden düşünüyorum da şimdi, şairi haksız bulamıyorum. Ne var ki herşeye karşın şiir durmuyor; sanatın doğasıdır, bu... Pekiy Türkiye'de cahillik bir yana, bu denli sistematik / politik engel kolgezse de, gene de bir orantıda az da sayılsa, şiire ilgi durmuyor. Bu kurumayan kaynak nedir, ya da nerdedir hiç merak ettiniz mi? Bence ülkemizde, çağdaş şiiri, şairler okuyorlar. Özgür ülkelerdeyse, herkes, okuyordur sanırım. Bu ölçüyü, şurdan tutturuyorum: On yıl önceleri olmalı, altmışında falanım, Varlık dergisi, genç şairlerden şiir istiyor, jüri kurmuş, seçecek... küçük kızım tutturdu, sen de gir baba diye... ak saçlarımı gösterdim ona.

– Kim tanır artık seni?... Unutulmuşsun. /dedi/

En küçük çocuğu, babayı, üsteledikçe daha çabuk kandırıyor, hele kız olunca... katıldım. Zaman geçti. Yolum düştü, Varlık dergisine, bir uğradım. Konur Ertop'muş adı beyin. Odada öğrendim. Selamladı, yer gösterdi bana, özür diledi. Karşısında bir dizi, kızlı erkekli genç oturuyordu. "Şiir söyleşimiz bitsin, sizinle ilgileneceğim beyim" dedi. Bir ara "Ne istemiştiniz?" diye sordu-

ğunda, benden aldığı yanıt, onu şaşırtıvermişti. Gerçekten bunca gencin arasına, kendini genç sanıp da girivermek oldukça gülünçtü. Şaka gibi birşeydi bu... Hep birlikte gülüyorduk. Karşıt bir şakayı da Konur Bey, yaptı; bana köşedeki çuvalı gösterdi. Espiri, katmerlenmişti, dekor şahaneydi. Sahnede Konur Beyin konuşması, şöyle yankılanyordu: "Çuvalın ağzı dikilmiştir Beyim! ne yazık açamayız." (1) O çuvalı hiç unutamam. Sentetikten değil, doğal elyaftan jüt'ten dokunmaydı. Öylesine, iyi basılır, iyi tepilir, tepildikçe genişler, sırtta da kaymaz, uygun tanışır. Sentetik olanlar ne tepmeye gelir, ne de düzgün taşımaya. Çiftçi olduğum için bunları biliyordum. Varlık dergisinin de eski ve deneyimli olduğunu kavrıyordum. İşte bu dolu çuval, ya da çuvallar Türkiye şiir okuyucularının ölçütleridirler ve azımsanmayacak kadar da çokturlar. Bu çuvala girmeyip de seçilenlerden sürdürürlerse,özeleştirilerini de geliştirirlerse, şair olanlar, şair olurlar; çuvala girip de yetenekli olanlar, çalışırlar, şairlere katılırlar, şair olurlar. Kuşkusuz seçici kurullar, en olgunlarını –pek azını– ayıracaklardır. Çuvalın içinde kalan selvi dizeler, onların konuları değillerdir. Aslında selvi konusu, yetiştiriciyi –eğiticiyi- ilgilendirir; bir de benim gibi candan bir meraklıyı, sanıyorum. Hiç unutmam, 1936 ya da 37 olsun, o yılarda, lise başlangıçlarında gibi kalmış aklımda, çiçekli bir şiir yazmıştım da değerli, sevgili, şair edebiyat öğretmenim sayın Orhan Şaik Gökyay'a vermiştim. Bir dizemin allını çizmişti. O dize şöyleydi: (**Kokun, ciğerlerimde çimleniyor.**) Belki bu, bir selviydi. 15-16 yaşlarında olmalıydım. Aşağı/yukarı, 55 yıl geçmiş. İlgi, içimde, dünmüş gibi, bugünmüş gibi... şimdilerdeyse yetmişinde bir aşıkım sanki... bir şiir vurgunu... nasıl bir yaşlı bir çocuğa güler-

ken, bütün çiçeklerini açarsa, genç dizeye, öyle sokuluyorum, ben de. İNSANCIL dergisinin 6 ıncı sayısında 1968 doğumlu, şiirleri ilk kez İnsancıl'da yayımlanan, genç şair NAZAN KARACA'nın şiirleriyle karşılaşınca, ülkemde bir tanyeri görmüş gibi oldum. Hemen 6 ıncı sayıdan başa doğru bütün şiirleri, yeniden okudum. ŞİİRİN SELVİLERİ ve SELVİLİ DİZELER başlıklı bu iki yazım, böyle bir esinden doğdular. Nazan Karaca'yı yazı haritama, bir durak –bir başlangıç olarak alıyorum. Onun şiirlerini inceleyen bir yazı da yazmak isterim; isterim de, sade bir Nazan Karaca var! demek de istemiyorum; bir Nazan Karaca var! demek istiyorum, çünkü: daha sonra da tanyerleri gördüm, Türkiyede sabahlar sürüyor. Şimdiye değin, ışığa perde çekenlere yazıklar olsun. İnsancıl dergisi, perdenin iplerini böylece despot elinden almış oluyor; bu bir eylemdir, katılıyorum. Hep çizegeldiğim tablolar, birer ibretti, göstermeye yekindim; uzadı yazılarım. Dert bir değil, her yerden, her yönden çekti gençlik. Bilerek, bilmeyerek, ne yaptığınızın farkında mısınız? Bilesiniz ki kavga etmek istemiyorum; yanlışı göstermek istiyorum. Bu yönde tartışmalarımı, gelecek yazılarıma saklıyarak, İnsancıl dergisinin -daha öncelerden seçtiğim- 6 ıncı sayısı dahil şiirlerinden dizeler sıralamak istiyorum. Bu dizeler arasında tanınmış / tanınmamış şair ayrımı yapmadım. Açık olarak bir Nazan Karaca'nın yaşı biliniyor. Ondan da ayrıca söz edeceğime kararlı olduğumdan ve onu en genç tahmin ettiğimden onun şiirlerinde çok selviler gördüğüm halde, ondan, dize almadım. Yaşça, şiirlerince o, ayrı bir örnek oluşturmuş, aslında. Onun için şuracıkta bu denli söz etmem, şimdilik bir anlamda yeter sanıyorum. 6 ıncı sayı dahil İnsancıl'dan topladığım –bence– selvili dizeleri, yazımda, örnekler olaraktan sıralamak istiyorum ve şu dize yada dizeler, şunundur demeden bağışlanmamı dileyerek başlıyorum:

Bu, bir sunuştur; inceleme, değerlendirme değildir... savıma delil saymak istemişimdir. Gözümden kaçanlar, kapasitemi aştığından anlayamadıklarım da olduysa, lütfen bana yorulsun. Kendimi ne üstün bir yargıcı ne de bilen yerine koyuyorum: bir okuyucu ölçüsündeyim; yazsam da...

### İNSANCIL'dan
### SEVGLİ DİZELER

(Bir akşam vakti sen/Vurup alınını dolunaya/Yıldızları toplarken/ ...) (Nasıl diriltmeli o güzel annemi/Kaldırıp ayağa eski kalbi elinde/...) (Güneşe toplamak kalır/sabahı/yıldız artıklarından/...) (Seni bütünlesen/Ayışığında/...) (uykucu yıldızlar bir de/ mutluluğun/renginde/...) (Sığar mı güne beşinci mevsim/uzatsan ellerini bahar gelecek/...) (sonra bir rüzgâra tutunarak/hınçla kaldırdım başımı/ ve dedim:/ Durdurmak gerekir/güneşin doğmasını!/.../ ne güneşi durdurabildim/ ne de dünyanın dönmesini/bir şey yapamadım/anmaktan ve ağlamaktan/başka,/...) (Doğrulup karanlığa karşı/Ters çevirdim ayışığını/...) (dünyanın hamurundaki kanı/göstersin elindeki büyütec sana/...) (anlatsam gözlerindeki ıssızlığı/.../***kâğıt helvacı da girebilir bir şiire*** /.../ duymasın peygamberler soluğunda titrediğimi/...) (ayışığı en çok bu saatlerde/eşkiya gözlerinde harlı ateşler yakar/.../gecenin ikisinde sürgün bir kadın/eskimiş tanrıçalar gibi yalnızdır/koynunda eskimiyen sevdalarının/...) (uzun uyumuşum/Çek uyandır korkularımdan/) (Sen de ört beni/Ey dilsiz bozkır/...) (güneş yaka cebinde kapı komşun/Aynı suda yüzer gibi kulaçlamak/uzunca bir şiiri/ Büyük meydanları kuşan/Sulara

bereket çiz...) (Hızını çamlara devirmiş/haşarı güz rüzgârı/.../ Gitti giderken gençliğin/bir gurbet tüküsü/...) (Çoğalan kendi sesinden korkan/bir çocuk belki de aşk/.../ Bir gün kapıyı çalarsa diye/soluksuz beklediğimiz/bir deli tay.) (Kaç kişi bütün gece senin gibi gündüze taşar/.../değişiyor gözlerimde gökyüzü/gözlerininin anlamını öperim) (ağlayabiliyorum kapanıp ahizeye bir jetonluk/ kulağında iyotlu bir rüzgâr,.../...) (ikirciksiz sesinle çağır beni/...) (Biri nasılsın der biri ellerimi tutar/Biri nerden geldin der su verir biri/...) (Çekilen acıların bedeli ve toplamı olarak/bahara ne kaldı/...) (Ağır ağır geldiler, karanlık sarnıçlardan sıza sıza.../.../ Geldiler bir büyük sesin harfleriyle ağızları dopdolu,.../.../Anıt bildiler sıradan ve gösterişsiz bir günü,.../.../ ve adını değiştirdiler ülkenin.) (Çözülemeyen an'lardır çözülense yüz yıl'lar/...) (Durup anlatıyor bildiklerini/Eski sütun/ ...) (Yıldızlar damlıyordu/bir eylül gecesinden/...) (Düşünürken güzelliğini/silinir köşeleri yargılarımın./...) (geceye dalıyorum yalnızlıkları çoğaltan adımlarla/...) (asla unutulmuyor sense buraları soruyorsun/.../pembe bakışlı afyongözlü düşler gelseydin) (Kuşkulu ve karanlıktır/Tüm duruşmalar/...) (suskun hüzünlerle çınlayan yıldız/.../kapı önlerinde başıboş rüzgâr/...) (genç kızlıktan geçer gibi kanayarak/ pusulardan geç – sellerinden gözyaşlarının./...) (eğer çocuğum/şu küçük ev bizim olsaydı/ babamız olurdu mutlaka/ kapısının önündeki zeytin ağacı/ ...) (bir/varmış/iki yokmuş/üç tokmuş/dört yomyokmuş/...) (Öpmek isterim/Gülmekle ağlamak arası gözlerinden./...) (gölün saydam yüzeyi/örttü çıplak bedenini gecenin/...) (Emeğin toprakla buluşmasını/Şaşırtıcı aydınlığını güneşin/çizemedim sanmıştım/...) Sevda kokusu değil mi ençok/Yabanıl ormanlarda ele vermiş bir yüreği./... (kitabın içine gireceğim/nefretli sözlerden kaçarak/açmayın kapağını/ üşüyorum/...) (yıllar önce yanarca gülüşün çizgi değildi dudakların da/...) (Bir yanım ölür sanıyorlar/Olduğum gibi kalıyorum) (kilit seslerinin ince uzun eskimişliğinde/eşitlendi mi sandınız gündüzle gece/...) (Yarısı turna sesi/Hüzünlü uzak yumuşak/ ...) (Yağmura tutulmuş kepeneksiz yolcu gibi/İlk güneşte açan sevinci duyuyorum/...) (Yaşanmamış ve yazılmamış aşklar/ Defterimde/...) (Yapraklarınızı titreşseydim keşke/nazı yıldıza asıp/...) (Duvarların uykusuz yüzü/Dinler ağulu şiirini ayın/...) (1.Odanın içi/çıfıt çarşısı/Elimi atınca bulamıyorum güneşi/...)

İşbu dizeleri, İNSANCIL dergisinin, baştan beriye altı sayısından -yarım yılından- derledim; otuzbeş dolayında şairin kırkbeş dolayında şiirindendirler; birkaçından koparıp alamamışımdır. Kimi şiir, dal vermez bir bütün oluşturur, tümü bir dize anlamındadır: tek bedenli bir bitki gibi ama; gene de şiirdir. Lütfen yaptığımı, yeğleme saymayınız. bir şiirde, şiir için dize, dizeler de yeterli olmayabilir; eğer bütünlüğünü kuramamışsa... özeleştirisini geliştirmiş sanatçılar bunu farkederler, üstünde uğraşırlar. Yukarıda dize aldığım şiirlerden kimilerinde bu yönlü konular da vardır. Benim konum bunlar değil, benimkisi, bana göre, bana kadar bir savcık. Dizelerini aldığım şairlerden azını tanıyorum; kuşkusuz içlerinde değerli ustalar var. Onlar, benim anlatıklarımı, benden daha iyi bilirler, anlatırlar. Ne var ki onların örnek dizelerini de katmakta yarar düşündüm. Duyduğum bir sevinçti, konuştuklarım. Baştan anlattım anlatacaklarımı. Dizeleri, çok önceden toplamıştım. Şiirlerin dizelerini, birbirinden ayrımak için ayraç ( ) kullandım. Şiirin dizesini belirtmek için de bölme işareti/ kullandım. Noktalar... arada, öde, arkada daha başka dizeleri var anlamındadır. Ne denli becerdim bilemiyorum. Şöyle bir baktım...göz kamaştırıcı bir mozaik olmuş... çeşit açmış bir ilkbahar kırı gibi... İNSANCIL'ın ne uygun bir iklim oluşturduğunu da o kez anladım.

Ha! az kalsın unutuyordum / **kâğıt helvacı da girebilir bir şiire**/ dizesinin altını çizdim. Bu dizeyi ben, şiire bakışta, en cesur dize olarak gördüğüm için altını çizdim. Yoksa soyadım Büyükşekerci de ondan sanmayınız lütfen. Anlıyorum ne demek istediğini, Bayan şair Zerrin Taşpınar Şahin'in ama; anlatamayacağım şimdi; çok sayfa, çok zaman ister. Ayrıca Melisa Gürpınar, Filiz Naldöven de naif'i başarmışlar. onların dizelerini yadırgayanlar olur, kayırdım sanan olabilir. Naif, zor iştir, değerlidir; zorlamayla da olmaz. Yapabileni de azdır. Buldum, sevindim. Sevindim de, bu denli bilgili bir seçiyi yapabilmek, dergiye düşüyor. Merak ediyorum: İNSANCIL'da kimler var?...

Alkışlıyorum.

(1) – O zamanlar, Varlık dergisini, sevgideğer Konur Ertop yönetiyordu. Seçilemeyen şiirler, anlattığım çuvala, kağıt hamuru için olacak, tepilmişlerdi. Konur Beye "Seçilenler, nerde?" diye sorduğumda –gülerek– dosyayı göstermişti. Sanmıyorum, orada on şiirin olduğunu... benimkisi, orada çıkmıştı... Telli Kavak'tı şiirim; Varlık'ın Eylül 1982, 900 üncü sayısında yayımlandı. Hürriyet Gazetesinin doğa şiiri seçisinde de (Yalnız balıkçıl) şiirim, seçilip Hürriyet Gazetesinin 29 Mart 1981 tarihli haftalık ekinin 5 inci sayısında yayımlanmıştı.

NOT– Bu yazımın daha iyi kavranması, İnsancıl dergisinin 9 uncu sayısında – Temmuz 1991– yayımlanan (Şiirin Selvileri) yazımın da okunmasıyla daha açıklık kazanır kanısındayım, saygılar... H.B

# ADNAN ÖZYALÇINER "SERÜVENLİ BİR ÖYKÜ YAŞANTIM OLDU"

İNSANCIL

*– Önce şunu öğrenmek istiyoruz. Öykü nasıl oluşuyor sizde.*

– Öyküler, her şeyden önce yaşadıklarımdan kaynaklanıyor. Yaşadıklarımı, düşlerimi hayallerim, düşüncelerim biçimlendiriyor. Bana bu birikimin içinden bir çelişkiyi, yaşamanın, toplumun, toplumsal düzenin, bir çelişkisini yakalamak, belki de seçmek kalıyor. Bu çelişkiyi kimileri günlük yaşamımda karşılaştığım bir olaydan kimileri bir gazete haberinden, izlediğim bir filimden,bir oyundan, okuduğum bir kitaptan, bilinen ya da bilinemeyen bir söylenceden, tarihten çekip çıkarıyorum. Düşlerim hayallerim, düşüncelerimle kafamda yoğuruyorum bu çelişkiyi. Uygun bir kurgulamaya girişiyorum kafamın içinde. Bir öykü taslağını kafamda günlerce taşıdığım olur.

Öyküyü kağıda dökmek ayrı bir iş. Önce bir giriş cümlesi, bir başlangıç ararım. Bu başlangıcın etkili olmasına çalışırım. Bundan sonra öyküyü üçüncü hamur saman kağıdına el yazısıyla yazmaya başlarım. Görüntüler, betimlemeler kafamda tasarladığım olayın içine oturur. Olayı geliştirir. Görüntülerin, betimlemelerin çağrışımları tasarlanmış olayı kimileri değiştirir. O ana kadar düşünmediğim yönlere de kaydırablir. Bir anlamda öykü kendini yazmaya başlar. Genellikle kafamdaki tasarıya uyarım. İlk yazışta görüntülerle betimlemeler olayı etlendirir. Böyle baktığımızda olay öykücüsüyümdür. Betimlemelerle, görüntülere, verdiğim önem ise bir anlatı, bir metin yazarı gibi de gösterebilir beni. Ama ben olayın ucunu bırakmam. Dünya görüşümü ortaya koyacak çelişkiyi, en iyi biçimde, bu olay aracılığıyla belirtmeye bakarım.

Kurgucu bir öykücü olduğumdan öykülerimi bir oturuşta da, bölüm bölüm, üç beş seansta da yazabiliyorum.

El yazması bittikten sonra öykü, kısa bir süre, kimileri de çok uzun bir süre bekler.

Temize, daktiloya çekme işi bekleme süresi bittikten sonra başlar.

Bu aşamada öykü son biçimini alır. Çıkmalar yapmak, kimi cümleleri, paragrafları yeniden yazmak, özellikle de kimi sözcüklerin yerine daha uygun sözcükler bulmak bu dönemin işidir. Sözcük, cümle yinelemelerinden, öykü, bu dönemde kurtulur. Anlatım, dil, bu dönemde, inceliğine, güzelliğine kavuşur.

Öyküyü daktilo etmek, benim için bir redaksiyon, bir rotüş aşamasıdır. Genel bir değişiklik olmaz yani. Öze değgin hiçbir değişiklik olamaz.

Öyküyü bir dergide yayınladıktan sonra kitaba alırken hemen hemen tek bir sözcüğüne bile dokunmam. Ne biçiminde, ne özünde en ufak bir değişikliğe yer yoktur artık. Bir bilgi yanlışı yapmışsam, biri bu konuda beni uyarmışsa onu değiştiririm. Kimileri, kurguyu bozmamak için bunu da yapmam. Yaptığım yanlışı, öyküde not olarak belirtirim.

*– Bugünkü öykü çizginize gelişiniz nasıl oldu? Kendinizde ve öykücülükte hangi engelleri aşarak...*

– Serüvenli bir öykü yaşantım oldu. İşe, "Kenar Mahalleden Notlar" üst başlığıyla öyküler, öykücükler yazarak başladım. O yıllarda Mahmut Makal'ın "Bizim Köy"ü yayınlanmıştı. Ordaki öyküler, öykücükler bir Anadolu köyünden notları içeriyordu. Bana göre, kentin kenar mahalleri de, kentin büyük caddeleri, asfalt ya da parke döşeli yoları, yüksek beton yapıları, ağaçlıklı, kocaman parkları, düzgün çiçek tarhlı yolları, alanları, vızır vızır gidip gelen motorlu taşıtları, geceleri ışıldayan yüzü karşısında, arnavut kaldırımlı, çamurlu, karanlık, dar sokakları, çoğu tahta yıkık, bir bölümü gaz lambasıyla aydınlanan evleri, at arabaları, eşekle dolaşan saka ve gezgin satıcıları ile birer köy görünümündeydi. Hâlâ biraz öyledir. Bu görünüm, bugünkü

gecekondu semtlerinde de yaşıyor.

Yaşanılan bu farklı alanlar, insanları yaşam biçimi olarak etkilemiş, insanlar arasındaki varsıl yoksul ayrışmasını yaratmıştır. Kenar mahalle, kentin benim yaşadığım kesimi, bence İstanbul'un bir köyüydü.

Öyküler, tıpkı Mahmut Makal'ın "Bizim Köy"ündeki notlar gibi oluştu: Geri kalmışlıklar, katı geleneklerin, göreneklerin çağdaş yaşamayla çelişkileri bir de yoksulluk. Bunlar da "Bizim Mahalle"nin notlarıydı. Bu öykülere Sait Faik duygusallığıyla Orhan Kemal gerçekciliği egemendi. Öykülerin yayınlanmasında büyük bir güçlüğe uğramadım. Aynı mahallede, Karagümrük'te oturan Tanju Cılızoğlu'nun çıkardığı *Onüç* dergisinde arka arkaya yayınlandı. Ataç, güncesinde, Kenar Mahalle öykülerinden övgüyle söz etti. Tanju'yla aynı mahallede oturuyorduk. Ama o, tramvay caddesinin hemen arkasındaki caddede, varsıl kesime yakın bir yerde oturuyordu. Evleri de iki katlı beton bir yapıydı. Bizim evimizse arka sokakların birinde, konaktan bozma, oda oda kiraya verilen, köhnemiş tahta bir yapıydı.Tahta kurusuyla pire bol olurdu. Bu konağın tek odasında oturuyorduk. Annem, babam, kızkardeşim, hepimiz. Yüznumara sofadaydı. Bir tekti. Bütün kiracılar, ortaklaşa kullanıyordu. Onun için odada annemin çamaşır yıkadığı leğenin içinde yıkanıyorduk. Elektrik de yoktu. En üst kattaki odamız, geceleri lamba söndürülünce, ay ışığı ile aydınlanırdı. Bereket odanın pencereleri çok büyüktü. Gökyüzü görülüyordu.

Benim insanlarım, yoksulluklarına karşılık umutluydu. Umutlu ve mutlu. Yaşamı seviyorlardı. Bu yüzden de mutluydular. Çoğu, fabrika işçisiydi. Yorganları, yatak çarşafları yamalıydı. Pis değildi. Onun için içsel yaşamları, psikolojileri, düşünceleri de çok önemliydi bana göre. O günlerin gerçekçilik anlayışı içinde yeni bir boyuttu bu. Gerçeklikte yalnız dışsal görünümün, yalnız davranış psikolojisinin yanında içsel yaşamın da yerini alması gerekiyordu. Bu gerçekçilik anlayışı, benim kuşağımdaki başka yazarlarla birlikte beni de, gerçeküstücü anlatım ögelerini kullanmaya götürdü. Böylece öykülerimde yeni bir anlatım biçimi oluşmaya başladı. O günlerde biz, bu tür anlatıma yeni gerçekçilik diyorduk. Fotoğraf gerçekçiliğine karşı olduğumuzu söylüyorduk. Bu edebiyat savaşımında harçlıklarımızla ortaklaşa çıkardığımız bir dergi kurduk. Derginin adı *a*'ydı. Alfabenin ilk harfi olan küçük a. Yeni anlatımcılar için başlangıç anlamını taşıyordu belki de. Bir karşıkoma dergisiydi. Hem edebiyat alanında, hem siyasal alandaki karşıkomayı simgeliyordu a. 1972'de *Yeni a* adıyla siyasal alandaki karşıkomacılığı daha baskın olarak yeniden yayınladı. Edebiyatsal ve siyasal savaşımcılığı bu dergilerle içiçe sürdürdüm arkadaşlarımla.

Benim için önemli olan, gerçeği, bütün boyutlarıyla yansıtmaktı. Gerçeklik, ancak böyle bir yöntemle doğru bir biçimde ortaya konabilirdi.

Öykülerimde, yaşadığımız günleri betimledim. Bunlar, yaşadığımız günlerin yaşamsal ve toplumsal çelişkilerinden oluştu. Baş çelişki, kabaca yöneten, yönetilen, varsıl, yoksul çelişkisiydi. Öykülerde bu iki ana çelişkinin ortasında, uygarlığın dağılımındaki eşitsizlikten kenti sorumlu tutarak onunla hesaplaştım.

Hesaplaşma bugün de sürüyor.

Öykülerdeki üst başlık, Kenar Mahalle'den Benim Söylencelerim'e geçerken düşünce ve anlatımda, içerik ve biçimde, temel bir değişiklik olmadı.

Dil ve anlatımda, özellikle anlatımda, daha yalın bir anlatıma ulaştım. Bir de yasamsal ve toplumsal çelişkilerin gereği, öykülerimde eskiden beri var olan humor açığa çıktı. Duygusal gerçekçiliğim - artık böyle diyeceğim- ise hep sürüyor

*– Cambazlar Savaşı Yitirdi adlı öykünüz birinci tekil kişinin, bir çocuğun bakışından anlatılmış. Ama anlatım hiç de birinci tekil kişiye göre değil. Birinci tekil kişi herşeyi bilir, görür gibi bir anlatım var. Bu konuda neler söyleceksiniz.*

– Çocuk yazarın kendisi. Kendi başından geçenleri anlatıyor yazar, yaşadıklarını yazıyor. Öyküde de çocuğun kendisi olduğunu saklamamış. Çocukluk günlerinde yaşadığı bir olayı ya da olayları birleştirerek (eskiden telif ederek denirdi) sonradan kurgulayarak anlatmış. Hepsi bu. O anda olanları değil, geçmişte yaşanmış olayları bir tema çerçevesinde birleştirerek, elbette değiştirerek de, anlatıyor. Onun için sizin takıldığınız birinci tekil kişinin göremeyeceği olaylar da onun görüş açısından verilebilir. Gerçekliğe aykırı bir durum yok. Yazarın bilgisi ile çocuğun gördükleri birleşiyor. Öyle olmasa basit bir anının aktarılmasından öteye gidilemez. Bir yazının yaratı katına çıkabilmesi, öykü olabilmesi için benim uyguladığım yazar-öykü kahramanı kaynaştırmasının yapılması gerekir. Bu da sıradan bir edebiyat kuralıdır.

*– Edebiyatta, kurallar nasıl oluşur, kim oluşturur kuralları... Bu konuda düşüncenizi söyler misiniz.*

– Sıradan bir edebiyat kuralı derken, katı anlamda bir kuraldan sözetmedim. Bilinen bir şeydir alamında söyledim. Sözünü ettiğim yazar-öykü kahramanı kaynaşması, kaynaştırması, alışılmış, yapılagelen bir yöntemdir demek istedim. Kurala gelince, dilbilgisi kurallarıyla yazım kurallarından sözedilebilir. Bunları da dilbilimciler koyar. Yazarlar, bu kurallara genel olarak uymak zorundadırlar.

## AĞIRLAŞAN TOPRAK: KÖRLEŞMEK

*Ağırlaşan toprak: körleşmek*
*suçun bulaştığı: gönülsüz gölge*
*hırçınlaşan umut: dostluğu haykırışı*
*dilsiz sardunyanın*
*ve paylaştığın yanıt*
*unuttuğun*
*bencil bir insan için.*
*Toprağın kanı yargılasın*
*ellerini.*
*Kesilmesi gerek*
*bu çağın*
*daha bütün*
*bir ikinciye.*

*Vecihi SARISÖZEN*

Desen İclal ERENTÜRK

Uymayanlar olabilir. Onlar da kendi kurallarını koyarlar. Sonuçta edebiyatta kuralları yazarlar belirler. Yapıtlar, bu kuralların uygulama alanlarıdır. Bir yazar, kural dışını da kural haline getirebilir. Zaten yazarın görevi, önce kurallara karşı çıkmak olmalıdır. Böylece dünyayı ve insanları da değiştirebilir. Bu değiştirme iyiden, güzelden, doğrudan yanadır. Ama bu da kendi içinde bir kuraldır. Benim kuralım budur. Edebiyatta daha başka kurallar da oluşturulabilir. Oluşturulmuştur. Edebiyatı, salt edebiyat olarak gören, insanı toplumsal varlığından soyutlayan edebiyat görüşleri de vardır. Bu da yazarların oluşturduğu bir edebiyat kuralıdır. Ama ben, o kuraldan yana değilim diye böyle bir kural geçersiz olmaz. Bu kurala uyanlar da benim kurallarımı geçersiz saymamalıdır.Kısacası edebiyat kendi kurallarını kendi yaratır.

*–Siz, Oluşumu Engellenen Kamuoyu adlı yazınızda (Yeni A. Sayı 9. Aralık 1972) sanatı, düşünceyi bağlayıcı baskılardan söz ediyorsunuz. Yasal baskıların yanında, ilanlar yoluyla yayın organlarının egemen sınıfların eline geçtiğini söyledikten sonra, "Şimdi asıl savaş sanatçınındır, düşünce adamınındır. Az satışlı da olsa sanat-edebiyat-toplum dergilerinde sürdürmek zorundadır çalışmalarını" diyorsunuz. Yıllar önce saptadığınız bu durum, bugün çok yoğun bir şekilde sürüyor. Ama bazı sanatçılarımız, az telif ya da hiç telif vermiyor diye az satışlı dergilerin demokratik kamuoyu oluşturma çabalarına omuz vermiyor. Ürün rica edildiğinde "Kaç para vereceksin" ya da bir holding dergisinin adını vererek "O şu kadar veriyor, sen de bu kadar ver" diyor.*

*Bazı sanatçıların bu tutumu karşısında siz ne düşünüyorsunuz?*

– Bu düşüncemden caymış değilim. İnsanı savunma savaşımı sürüyor. Bu konuda saflarını bırakmayan yazarlardan sözediyorum elbet. Burada şunu belirtmekte de yarar görüyorum: Holdinglere karşı belli bir düşüncenin savaşımını veren yayınlar da hesaplarını yaparken telif için de az ya da çok, bütçelerinin dengesine göre, bir fon ayırmalıdır. Genel gidere telif de girmelidir. Böylece yazara emeğinin karşılığını sağlamış oluruz. Bu telifte azlık çokluk, holdinglerin teliflerini örnek göstermek sözkonusu olamaz. Yazarlar, belli bir düşüncenin omuzdaşı olarak kimi yayınlara yardımcı olmalıdırlar. Bu savunmaya katkıda bulunmaktır. Görevdir. Yazar, bunu en çok bir, bilemedin iki dergi ya da yayın için yapabilir. Gelirinin bir bölümünü yazılarıla, ürünleriyle sağlayan bir yazardan da aç kalma pahasına özveride bulunmasını istemek ne kadar doğru olur bilemiyorum. Kendimden bir örnek vereyim bu konuda. Holdinglerin bir öyküye 500.000 lira ödemelerine karşılık, ben Varlık'ta her ay, 50.000 lira karşılığında öykü yayınlıyorum. 50.000 lirayı da birkaç aydır alıyoruz. Daha önce 30.000 liraydı. Bu bir omuzdaşlık, bir özveri değil mi? Bunu yapmam, Holdingler istediğinde 500.000 liraya ya da daha çoğuna onlara öykü satmam düşüncelerimi saptırır mı? Ben, omuzdaşım dergilere de Holdinglere de savunduğum düşünceyi satıyorum. Holding'e sattığım öyküde düşüncemden ödün vermiyorum ki...

*– Teşekkür ederiz.*

Gezi Günlüğü

# KHALKİDİKİ'DE CAN SIKINTISI

Üstün AKMEN

Ne denirse densin, kim ne derse desin, Nazım Usta'nın da dediği gibi yaşamak gerçekten çok güzel bir şey. Hele dostluklar büyütülür, nefret duyguları çürülütürse; hele hele yardımlaşma sürdürülür, geçmiş hatalara karşılıklı gülünürse ve de genelkurmay başkanları ve savunma bakanları işsiz kalırsa pekala mutluluk içinde yaşayabilir insanoğlu.

Ne tuhaf! Yunanistan sınırından girer girmez dostluk üzerine düşünülmeye başlanıyor. İster istemez.

Yunanistan'ın kuzey kesiminden Ege Denizi'ne üç başlı bir meme gibi sarkan Khalkidiki'yi bir uçtan öbürüne gezerken arkadaş olduğum Yorgo Krasios'un dediği gibi: *"insanları tahterevalliye hep politikacılar bindiriyor. Politikacı kendine inişli çıkışlı bir yaşam düzeni kurup, ne yapıp yapıp olabildiğince başkalarının üstüne basarak yükselmeye çalışıyor. Çünkü güçlü olmak zorunda. Güçlü oldukça da kendisinden bile korkar hale geliyor."* Ağzının içi ile gülerek ekliyor Yorgo: *"Biz ve bizim gibiler dostuz ya! Boşver politikayı ve politikacıyı. Aldırma."*

*"Yasu vre Yorgo, zaten şu Kıbrıs'ı halletsek, Karagöz konusunda anlaşsak, Türk kahvesi mi, Yunan kahvesi mi bir halleşsek sorunlar çözülecek be"* diyorum.

Sırtıma bir şaplak atıyor. Ama nedense Khalkidiki'de, hem de minik dalgaların kumsalla oynaştığı ve de 1892'de Marmara Adası'nda göç edenlerin kurduğu Neos Marmaras'da, canım sıkılmakta.

### CAN SIKINTISI

Güneş, bitki örtüsü ve deniz ayrı ayrı ve hep birlikte Khalkidiki Yarımadasına hükmederken, can sıkıntısından kurtulmak umuduyla, alıştığım gerçek dünyayı kenara bırakmayı kararlaştırıyorum.

Benzincinin duvarında bir küçük kertenkele karnının üstüne yatmış soluk alıyor ve sindiriyor. Can sıkıntısından haberi bile yok. Önce, ruh zenginliği olan bir insanın canının sıkılmayacağını düşünüyorum. Sonra ruh zenginliğinin can sıkıntısının özel koşulu olduğunda karar kılıyorum.

Yunan tanrılarının canları kimbilir nasıl sıkılmıştır! Ölümsüzlükleri içinde sadece oyalanmak için ölüm ve savaş yaratmışlar. Hiçbir sonun tehdit etmediği tanrılar ve karınlarının üstüne yatıp soluk alan kertenkele...

### KURTARICI BİLİNÇ

Başımı kaldırıyorum. Dağlar ufukta değişik mor çizgiler çizmekte. *"Kertenkelenin de, tanrıların da yerinde olmak istemezdim"* diyorum kendi kendime. Ölümlülüğümüzün bilinci ne kadar değerli bir bağış biliyo mursunuz! Kertenkele ile paylaştığım sadece ikimizin de ölümlü oluşu değil elbette. Önemli olan ölümlü olduğumun bilincinde olmam. *"Varlığımızı insanlaştıran, yaşamımızı sergüzeşt haline getiren ve bizi tanrıların mutlak sıkıntısından koruyan işte bu bilinç"* diye düşünüyorum.

Şaşırtıcı bir renk cümbüşü can sıkıntılarını yok ederken, Khalkidiki, Kassandra'nın, Sithonia'nın ve Athos'un zakkumlarla dolu sahillerinden Ege Denizi'ne meltemini yolluyor. Güneşle gölge arasında her akşam yinelenen sessiz ve sinsi çekişme ise başlamak üzere.

# BENDEKİ NAZIM HİKMET

İsmet Kemal KARADAYI

Desen: İsmail YILDIRIM

Nazım Hikmet, bilmem, beni sanatımda etkilemiş midir? Sanırım. O, birçok dönemde benimle de olmuştur.

Nazım'ı ben, ortaöğretim sıralarında öğretmenlerimin ve Hakevleri'nin yönlendirmesiyle, bir yandan Milli Eğitim Bakanlığı klasiklerine, öte yandan Varlık Yayınlarına ulaşmış... sağımı solumu yoklaya yoklaya, kimilerine göre öz, kimilerine göre oldukça, ne ki kesin, bilir duruma geçmiştim.

1943-1947 arası Lise'lerinde (Erzurum) sınıf arkadaşlarıma ilk tanıtan kişi (öğrenici) olarak Orhan Veli-Melih Cevdet-Oktay Rıfat üçlüsünün "yeni" akımı da az değildi bende... O zaman çok azdı, kaçamaktı, birilerinden aktarmalıydı Nazım Hikmet... Kuşkusuz duyurusu ve etkisi yeterli değildi. Hele de İstanbullardan, Ankaralardan, Bursalardan uzak kalmışlar için...

X

1950 (Ankara Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencisiyim...) kampanyalarındaki unutulmazlıklar bir yana, (ki, buna, 1960'lar sonrasıyla ışıyıp çok kişiyi de ışıklandırmış YÖN dergisi çalışmalarını da katmalıyız...) onu, daha çok, çocukluk ve ilk gençlik yıllarımı aşarak geldiğim o dönem yenileşme- çağdaşlaşma devinim ve devrimleriyle daha iyi tanıdım. Yani Nazım'ı, ideolojisinden önce, adıyla sanıyla sanatıyla tanımaya çalışmış; toplumcu gerçekçi çağdaş bakışlarına ve bunları özgürlükçü, emekçi, tüzel yansımalara getirip tüm topluma, tüm insanlığa yönelttiği için benimsemiştim...

X

Onu yazılı olarak ilk anışım, birkaç dergide yayınladıktan sonra kitaplaşmış bulunan ARINMALAR'ımın (1985) 1968 bölümüyle başlar.

Şunlar var orada:

"... Niçin Yunus'lar, Karacaoğlan'lar, Pir Sultan Abdal'lar, Dadaloğlu'lar?... Niçin Homeros'lar, Danthe'ler, Tolstoy'lar, Einstein'ler, Cronin'ler?... Fikret'i, Nazım'ı öldürmeyen ne?... Çünkü onlar, İnsan'a, İnsanlık Tarihi'ne bakışlarında gerçekçi, derin ve halkçı idiler, insancı idiler. Yaşantılarının ayrıntıları,nedenleri üzerine aşkla;toplumların gelişmeleri ve mutlulukları üzerine ışıkla eğildiler, baktılar, gördüler, uyardılar...İşleyişleri kusursuzdu,önerileri çıkarsızdı,yaratıları canlıydı... Bilgili içtenlikli idiler. Uslarını, sezgilerini İnsan iyisine, Toplum güzeline kullandılar... Onlar, kendi özlerinde, kendi ya-

*İSTEM*

*Yüreğim;*
*devinen bir kuş avuçlarında*
*salıversem pencerenden*

*Şiirim;*
*ebem kuşağına yazılmış*
*okunsa gözlerinden*

*İnsanım;*
*mayasına aşk katılmış*
*çoğalsam ellerinden*

*Tohumum;*
*yanlış toprağa atılmış*
*boyversem yüreğinden*

*Çiğdem SEZER*

Resim: Melozzo da FORLİ

pılarında, kendi yeteneklerinde başkalarını, insanın ortak yazgısı için kendilerine dert edindiler..." (S.34).

Aynı yapıtın 1970 bölümünde andığım gibi, değerli öğretmen Arsal Mengi (İmer)'in düzenlediği öğrenci resim ve elişi sergisine (Niğde), altlık şiirler seçip vermiştim. Seçtiğim çağdaş ozanlar arasında Nazım da vard. (Değerli Ersin İmer'in eşi kardeşimiz Arsal ve ora halkı anımsar ki, bu konu da uğradığım ilkel "soruşturma"lardan ve "sürgün"lerden birine neden olmuştur...)

Adı anılan kitabımın 1973 bölümünden, izin verirseniz şunu alayım:

"...Anladım ki, kimi şiirler dizi dizi de alıcıdır, çarpıcıdır, kendini kolay algılatır. Kimi şiirlerin ise tümüyle yazılması ya da okunması gerekir, ancak öyle anlamına tadına varılır... Ya da büyücek bir bölüm alınmalı uzun şiirden... Dinamo ve Hasan Hüseyin bu ikinci türden. Örneğin, Nazım ve Ahmet Arif de öyle... Birinci tür için, Necatigil'den başka, Dağlarca'yı, Külebi'yi, Saraç'ı, Birsel'i, Eloğlu'nu vb. sayabilirim..." (S.98).

1976 "Arınmalar"ında peki, ne demişim:

"... Bendeki Nobel adaylarımız arasında Yaşar KEMAL'den başka, Aziz NESİN, Melih Cevdet ANDAY da vardır. Ardından DİNAMO, ve yaşasalardı Nazım-HİKMET, Orhan KEMAL, Halikarnas BALIKÇISI... Oskar adayım mı kim? İlle de istiyor musunuz: Yılmaz GÜNEY..." (S.123)

Sonuç olarak şunu demek istiyorum:

Nazım bende, sanatıyla da, ideolojisiyle de, aşklarıyla da hiç küçülmemiş, azalmamış, hep büyümüş ve çoğalmıştır.

O bana, sürekli olarak Muhammed'i, Marks'ı, Atatürk'ü ve daha başka araladakileri düşün karşılaştırmasına itmiş, "dünya görüşü"mde beni bilinçlendirmiş ve yönlendirmiştir..."

Bana kalırsa Nazım, şiirinin, romanının, oyun yazarlığının dışında, iyi de "deneme"cidir. Bu görüşümü, "Denemeler Denemeciler Antolojisi" (1977) adlı kitabımın "Önsöz"ünde belirtmiştim...

Haydi bir ani daha:

Hazım Hikmet'e saygımı, çok sevdiğim İlhami Bekir Tez'in, sevgili dost Cemal Süreya ile birlikte yönettikleri SEK el kitapçılığı'na, "Nazım Hikmet Şiir Yarışması" için gönderdiğim, yayınlanmış "Ölüm Bu Bak" başlıklı şiirimle gösterdiğimi söylemeden geçemiyorum. (SEK. 1976. Sayı:8)

X

Adı sömürüye kullanılmış adları saymıyorum. Diyorum ki: Nazım, TYS'ni katkılarıyla, doğumunun 90.yılı olan 15.1.1992 gününde İstanbul'da (Türk olması nedeniyle) ve Atina'da (Selanik doğumlu olması nedeniyle), bir de Moskova'da (Öldürülmemek için sığındığı, benimsediği ülke ve ilk mezar, ilk müze nedeniyle) anılacaktır.

Haydi biz de, bu büyük Türk ozanına, ülkemizde yaptırılacak "Mezar-Anıt"ıyla, "Müze"siyle sahip çıkalım; o zaten yaşıyor, onu bir de bizde, içimizde yaşatalım...

# AŞK BÜLTENİ - 8 -

İzzet KILIÇLI

Gecenin ilerlemiş bir saati yine: 02.21.

01'de çay demledim. Hâlâ içiyorum. Uykumun kaçacağı kesin. İki günden beri yine çok derinden seni duyumsuyorum.

Karşılaşsaydık artık diyorum. "Bu hiç mümkün değil" diyor içimdeki karamsar ses. "Uzun bir süre geçti, yaşlanıyorum." Ses benim sesim. Beni bana anlatıyor. Hep acılar içinde geçen yıllarımla geleceğe umutla bakamıyorum. Bir gün küçük bir ışık yakarsan, gülümsersen karşılaştığımızda, belki.

Seni anmadan edemiyorum. Kronik hastalığımsın, zaman zaman akutlaşan.

Eski bir felsefi düşünce: yaşadığımız dünya bir düş. Canlı bir düş. Biz aslında ölümsüz yaşamımızı başka bir evrende sürdürüyoruz. Bir kereye özgü, bize uygun gelen ama çok kısa -gördüğümüz düşler gibi- bir düşteyiz. Bir gün uyanacağız uykumuzdan. Düşümüz nedeniyle sorgulanacağız. O zaman seni arayacağım. Bulacağım.

Bütün bu ayrıntılar senin yüzünden. Seni unutmak için. Bütün tutkumu küçük küçük şeylere aktardım, ayrıntılara. Hangisi kalırsa kalsın havada.

Ayrıldığını düşlemek... Düş çok uzun değil ki. Bir an önce olmalıydı. Ah alışkanlıklar... Ah sevgili eşi. Sevgili çocukları... Sizden ayrılıp kendi tutkusunu, kendi yaşamını yaşayabilecek denli cesareti yok ki. Onlarla mutsuzluğunu gidermeye çalışıyor.

İşte, çaya karşın, bastıran uykuyla başım belâda.

**20 Nisan 89**

Gerçeğin sıkıntısının olmadığı, yalnızca edebiyatın olduğu geceleri özledim. Bir de aşık olduğum bir kadınla sabaha dek uyumadan müzik dinlemeyi... O geceler uzun olsaydı. O korkusuz geceler... Şimdi neden yok? Artık amca olduk. Yeni bir macera bana o denli uzak. Ne zaman olabilir bu? İnsansız aya yolculukta...

Bir gece daha eksiliyor ömrümüzden. Beni bekleyecek hali yoktu ya... Tatlı bir serüvendi.

Sabaha kadar konuşacağım biri yok. Deli misin, diyebilecek biri. Onu anladım artık. Yeni değil üstelik. Bir kısır döngü yaşamı. Ortak hangi yanımız var ki? Seni arayacağım. Ne olabilir ki? O günlerde daha cesurdum. Beni derinden sarsan olaylar etkilerini sonlandırmışlardı sözde. Biri de kardeşim deyip duruyor. Ne yapmalıyım... yeniden mutlu olabilmek için. Tanju Okan söylüyor radyoda. Birbirimize karşı suç işledik. Suskun geçirdiğimiz sevdamıza ilişkin. Belki bir gün o acıları bütünüyle karşılayacak mutluluklarla dolacağım.

**21 Nisan 89**

Yine yorgunluk ve aşk günleri başlıyor. Kötü duyumsamalarla yitirdiğim zamanlarıma acıyorum. Beni ne kurtaracak? Yürüyüp giden ömür merdiveni mi? Önden gelip geriye akıyor, durduğum yerde onun hızıyla adımlar atıyorum. Sen bir kurtuluş olabilir misin? Bakışlarınla çarpmaya çalışıyorsun. Bırakmamam gerek ipin ucunu. Yalnız kalmış anılara karışacak sessiz kalıplar. Biz yokuz o özgürlüklerin içinde. Onlar bize yasak. Duygusal seslenişler bütün bunlar. Hangi uzaklardasın? Hangi düşlerin kara cehennemine gömüldün aşk?

Geçip gidecek kırık dökük bir yaşam. Boşlukta sallanan adamlarız. Boşluksa özgün sarışınlarla dolu. Hangi mutluluğun ardındayım? Gecenin sessiz izdüşümlerinin mi? Bu sözcüğü ilk kez kullanıyorum. Birileri bunu çok seviyor. Yeniden sevdalanmak. Yeniden kucaklamak dünyayı. Bu bilimsel değil. Saçmalık. Yazarın içdökümü. Ay doğmadı daha. Uykumsa hiç yok. Yarını özlüyorum. Sen kötü şiirler tutkunusun. Kötülükler de onlarla başlar.

Gece yarılarından çok çok sonra oluyorum seninle gizli sevdam... defterim. Artık acı da olsa

uyumalıyım. Ağlayacağım yitiklerime. Uykumda. Düşümde.

**27 Nisan 89**

Suskunluklarla geçiyor günlerim. Neden ben? Sen uzak bir anının -çiğdemli çiçekleri gibi- uğrağısın hep. Yapaysın. Ne denli güzel olsanız da, uçurumlar yarattığınız içimde sığacak bir karanlık odak bile bulamadınız. Taştınız engin dalgalarınızla. Şimdi bir köşede yaşlı bir bunak'ım. Geceyi çiğdem renkli çiçekler doldurdu. Sen yoksun. Hüküm anını bekliyorum ömrüme biçtiğin. Sorgulanmış seslerle düşlerimi bozuyorsun. İnce melodiler çalınıyor beynime dokunuşlarla sızan. Yağmur yok daha. Gökyüzü yıldızlı. Dün gece uçandaireler de görülmüş semtimizde.

**4 Mayıs 89**

Seni özlüyorum. Bir kez görebilsem seni. Bu mümkün değil dostlarım. Yarın o pantolonu değiştirmem gerek. Yarın o yere uğramam gerek. Yarın şu, yarın bu, yarın o paketleri oradan almam gerek. Para bulmam gerek. Uyumam gerek... Çalışmam gerek. Çıldırmam gerek. Seni bayram öncesi, hiç olmazsa görmem gerek.

**11 Mayıs 89**

Akşamın karanlığı çöktü az önce. Sokaklar hüzne boğuldu. Bir günü harcamanın tatsız mahmurluğu üzerimde. Yeni bir öyküye başlamak... Onda da sen olabilirsin. Hayır, hazır değilim, başlayamam. Üstelik doluyum. Hüzünlerden, sıkıntılardan uzaklaştıracak güzelliklere gereksinmem var.

Neredesin? Büyük bir yaşama sevincini yok ettiler. Herkes suçlu bunda. İlişkisi olan herkes. Her ses.

Masanın üstü dağınıklık dolu. Yanıbaşımda olsaydın. Bütün avareliklerimi unuturdum. İçimdeki sancıları yok ederdin. Bunu yapabilirdin. Korkmazdın benden. Bir, cinsel istekleri gidermek değil insan yaşamanın amacı. Mutlu olabilmektir. Küçük mutluluklar bile, küçük küçük kaçamaklar... bize tanınmamış, bu hakkımız yok. Hüzünlü şiirler de yazamıyoruz, hemen eleştiriyorlar. Mutsuz insanlar var mı?

**15 Mayıs 89**

Düşlerin sevgilisi! Sana "seviler ülkesi sultanı" derdim. Anımsıyor musun? Ümit Yaşar Oğuzcan'dan etkilenmiştim. O, "şiiristan sultanı" derdi. Gençlik işte. Ne o? Yoksa şimdi genç değil miyim? Yani sevemez miyim? Bir genç kız olmasın bu... demişlerdi. Bir yaşlı olması gereken kadın olmalıymış.

**21 Mayıs 89**

Saat gecenin 02.15'i. Tarih yine bir gün öncesinin.

Seni hiç göremeyeceğim. Artık kesinleşti gibi. Yoksa olmadık bir rastlantı mı doğuracak bunu? Ya da rastlantı yeni baştan bir –başka– sevgili mi yaratacak?

Zaman zaman, belki de nostaljik çağrışımlarla düşlerimi anımsıyorum. O an mutlu oluyorum. O düşlerin gelecekteki mutluluğun habercisi olduğunu düşünüyorum. Tarih derslerini sevmezdim, tarih okumayı seviyorum.

**8 Haziran 89**

Bunaltıcı bir gece.

**26 Haziran 89**

Durgun... devinisiz bugünlerde elime almak istemediğim defter... bana ne vereceksin, neyimi gidereceksin? Bunalımlarımı mı? İnanmıyorum.

**29 Haziran 89**

Bugün hep kitap okudum. Düşündüm mü? Şu an gecenin 01.25'i. Artık ne günlük, ne de senin için tuttuğum bu defteri yazmak geliyor içimden. Sıkıntımın geçici olduğunu biliyorum. Seni hem bulmak istiyorum, hem de aramıyorum. Sonuç alamayacağımı bildiğim içindir belki. Ama bir kez de olsa göremez miyim? Görmem gerekmez mi? İşi neden rastlantıya bıraktım? Onun o günkü davranışı mı etkiledi? Bir başkasını bulsam... İnsan bölünebilir mi? En güzel yaşam nerde?

**15 Temmuz 89**

Birçok gün geçmiş. Yine yazmamışım.

Geceler seninle olmayı istedim G. Ama aramadın beni.Burda mıydın? Belki de aradın, sonra yittin, sonra yine gelecektin.

Yıldız... artık seni içkiliyken anımsıyorum. Maraziliğim o zaman artıyor. Özellikle mektuplarını yeniden yeniden okurken. Uzaklaşan, gitgide yiten bir zamanın ortasında kalakalmışsın. Kalakalmış o güzelim günlerim. Mit yaratmıştım, çok özgün değildi, hatta başarılı da değildi. Yok olup gideceğini bilemeyecek denli yaşama acemisiydim. Belleğimdekiler yok olmadı. Yeni güzellikler de yaratamadım.

**18 Ağustos 89**

Yitmiş günlerimi arıyorum işte. Aslında yaşadım onları, öylece yittiler. Yani öyle yittiler.

Sen de gittin. Ölüm de gitmeli.

**27 Eylül 89**

Yeni tanıştığım o insanın kuzeniymişsin. Bana senden oldukça söz etti. Mamak'ta bir ilkokulda öğretmenmişsin yine. Sana gelmem gerek. Umutsuzum ama.

ÖYKÜ

# OLTAYA TAKILMADAN YEM KAPMA YÖNTEMİ

**Mustafa SERCAN**

Desen : Nilgün Kozal

*Deniz altı Arıştırmaları Kurumu Başkanlığı'nın açıklamasından anlaşıldığına göre, eski bir deniz uygarlığından bazı kalıntılar ele geçirilmiş olup, Balıkaryalı bir yazara ait olduğu sanılan mektubun çevirisi yapılabilmiştir. Okuyucularımızın da ilginç bulacağı umuduyla mektubu yayımlıyoruz.*

*–Dergi Yazı Kurulu-*

Bu mektubu bulanlara,

Son pişmanlığın bir yarar getirmeyeceğini bilerek yazıyorum bu mektubu. Belki de açlıktan ölümü beklerken kendimi avutmak, midemin sesini bastırmak için bulduğum bir yol bu. Her neyse...

Kaçırılmış fırsatlar her zaman büyütülür. Ama bu fırsat gerçekten büyüktü gibi geliyor bana. Tülkuyruk'un yükselmesine katkıda bulunmuş olmak, yüreğimden hiç atamayacağım bir acı olacak.

Tülkuyruk'un gelişi,Kırmızıgöz' tanıştığımız günlere rastlıyor. Neydi o günler. Kırmızıgöz benim beşinci karım. Ona bir yosunluk gezisinde rastlamıştım. Şöyle bir kanat çırpmıştı beni görünce. Ben de kuyruğumu sallamıştım gözlerinin içine bakarak. O zamanlar sevgi evlilikleri henüz yasaklanmamıştı. Sonradan türn evliliklerin yasaklanacağını nereden bilebilirdik. Hele bunda benim de katkım olacağını...

Tülkuyruk'un Derin Denizler'den gelişini kim unutabilir! Sırmalıbalık soyundan oluşu bir yana, Derin Denizler'de eğitim gören az sayıda balıktan biriydi. Dönüşünde törenler düzenlenmişti. Balıkarya Başkanı özel konutunda yemek vermişti. Ülkeye konuk gelen başkanlara göre bir protokol uygulanmıştı. Tülkuyruk kendini ağırdan satan bir edayla demeçler vermişti. Resmi kabul törenleri bir buçuk ay sürdü. Başkanlık Kurulu'nun, bütün yönetim kurullarının ileri gelenleri onu ziyaret edip, *"Hoşgeldiniz"* diyorlar, onun düşüncelerinden yararlanmak için çaba gösteriyorlardı. Bütün televizyon kanalları, gazeteler, dergiler ondan sözediyorlardı. Bir konuşma yapabilmek için gazeteciler kendilerini Tülkuyruk'un önüne atıyorlardı. Tülkuyruk bütün Balıkarya gençlerine örnek gösteriliyordu. Gençlerin hepsi onun gibi olmaya can atıyorlardı. Genç kızlar onun fotoğrafını göğüslerinde taşıyorlar, posterlerini odalarına asıyorlardı.

Başkan onun için bir *"Genel Danışmanlık"* kadrosu oluşturdu. Bütün işlerde onun düşüncesi alı-

nacaktı artık.

Dördüncü karım bir oltaya takılmıştı. Gerçi o zamanlar da insanların oltasıyla balıkların savaşımı vardı.Tehlikeler hiç de az değildi. Ama o zamanlar bunca sık yitirmezdik yakınlarımızı.

Tülkuyruk'un *"Genel Danışmanlık"*a getirilmesi tüm Balıkarya'yı sevince boğdu. Artık herşey eğitimli biri tarafından düzenlenecek, hiç aksama olmayacaktı.

Kırmızıgöz'ün önüne çıkıp, *"Benimle evlenir misiniz?"* diye sormuştum. Nasıl dedim bilmiyorum. Genellikle çekingendim oysa.

Tülkuyruk'la tanışmam da o günlerdeydi. Konferanslar vermeye başlamıştı. *"Genç Balıkların Derin Eğitimi"* üzerine verdiği konferanslara katılmamız zorunlu kılınmıştı. Hoş zorunlu olmasaydı da kim kaçırmak isterdi ki bu konuşmaları! Öğretmendim o zamanlar.

Tülkuyruk'un yazılarını okuyor, radyodan, televizyondan konuşmalarını dinliyorduk. Anlamak güçtü anlattıklarını. Anlayamıyorduk. O zaman bu bize doğal geliyordu. Derin Denizler'de eğitim görmüş birinin anlattıklarını bir çırpıda anlayabilecek yeterlikte değildik hiç birimiz. Öyle düşünüyorduk. Ya Derin Denizler'in dilini konuşuyor, ya da kendine özgü bir Balıkaryaca kullanıyordu.

Bir arkadaşımız düşüncesizlik etti konferansta. Zaten hiç kendini tutamazdı. Düşündükleri dilinin ucundaydı. *"Frensiz Karakanat"* Derdik ona. Frensiz Karakanat çıkıp *"Anlattıklarınızı anlamıyorum"* dedi. *"Biraz açıklar mısınız?"* Tülkuyruk çok kızdı. *"Bir yazı, bir konuşma ilk bakışta kendini ele vermemelidir. Okuyan ya da dinleyen çaba göstermeli anlamak için. Ben anlattıklarımı açıklamayacağım. Siz çaba göstereceksiniz anlamak için."* Ah Frensiz Karakanat ah! Burda sussaydı ya. Tutamadı yine kendini. Şöyle dedi: *"Bakın bu söylediklerinizi anladım. Öbür konuları da böyle anlatabilirsiniz."*

Frensiz Karakanat öğretmenlikten çıkarıldı. Hakkında soruşturma açıldı, Ülkeden sürüldü. Frensiz Karakanat'ı bir daha gören olmadı.

Evet. Biz de o zaman Tülkuyruk gibi düşünüyorduk. Anlayamıyorsa onun yetersizliğiydi bu. Biz ne güzel anlıyorduk anlatılanları. Gerçi her birimiz başka şey anlıyorduk. Uzun tartışmalar oluyordu aramızda. Tülkuyruk çok memnun oluyordu. *"Çok güzel"* diyordu. *"İşte böyle gelişeceksiniz. Benim eğitim dizgemin temelindeki öz bu."*

Bu eğitim dizgesi yaygınlaştırıldı. İlkeleri açıklandı. Başkanlık, bu dizgelerin öğrenilmesini, bunlara uyulmasını zorunlu saydı.Temel ilke, 'yeni soru sormamak'tı. Tülkuyruk'un seçtiği eski sorulara yeni ve derin anlamlı yanıtlar aranmalı, tartışılmalıydı. Gençliğin görevi buydu. Konuşma ya da yazı ne kadar anlaşılmaz, ne kadar derin olursa o kişi o kadar erdemli sayılıyordu.

Çok güç oldu. Çok zorlandık. Ama başardık. Tülkuyruk'un eğitim dizgesi ürünlerini vermeye başlamıştı.

Başkanlık en anlaşılmaz yazıyı yazana verilmek üzere bir ödül koydu. Bu ödülü alanların toplumdaki yeri birden yükseliyordu.

Kırmızıgöz bana beşbinaltıyüzon çocuk verdi. Bir gün yuvamıza dönmedi. Öğrendim. Bir oltaya takılmıştı. Çocuklara yiyecek ararken, insanlar çekip almışlar denizin dışına. Günlerce evden çıkamadım. Hastalandım.

Bir yandan da düşünüyordum. Bir çare bulunmalıydı bu balık kıyımına. Durmadan yakınlarımızı yitirmek çok üzüyordu bizi. Ama yeni soru sormak da yasaklanmıştı. Doğrusu öğretmenlikten atılmayı hiç istemiyordum.

Kısa bir yazı yazdım. Başlığı şöyleydi:

*"OLTA ÜZERİNE AŞIRI YAKLAŞIMSAL ÖRGÜLÜ (1,2,3,4) KARMAŞIK VE BASİT, KOLAY AMA ZOR, ÖNGÜDÜMSEL (5,6) BİR DENEME DENEMESİ"*

Yazı şöyle sürüyordu:

*"Mişadonik'in de söylediği gibi (7,8,9,10), kuramik ve denetimsel bir bilatarihsellik (bu terimi Tülkuyruk önermiştir. Kendisine teşekkür borçluyuz) bağlamında edinsel ve kuramik bir eşgüdüm düzleminin (eşgüdüm düzlemi üzerine derin tartışmaları başlattığı için Tülkuyruk'a teşekkür ederiz) sorgulanması sorunsalı açıktır ki gündönümsel yeni sorularla açımlanamaz (Yeni sorular, balık soyunun ilk ve en yüce varlık olduğu gerçeğine kuşkunun gölgesini düşürür.) 'Non-hedonical' ve 'non-arousal' bir dirimsellik sözkonusu edilemeyeceğine göre, ölümün ve dirimin önü ve sonu olmayacağı vurgulanmalıdır ki oltanın tarihselsizliği içinde balık olmanın onto-epistemolojik (11,12) çözümü çözümsüzlüktür (Çözümün çözümsüzlüğü için bak. Tülkuyruk'un konferansları Cilt:86, sayfa 1972-1974). Sonuç olarak bireysel acılarımızı toplumsal kılıfsallık içinde çözmemenin kuramını yaratmak, yeni ve asrî (modern) tarihselsizlikte yeniden yineleme düzleminde (terim yazarın önersidir) balıkların natürel ölümselliğinin bozulmamasını ileri sürmek zorunluluk olmuştur. Yüce Tülkuyruk'un aktardığı kuramik düşünselliğin bozulmaması, bekaa-yı Balıkarya ve balık dirimselliği için mecburiyet kesbetmekte olduğundan sorunun çözümsüzlüğü güncellik kazanmaktadır kanısındayım."*

Yazının sonuna iki sayfalık dipnotu ve uzun bir kaynakça koymuştum.

Bu yazıyla birdenbire önemli bir balık oluverdim. Yazı için bana *"Anlaşılmazlık Ödülü"* verildi. Böyle bir ödül ilk kez benim yazım için konuluyordu. Ödülün gerekçesinde, yazının anlaşılmazlığını çözmek için 12 kişilik ödül kurulunun 28 gün çaba harcamak zorunda kaldığı vurgulanarak, *"önemli bir soruna, bunca derin yaklaşımı, bunca anlaşılmaz bir biçimde aktaran yazıya Balıkarya'da ilk kez rastlanmaktadır."* deniyordu. Ödül gerekçesi de anlaşılmaz kılınmak için çaba gösterilmiş bir yazıydı. Ben onu çözmek için üç gün çaba gösterdim.

Bana verileni, ilk ve son "Anlaşılmazlık Ödülü" oldu.

Tülkuyruk'un çevresindeki sırmalıların kıskançlığını çekmedim değil. Ama sonunda bana alıştılar ya da ben öyle sandım. Bu yazı Balıkarya tarihinde bir dönüm noktası oldu. Bu yazıdan sonra uzun incelemeler sonunda bir komisyon kuruldu. *"OLTA SORUNSALININ BASİT VE KARMAŞIK ÖNGÜDÜMSEL ARAŞTIRMA KOMİSYONU."* Olta konusunda bütün kuramsal ve edimsel yaklaşımlar bu komisyonun yetki ve sorumluluğuna verildi. Başkanı Tülkuyruk'tu. Bütün komisyonlar gibi.

Sonunda olan oldu. Komisyon, Tülkuyruk'un bulduğu *OLTAKYEMKAPYÖN*'ü benimsedi. Yani *"Oltaya Takılmadan Yem Kapma Yöntemi."*

İşte Balıkarya'nın büyük bir balık kırımına uğraması bundan sonradır. Sonradan çeşitli değişikliklere uğrasa da yöntemin özü değişmedi. Bu görüşe göre (anlaşılır ve kısa yazıyorum), balıklar oltadaki yemi çıkaramadıkları için oltaya takılıyorlardı. Eğer oltadaki yemi çıkarabilirlerse, bunun için eğitilmeleri gerekiyordu, kıyım sona erecekti.

Komisyonun kararından sonra, OLTAKYEMKAPYÖN raporunun çözümü için yeni komisyonlar kuruldu. Tartışma bir yıl sürdü. Tülkuyruk karışmasaydı bitmiyecekti de. Bütün komisyonları toplayarak kısa ve anlaşılır bir konuşma yaptı. *OLTAKYEMKAPYÖN artık tartışılmayacaktır. Hemen uygulamaya sokulacaktır. Uygulama için eğitim kampları kurulsun. Bunu geciktirenler Balıkarya Haini ilan edilecektir. Bir günlük gecikme bazı kafaların yer değiştirmesiyle sonuçlanabilir".*

*OLTAKYEMKAPYÖN* eğitimi için kampanya açıldı. Bütün balıklar bu eğitime katılmaya zorunluydu.

Başlarda balık ölümü gerçekten de azaldı. Toplum büyük sevinç içindeydi. *OLTAKYEMKAPYÖN*'ün uygulamaya konulduğu gün bayram ilan edildi.

Ardından kötü günler geldi. Oltaya takılanlar için ölüm töreni düzenlenmeyeceği, oltadan kurtulanların kahraman sayılacağı duyuruldu. *"Balıkaryalıların bütün deniz ülkelerince bilinen kahramanlağına, gerçek özüne dayanan"* bu yöntemi bulduğu için Tülkuyruk'a otuzbeşinci kez onur nişanı verildi. Tülkuyruk ünün doruğundaydı. Artık her söylediği, yasa kabul ediliyordu. Ancak insanlar için önemi yoktu bütün bunların. Artık oltaya yemi öyle sıkı sarıyorlardık ki hemen kolayca kapıp kaçmak olanaksızdı. Bir şey daha icat ettiler insanlar. Artık oltaya yem gibi görünen, 'zoka' dedikleri bir şey takıyorlardı. Yem sanıp zokayı yutanlar gidiveriyorlardı. Sonuçta balıklar yine oltaya takılmaya başladılar. Bir bölümü de yem kapamadığı için ya da oltaya yaklaşma yürekliliğini gösteremediği için açlıktan ölüyordu.

Bunun üzerine *OLTAKYEMKAPYÖN* kuralının geçerli olduğu anımsatıldı Balıkarya halkına. Oltaya takılı olmayan yiyecekler yasaklandı. Yosunlar, deniz canlıları, insanların denize attıkları paketlenip Derin Denizler'e gönderiliyordu. Yasaklanan yiyeceklerin el altından satışı başladı. Satıcılar Tülkuyruk'un adamlarıydı. Satın alanlar Güvenlik Balıkları'nca yakalanıp cezalandırılıyordu.

Kimi Balıkaryalılar başka ülkelere göç ettiler. Kimileri de kayalıklara saklandılar.

Seksendokuzuncu karım açlıktan ölmüştü. Beşyüzaltmışbeşbinotuzsekiz çocuğum oltada öldü. Birmilyonyediyüzseksenaltıbinonsekiz çocuğumu açlıktan yitirdim. Balıkarya'nın nüfusu günden güne azalıyordu.

Başkanlık Kurulu nüfus azalmasına karşı üreme merkezleri açtı.Sevgi evlilikleri yasaklandı. Merkezlerde saptanan kurallara göre ilişkiler yeniden tanımlandı. Bu merkezlerde üremenin erdemleri üzerine kitaplar yazıldı, şarkılar bestelendi, oyunlar oynandı. *"OLTAKYEMKAPYÖN'ü Geliştirici Çaba Ödülü"* kondu. Kimsede ödül almak için çalışacak güç kalmamıştı. Bu kez, ödül alana zorunlulukların kaldırılacağı duyuruldu. Kimileri *"OLTAKYEM KAPYÖN"*den ve *"Üreme Merkezi"* zorunluluklarından kurtulmak için çabalamaya başladılar. Bunların sayısı gün geçtikçe artıyordu.

Bir gün kayalıklarda saklananların yeni bir şarkı yazdıkları duyuldu:

*Sırmalılar tok biz aç!*

*Balık ol, oltadan kaç!*

Kayalıklardaki balıkların hain oldukları ilan edildi.

*"OLTAKYEMKAPYÖN'ü Geliştirici Çaba Ödülü"* için uğraşmak içimden gelmiyordu. Bu yüzden bir-

***SES***

*Bu akşam kapkara geldiniz*
*Bir ışık gibi girdiniz*
*Yalnızdınız Kalabalıktınız*
*Ülkesiz ve ümmetsiz bedeninizin*
*kıralıydınız*
*Okyanus kıyısıydı yüreğiniz*
*Sustunuz*
*Sessizlik bir biçimdi*
*Çıt çıkarmadan konuştunuz*
*Yaşamı sırlayıp*
*Herhangi bir sonbaharın*
*Belirsiz bir saatinde*
*Çıktığınız yolculuğu anlattınız*
*Ellerimi ve gözlerimi anlatınız*
*Bırakıp gidişleri gidip de dönmeyenleri*
*Alkolü ve mektupları*
*Kadınları ve yatakları*
*Sigara ve geceleri*
*anlattınız*
*Yeni bir yoculuğa çıktığınızın*
*Farkında bile değildiniz*
*Gittiniz Dönmediniz*

***Metin GÜNAL***

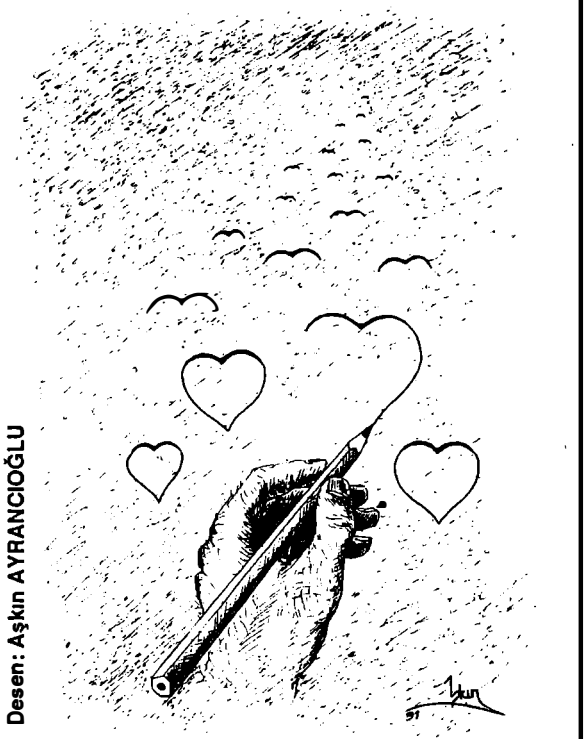

Desen: Aşkın AYRANCIOĞLU

çok sevdiğimi yitirmiştim. Bana verilen ilk *"Anlaşılmazlık Ödülü"* nden sonra, ödüle değer yapıt bulunamamıştı. Ama ödül de kaldırılmamıştı. Buna başvurabilirdim. Belki zorunluluklardan da kurtulurdum. Şu yazıyı yazdım:

*"ÖZDEVİMSEL DEVİNGELERDE OLTAKYEM KAPYÖN"*

*"Balıkarya'nın iç devingelerinde, Balıkaryalıların kahramanlık özünde OLTAKYEMKAPYÖN doğrultusunda bir yönelim olmadığını ileri sürmek her ne kadar artık yerleşmiş kurallara karşı gelmek anlamına geliyorsa da , bu yönelimlerin biyolojik, historik, yapısal analitik araştırmalarının yapılması için çaba gösterilmesini önermek, yeni sorular sormanın zararlarını vurgulamaktır. Eski, en eski sorular sormanın, bunları yanıtlamanın zorunluluğu kendini dayatmaktadır. Anlaşılmazlığın ve eski soruları yanıtlamanın erdem olarak açıklanmasından sonra topluluğumuzun attığı ileri adımlar tarihe altın harflerle yazılacaktır."*

Ben yeni bir ödül beklerken, Güvenlik Balıkları beni alıp Yargıçlar Kurulu'nun karşısına çıkardı. Başyargıç Tülkuyruk'tu. Bu kez, *"Yeterince anlaşılmaz olmak bir yana, açıkça anlaşılır yazılar yazmak, en eski soruları sorarak bozgunculuk yapmak, Kayalıklardaki balıklarla işbirliğinde bulunmak"*la suçlandım. *"Benim Kayalıklardakilerle hiçbir ilişkim olmadığını siz de biliyorsunuz!" diye bağırdım. "Bunlar benim kendi düşüncelerim!"* Tülkuyruk güldü. *"Bir ilişkin olmadığını biliyoruz. Ama onların düşüncesi bu yazdıkların. Yalnızca biraz süslü. O kadar da fark olsun aranızda. Ne yeni, ne eski soruların; yalnızca benim sorduğum soruların yanıtlanması gerektiğini nasıl olur da anlamazsın? Yok çaresi. Suçlusun! Cezalandırılacaksın."*

Şimdi hücrede, cezanın ne olacağına karar verilmesini bekliyorum. Sonumun iyi biteceğini düşünmüyorum.

Bu mektubu yazarken 'anlaşılır' olmasına özen gösterdim. Bunu neden yaptığımı bilmiyorum. Mektubu kimin bulacağını da bilmiyorum.

Güvenlik Balıkları'nın kanat, kuyruk selerini duyuyorum.

Geliyorlar!

Hoşçakalın!

Sarıkanat

*Balıkaryalı Sarıkanat'ın mektubu burada bitiyor. Bundan sonra Balıkarya Uygarlığı'nın nasıl yıkıldığı konusunda yeni belgeler araştırılmaya devam edileceği, Denizaltı Araştırmaları Kurumu'nca özellikle vurgulanmaktadır. Bu konudaki gelişmelere sayfalarımızda yer vereceğimizi, sayın okuyucularımıza şimdiden duyurmayı bir borç biliriz.*

*-Dergi Yazı Kurulu-*

# BİR UZAY MASALI (*)

**Nevra BUCAK**

**"Neden incelemedik tüm nesneleri gezegenleri bir düzene koymadan önce?"**

**Pablo Neruda**

Yıl 2025, su savaşları başlarken...

Ak sakalı göğsüne dek inen yaşlı bilge Diyo, bilgiemicinin ekranında Ustaruslulara sesleniyordu: "Bir zamanlar iki güneşimiz vardı, güneşler gezegenimizde görkemle doğar, görkemle batarlardı, zengindi öyküleri... Sonra, yaptığımız aptalca savaşlar yüzünden bir güneşimizi yitirdik, geriye son güneşimiz kaldı, onu da bulutların ardına kaçırmayalım. Yine, bir savaşın eşiğindeyiz, girersek bizimle birlikte on iki ülke katılacak, bu da Ustarus'un sonunu getirecektir. Çocuklarımıza bunun hesabını utanıp sıkılmadan kim, nasıl verecek, ben şahsen o kişi olmak istemem dostlarım!

Bu ne biçim uygarlıktır ki, insan ve doğayı öldürüyoruz. Gelecekteki savaşları egellememiz için biraz uslu uslu oturup düşünmeli ve arada bir başımızı gökyüzüne kaldırıp solgun güneşe bakmalıyız, çünkü ben ona her baktığımda yüzümün utançla kızardığını hissederim; bu bizim yüzkaramızdır, savaşın da vahşetini ne güzel anlatır..."

(*) Yazarın basıma hazır SON GÜNEŞİN ÇOCUKLARI adlı romanından bir bölüm

* * *

Rabina, başını kaldırıp ışınlarını çömertçe sunan güneşe belki ilk kez tedirgin baktı; bu yaşayan son güneşleriydi ve geride bir başkası yoktu. Sonra, gülümsedi, böylesine uygar bir çağda savaş çıkacağını aklı almıyordu, şu Bada mıydı, ne, onu da masaya oturtup elbet konuşarak uzlaşırlardı, eğer savaşılırsa başka liderlerin de Bada'dan ayrıcalıkları kalır mıydı?

Korkak mıydı? Asla, ama savaşın bir ülkeyi ne duruma sokabileceğinin bilincindeydi; kan, kül, yıkıntı, ceset, toplu kıyım, açlık, sefalet ve ardında kalan binlerce anasız babasız çocuklar...

* * *

Toprağın kan kustuğu, her yandan alevler yükselen kızıl bir tepedeydiler. Tepenin altında Bada'nın askerleri bekliyordu.

Bada, istekten gelen hırsla Rabina'yı sertçe kendine çekti. Rabina başını kaldırıp soylu zümrütleri anımsatan gözleriyle baktı erkeğe.

Bada, hırçın bir sesle konuştu. "Bana neden seven bir kadının gözlerini anımsatıyorsun Rabina, amacın beni güçsüzleştirmek mi yoksa?"

"Hayır, ben yalnızca sevgi istiyorum. Sevgiyle birlikte BARIŞ da... Sevgi olmayan bir dünyada yalnızca savaş olur, Bada!"

Bada, Rabina'yı yavaşça kendinden uzaklaştırdı. "Gitmeni istiyorum..." Rabina, acı ama kararlı bir sesle konuştu:"Korkuyorsun değil mi? Barışın lirik şarkısını, yumuşak şiirini unutmuşsun, oysa sana inanmıyorum, gözlerimdeki sevgiyi tanıyan biri barışı unutamaz."

"Sözcüklerin beni yumuşatabilir Rabina, git... lütfen..."

"Yine geleceğim, Bada..."

"Sana artık barış istediğimde yaklaşabilirim, şarkılarımız çok farlı, bunu neden anlamıyorsun, Rabina?"

Rabina, alçak bir sesle, "Seni benden iyi kimse anlayamaz, askerlerin bile!" dedi.

"Bu savaşı ben istedim, geri dönemem." Rabina, yürekten inanan bir sesle yanıtladı; "Dönersin, üstelik tüm Ustarus seni alkışlar."

"Halkımın karşısında küçük düşerim!" Rabina, acıyla güldü; "Halkın barış istiyor Bada, askerlerin de, senin dışında herkes is-

**GÜNDEM ŞAİR**

*O:*

*Bunaltılmış dünyanın ortası*
*bir yanım Ahtapot Resteaurant*
*bir yanım Borsa, Toshıba,*
*Bank of Credit and Commerce Internatıonal*
*tanrıları İonya'nın*
*adlarını giyinmiş holdinglerin*
*öğütüp terini konduların*
*kente ediyor körfezi intihar*

*Hayatla daha*
*körebe oynayan bilge ey şair*
*martı teleğinde misin*
*yakamoz kovuğunda mı...*

*Şair:*

*Ben de mi çok eskiden bir tanrıydım*
*aşka erince boşandım tapınanlarımdan*
*budunsuz bir taç gibiyim artık*

*Bundan mı öyle dalgın gidişi yelkenlinin*
*biraz da gidemediğim ülkem oluşu...*

***Hayri KAKO***

Fotoğraf: Sedat TOSUNOĞLU

tiyor bunu." Bada, Rabina'dan biraz daha uzaklaştı. Rabina, ellerini onulmazlıkla yüzüne kapadı.

"Beni sana acımasızca çeken şey nedir, ben okulda çocuklara barış şarkıları söyletirken sen burada savaşıyorsun, Bada. Bilmiyorum, belki senin korkusuzca baş kaldırman beni etkiledi, ya da bende farklı bir yolla bazı sistemlere baş kaldırmak istiyorum, isyan gibi..."

"İsyan kendimizde olmayanı istemektir, Rabina."

"Ama savaş istemiyorum. Ülkemin savaşa girmesini istemiyorum dediğimde de, bana senden yana olduğumu söylüyorlar, oysa ne senden, ne de savaştan yanayım, ama bunu anlamıyorlar, benim de savaştan sonra nasıl kâr elde edilebileceğini anlayamadığım gibi!"

"Git buradan, Rabina... Beni güçsüzleştirmeden git... Git!"

Rabina, Bada'ya yaklaştı. "Sevmek güçsüzlük müdür, Bada? İnsan olduğunu hissetmektir yalnızca." Bada, gözlerini kaçırdı.

"Sevmek teslim olmaktır, oysa ben acımasızı oynamak zorundayım..."

Rabina, Bada'nın vahşi bir gururla yanıp sönen gözlerine son kez baktı: gözgöze geldiler. Bada, bir adımda yanına geldi, ellerini uzatıp Rabina'nın ellerini avuçlarına aldı, acıtırcasına sıktı sıktı, sonra öptü öptü; parmaklar tutkulu öpücüklere gömülerek kırılırcasına sarsıldılar.

Rabina, şiddet ve şefkatten başının döndüğünü hissederek gözlerini yumdu. Ansızın ellerini bıraktı Bada. Rabina, yavaşça gözlerini açtı, Bada'nın gözleriyle karşılaştı.

"Barışsam da, savaşsam da prensesimsin Rabina, sakın unutma!" diye fısıldadı Bada, yüreğine yenilerek konuştuğundan öfkeliydi. Sonra, gururdan gelen bir sertlikle tepenin altında bekleyen askerlerine bağırdı:" Geçitleri açın, konuğumuza yol gösterin!"

Rabina, askerlerin yaklaştıklarını gördü. Alçak, yumuşak bir sesle, "Hoşçakal Bada, hoşçakal." dedi.

* * *

ÖYKÜ

# ZULA

Ali BALKIZ

**Hüseyin ATABAŞ'A**

Pansiyonun balkonunda uyuyorum. Uyuyamıyorum. Uyumaya çalışıyorum. Hava gece de sıcak. Yapış yapış. Balkondan yukarı tırmanan asma yaprağı kıpırtısız, sessiz. Ellerimi, kollarımı koyacak yer bulamıyorum. Nereye koysam oraya yapışıyor. Hani olanaklı olsa kendimi bir dala asacağım. Belki ferahlarım. Bu boğuntudan, terden kurtulurum. Niçin her yaz her yazın başında kendimi buraya atarım, bile bile bu rutubetin içine girerim? Bir su başı, söğüt gölgesi, bir esinti olsa diye içimden geçiririm. Yine de her yaz gelirim buraya.

Bütün yıldızlar denize düşmüş. Görüyorum buradan, öylece duruyorlar. Ay ortalarında. Anaç. Sanki bütün yıldızları o doğurmuş. Kıpırtısız.

Genç oğlanla kız da artık uyku zamanıdır diye geldiklerine göre; deniz kenarında kimse kalmamış demektir. Bütün yerli yabancı turistler yataklarına çekilmiş, bu küçük kıyı köyü bir kaç saatlik sessizliğine bürünmüş demektir. Yarın sabah bu sessizliği ilkin köylüler bozacak, biliyorum bunu. Önce fırın açılacak, sonra bakkal... Ardından bostanlarda bir hareket... Domates, biber, patlıcan... Süt, yoğurt, yumurta... Şafak vakti, köyün içinde toprak yolda yürürken görmeseler beni, mutlaka akşam üzeri çay evinin geniş bahçesinde kitaplarımı okurken soracaklardır; "uyuyakaldın yine bu sabah beyim", diyeceklerdir. Sanki onların posta başıymışım gibi, ören yerinin bekçileri sabah nöbeti değiştirirken yanıbaşlarında olmasam nöbet defteri imzalanmayacak. Sanki ilk ötüşen kuşlar, ilk açılan kapılar, yarık kayadan denize ulaşan ilk ışınlar her sabah beni bekler. Her yaz sonu buradan ayrılırken bir tuhaf olurum, sanırım ki; mısır püskülü yakılan ocaklar tütmeyecek, postacı bir daha gelmeyecek, dereler denize ulaşmayacak, limonlar dallarda kalacak, ören yeri öksüz kalacak... Her yaz sonu bu kaygılarla ayrılım köyden. Bütün kış merak ederek... Yaz başı, kahvenin önünde durduğunda eski otobüsümüz; ilkin ben atlarım aşağıya, toprağın sıcaklığını duyarım, yumuşaklığını... Yüreğimi okşar, içimi ısıtır. Hoş geldin der bana... Her yaz...

Anlaşıldı. Yine uyku tutmayacak. Şortumu giyiyorum. Aşağı inip yürüyorum. Denize doğru. Ben yaklaştıkça yıldızlar uzaklaşıyor. Ay alıp götürüyor onları uzaklara. Denizin içine doğru... Ben balkondayken ne denli yakındılar... Şimdi uzak... Kıpırtısız. Bir taş alsam, koca bir taş; fırlatsam bütün gücümle denizin ortasına doğru, biliyorum başlarına ne geleceğini... Ama yapmamalıyım bunu... Böyle daha güzeller... Denize düşmüşler...

Yürüyorum kıyı boyunca.

Herşey uykuda. Herkes... Cırcır böcekleri hariç... Milyonlarcası birden ötüyorlar. Bu doğanın öylesine ayrılmaz bir parçası ki onların sesi, deniz kadar, dere, çit, orman kadar doğal... Özel olarak dikkat etmeseniz, aramasanız bu sesi, asla ayrt edemezsiniz. Denizin sesini durup dinlediğinizde

duyarsınız ancak. Yoksa asla duyamazsınız dalgayı. Öyle doğaldır. Cırcır böceklerinin sesi de öyle... Bir de dinlediniz mi, kulağınızı verdiniz mi, aklınızı da istiyorlar. Çıldıracak gibi oluyorsunuz. Taşlarla, sopalarla hücum edesiniz, kovalayıp susturasınız geliyor. İlk kez geçen yıl anlamıştım bunu. Bekçi beni gezdiriyordu ören yerinde. Liman, surlar, ilk kapı, iç kapı, sarayiçi, hamam, agora, kanallar, kemerler, yollar... Mermerler, kiremitler, kireçler, taflanlar, böğürtlenler, ısırganlar, yılanlar, kertenkeleler, kestaneler, çamlar, cevizler... bir de kelebekler... Kırmızı kanatlı, mavi benekli kelebekler... Kanal boyunda dizboyu yükselmiş çiçeklerin üstünde binlerce kelebek. Daha önce hiçbir yerde görmediğim, göryeceğimi de sanmadığım kelebekler... Durup onları izliyorum. Bekçi şaşırıyor. Bu merakımın nedenini anlamaya çalışıyor. Alnındaki terleri silip, taflanın gölgesine siniyor. Beni izliyor. Ben kelebekleri... Uçuşuyorlar... Onları anlamaya çalışıyorum. Dinlemeye... Sesleri de olmalı bunların... Dinliyorum. O zaman ayrımsıyorum cırcır böceklerinin sesini... Şaşırıyorum. Çıldırıyorum. Bekçi çamların dibine götürüyor beni, böcekleri gösteriyor; çamların dallarında soluyan, körük olmuş kanatlarını... Bu ses, bu çirkin ses meğer bu böcekten çıkıyormuş, bu çirkin böceklerden... Bir kuru dal alıp vuruyorum. Bir daha, bir daha... Bekçi gülüyor. "Susmazlar bey" diyor, "havalar soğuyana, yağmur yağana, kış gelene dek susmazlar". Ören yerinin öbür ucuna dek yürüyorum. Yıkık bir duvarın başına oturup, önümdeki eski limana bakıyorum. Çayın ağzına. Çay yine o çay. Deniz yine o deniz. Lakin liman yok. Adı liman olan, dalgaların getirdiği çakılların denizden ayırdığı küçük bir göl var ortada. Limanmış eskiden. Bu kale kale iken... Askerler surlarda, insanlar sokaklarda iken... Lakin değil artık... Zulaymış o zaman liman gemilere. Fırtınadan, korsanlardan, düşmanlardan kaçanlara, ipek getirip mermer götürenlere. Tütün getirip şarap götürenlere... Artık değil. Kimbilir nicedir değil? Yine de bir güzellik görüyorum, bir ayrıcalık. Zula olmuş bir vakit... Zula olmak?... Bunu düşünüyorum. Ya da zula edilmek?... Hangisi önemli? Biri olmadan öteki olmuyor.

Zula?...

Alıp yüreğinizi avucuna koyduğunuz. Sizden sonra size en yakın şey. Eş, sevgili, anne, oğul, arkadaş, yoldaş... Ya da bir coğrafya parçası... Bir kaya kovuğu, söğüt altı, su başı, yar dibi... Her sıkıştığınızda değil, en sıkıştığınızda, ona koştuğunuz, başınızı göğsüne koyup, doyasıya ağladığınız, terinizle gözyaşınızı birlikte avuçlarına boşalttığınız sıcak bir kucak... Avuç içi; göğüs arası, yürek ortası...

Zulası olmayan bir kimse var mıdır acaba?

Şair diyor ki;

"Yine de bir zulası olmalı insanın,

Dünyanın herhangi bir yerinde."

Ya zulası olmayanlar?...

Ne yazık...

Zula olmak?

Her insan aynı zamanda kendi kendisi için de bir zula değil midir? Hatta her insanın kendi kendisinden başka bir kendisi daha yoktur, cümlesi doğru değil midir?... Yani bazı şeyler vardır ki, insan bunları hep kendine saklar... Hep kendisi olur. Hiç kimse ile paylaşmaz. Hep içine ağlar, hep kendi kendine utanır, sevinir, suçlanır...

İlk ışıkların üstüme üstüme geldiğini ayrımsadığımda, bu duvar başında ne denli çok oturduğumu, her yanımın tutulduğunu o zaman anladım. Kalkıp aşağıya indim.

Dinledim.

Sesler geliyordu, ören yerinden. Anlayamadığım, ne olduğunu bilemediğim. Pat, pat, pat...

Üstünde durmadım.

Köyün yolunu tuttum.

Örenin gündüz bekçisiyle selamlaştık.

Nöbet değiştirmeye gidiyordu.

Köye ulaştım.

Uyanmaya hazırlanıyor köy. Dar sokakta yürüyorum. Perdeler çekili, kapılar kilitli. Ayağımın altında ezilen kurumuş ot seslerine, bir ayak sesi daha karışıyor sokağın öbür ucundan. Bir kız. Bir an duruyor. Bana bakıyor. Hiç duraksamadan geri dönüyor. Hızlanıp dönemeçte yitiyor. Kalakalıyorum. Kimdi? Bu vakit nereden geliyordu? Nereye gidiyordu? Beni görünce niçin geri döndü? Elinde bohçası var mıydı? Eteği çiçekli miydi? Saçı uzun muydu? Yanıtlayamıyorum soruları. Belli ki bir sevdiği vardı garibin diyor, bendeki ben bana. Belli ki utandı, görünmek, tanınmak istemedi. Kaçtı. Tanıyamadım onu. O tanıdı mı acaba beni.Kumsalda, denizde, kahvede, lokantada, balkonda beni görür de, "ele verme beni" der gibi bakar mı acaba? "Bu şafak vakti sırrını, benimle paylaş, başka kimseyle değil, lütfen..." der mi acaba? Belki de tanımamıştır beni. Kim olduğumu çıkartamamıştır. Köyden biri sanmıştır. Kendisini tanıdığımı, hemen bugün bayrak yapacağımı sanıyordur. Bekliyordur. Korkuyordur. El içine çıkamayacaktır, üç gün. Evde oturup, pencere önünde bekleyip, söylentilerin kendisine dek gelmesini bekleyecektir. Kollayıp, koklayacaktır. Ürkecek, korkacak... Ona söylemeyi ne çok isterdim. Korkma lütfen, ürkme... Bendim,

ben. O bendim. Sabah yolda gördüğün... Keşke hemen geri dönmeseydin. Yoluna devam etseydin. Yan yana geldiğimizde, bana bakıp gülümseseydin. Anlamaz mıydım sanki seni? Selamını almaz mıydım? Bütün günlerin böyle başlasın demez miydim?

Yazık.

Kaçtı.

Ürkerek.

Korkarak.

"Bey çay hazır, hâlâ uyuyor musun?" diye seslenen pansiyoncunun sesini duyuncaya dek onunla birlikteydim. "Hazırım, hemen geliyorum." dediğimde, evet böyle dediğimde pansiyoncuyla ve öteki insanlarla birlikte olduğumda, ondan ayrıldığımı anladım. Oysa ben hep onunla birlikte olmak istiyordum. Onu dinlemek, onu anlamak, onunla olmak... Bir şafak vakti, bir öğle üzeri, bir akşam üstü...

Yazık.

Kaçtı.

Dönerek

Koşarak.

Zulası olsam, koşup bana gelse, başını göğsüme koysa, anlatsa, ağlasa, konuşsa gülse... Ne güzel olurdu. İnsan olurdum. Belki tanrı... Yücelir göğe çıkardım.

Yazık, kaçtı.

Bakmadan.

Gülmeden.

Ay yine o ay. Dün geceki gibi, Gökyüzünün anası. Yalnız bir fark var bu gece. Arasıra bir bulut geliyor önüne. Gölgeliyor. Kararıyor her yan. Ne ören yerinin surlarını görebiliyorum, ne de denizin durgun yüzeyindeki yıldızları... O vakit dinliyorum. Göremediğim vakit dinliyorum. Nedense daha iyi işitiyorum. Çeşit çeşit sesler... Seslerden bir ses... Yabancı bir ses... Aykırı... Ören yerinden geliyor... Kulağımı ona veriyorum, bütün seslere kapatıp, onu dinliyorum; geceki ses; pat, pat, pat... Onu arıyorum. Ören yerinden geliyor. Oraya yöneliyorum. Çalıların arasından geçiyorum. Surların dibine geliyorum. Ses gittikçe yaklaşıyor. Hayır, ben sese yaklaşıyorum. Artık rahatça duyabiliyorum. belli bir ritimle çıkıyor. Pat, pat, pat... Davul sesi,tokmak sesi, çan sesi...

Hayır kazma sesi... Evet bu bir kazma sesi... O an anlıyorum ne olduğunu, ne olmakta olduğunu... Ören yerini kazıyorlar. Kaçak kazı yapıyorlar... Hazine arayıcıları, define avcıları... Mezar talancıları... Kaçakçılar... Yavaşlıyorum. Ses çıkartmamaya özen gösteriyorum. Ayın bulut arkasına saklanmasını fırsat bilip, sura tırmanıyorum. Duvarın üstüne çıkıp, yatıyorum boylu boyunca... Surun bir parçası oluyorum. Taş oluyorum. Gözlerim, yalnız gözlerim oynuyor. Aşağıda surun iç dibinde üç kişi kazma vuruyorlar toprağa... Sırayla... Pat, pat, pat... Peki ama bekçi nerede? Bulmalı onları, bulup yakalamalı, çekip silahını esir almalı, götürüp jandarmaya vermeli.

Nerede bekçi? Kazmacıları bırakıp onu arıyorum, gözümle... Gözlerim yetmiyor, kalkıp elimle kolumla aramak geçiyor içimden. Onlar da yetmiyor. Bağırasım geliyor, gücümün yettiği, soluğumun tükendiği kadar bağırmak... Ama yok bekçi. Kör olası. Yok ortalıkta...

Ay saklanıyor. Ben yer değiştiriyorum. Burcun eteğine sinip, oradan bakıyorum çevreye. Bulmalıyım bekçiyi. Uyarmalıyım onu. Ama o yine yok. Bekçi yok. Üç kazma, üç kazmacı ve bir de pat, pat, pat sesleri var...

Telaşlanıyorum, sabırsızlanıyorum, korkuyorum, ürküyorum. Şafaktaki kız olup, birdenbire geri dönüp gitmek istiyorum buradan. Kaçmak... Bir daha da buralara gelmemek, bu sesleri duymamak, bu olanları görmemek... Derken bir ışık görüyorum, karşı surun başında, burcun dibinde... Surun dibindekine yanıt veriyor; bir yanıyor, bir sönüyor... İki fener, iki ışık... Biri diyor ki; "Ne var, ne yok?" Öteki yanıtlıyor; "Birşey yok. Gelen giden yok. Tehlike yok. Kazmaya devam." Aşağıdaki kazmacı. Bunu biliyorum. Ama, yukarıda; surun başında, burcun dibindeki gözcü kim?... Onu merak ediyorum. Gözlerimi ona dikiyorum. Gözlerimi ondan ayırmıyorum. Kırpmıyorum bile gözlerimi, belki o anda kaybederim diye... Birini bekliyorum. Bekçiyi. Elinde silahı. Düdük çala çala gelse diye geçiriyorum içimden. "Teslim olun" diye bağırsa. Direnseler kazmacılar... Atlasam surdan aşağıya. Yardım etsem bekçiye... Yakalasak onları. Bağlasak ağaçlara. Çağırsak jandarmayı: Ama yok bekçi orta yerde... Hazinesi çalınıyor... Defineciler kazma sallıyor mezarına, haberi yok... Uykuda... Belki de oynaşının koynunda... Beklemeyen bekçi... Hayır, hayır... Bu bekleyen bir bekçi... Hazineyi değil kazmacıları bekleyen bir bekçi. Şu surun başında, burcun gölgesinde, elinde fener, aşağıya işaret veren gözcü; örenin bekçisi... Gece nöbetçisi... Ay çıktıkça orta yere, aydınlandıkça çevre, iyice seçebiliyorum onu... Bizim ören bekçisi, gece nöbetçisi, kazmacıların gözcüsü, ortağı... Hissesi ne ki?...

Artık gözlerimi bile kırpmıyorum. Donup kalıyorum olduğum yerde.Taş oluyorum. Şafağı bekliyorum öylece... Gündüz bekçisi bir gelse... Görse

olup biteni... Yakalasa hepsini...

Işaklar yanıp sönüyor karşılıklı... Sesler sürüyor... Aynı düzende... Pat, pat, pat...

Şafak oluyor.

Gün ağarıyor.

Gündüz bekçisi geliyor.

Selam veriyor.

Nöbetleniyor.

Kazmacılar devam ediyor.

Pat, pat, pat...

Uy anaam... diyorum. Uy anaaam...

Taş kesiliyorum.

Gün doğuyor.

Gün ışıyor.

Gün ısıtıyor.

Gün yakıyor.

Ben don.

Mermer bir heykel çıkartıyorlar kazmacılar topraktan... Beline kadar açıyorlar. Seviniyorlar. Sevinçlerinden uçuyorlar. Birbirlerine sarılıyorlar. Üzerindeki toprağı süpürgeyle süpürüyorlar. Suyla yıkıyorlar. Kurtulduk, diyorlar.

Eriyorum.

İyice görebiliyorum buradan. Ay bütün ayların ışığını üstüne salıyor heykelin. Bir kadın heykeli. Kucağında bir çocuk. Oğlan. Gülüyor kadın. Gülüyor çocuk. Kıvır kıvır kadının saçları. İki yüzünde iki ben. Ak tenli. Mavi gözlü. Kalın etli dudaklı. Burnu dik. omuzları dik. Göğüsleri dik. Başı dik. Dişleri ak. Gülüyor kadın. Kucağında çocuk. Eli omuzunda annesinin. Gülüyor çocuk. Gülmüyor kadın. Gülmüyor çocuk. Yüzlerinde bir hüzün. Gözlerinde bir özlem; garip, buruk... Anlamaya çalışıyorum ana oğulu. Okumaya anlamaya...

"Bir ton vardır herhalde" diyor kazmacılardan biri.

"Nasıl kaldıracağız?"

"Nasıl buradan çıkartacağız?"

"Kamyona nasıl yükleyeceğiz?"

"Nereye götüreceğiz?"

"Kime satacağız?"

"Kaça?"

"Eyvah" diyor içlerinden biri. "Eyvah ki, eyvah... Bu kadının bacakları yok. Heykelin bacakları yok. Bakın şuraya. İyice kazıp tamamen açığa çıkartalım, göreceksiniz siz de..."

Aceleyle kazıyorlar... İyice temizliyorlar. Taş heykelin belden aşağısı yok... Altı mermer kütlesi... Bitmemiş daha. Yarım kalmış. Kendi çocuğu kucağında ama anası onu henüz doğuramamış, yarım doğurmuş. Anlıyorum şimdi ana oğlun yüzlerindeki hüznü, gözlerindeki acıyı. Gülümseminin yarısını...

"Değeri düşer mi?" diyor içlerinden biri.

"Evet çok düşer."

"Hayır aksine artar. Hem antik, hem yarım. Hatalı basılmış banknot gibi."

"Essahtan öyle."

Gündüz bekçisi diyor ki onlara;

"Merak etmeyin böyle şeyleri. Bize ne belden aşağısının olup olmadığı ya da kaç ton olduğu. Hem niye biz götürecekmişiz ki? Alıcı kendi gelsin. Burada alsın. Nasıl götürürse götürsün. Biz şimdi bunun üstünü kapatalım yeniden. Gelen gören olur. Rezil oluruz."

Hızlı hızlı toprak atıyorlar heykelin üstüne. Gömüyorlar onu yeniden. Gitmeye hazırlanıyorlar.

Ben heykeli düşünüyorum. Yarım kalışının nedenini arıyorum. Nedenlerini...

Kral ölmüş.

Savaş çıkmış.

Deprem olmuş.

Heykelin anası ölmüş.

Korsanlar basmış.

Veba gelmiş.

Sıtma tutmuş.

Yüzlerce, binlerce neden geçiyor aklımdan birden bire... Bu heykel niye yarım kalmış?

Kuçağında çocuğu, henüz iyice doğmamış bir ana olur mu hiç?...

Çekip gidiyorlar kazmacılar, bekçiyle birlikte.

Ben kızı çağırıyorum. O şafaktaki kızı. Elinde bohçası, eteği çiçekli, saçları uzun. Anlatıyor bana. Zulası oluyorum. Gülüyor. Birlikte heykele koşuyoruz. Aceleyle temizliyoruz üstündeki toprağı. Soluksuz kalacak heykel, ölecek sanki... Biran önce kurtarmalıyız onu. Toprak yumuşak... Elimiz on parmak değil, on kürek sanki...

Gülüyorlar bize.

Bir elinden o tutuyor kadının, bir elinden ben.

Anlatıyor bize. Öyküsünü kadın.

Zula oluyoruz ona.

Gülüyorlar bize...

Bacakları açılıyor kadının.

Ayakları oluşuyor.

Yürüyoruz hep birlikte, limanı geçip karşı yamaca...

Temmuz / 1991

# BİR SEVGİ YOLCULUĞU

**Murat YAVUZ**

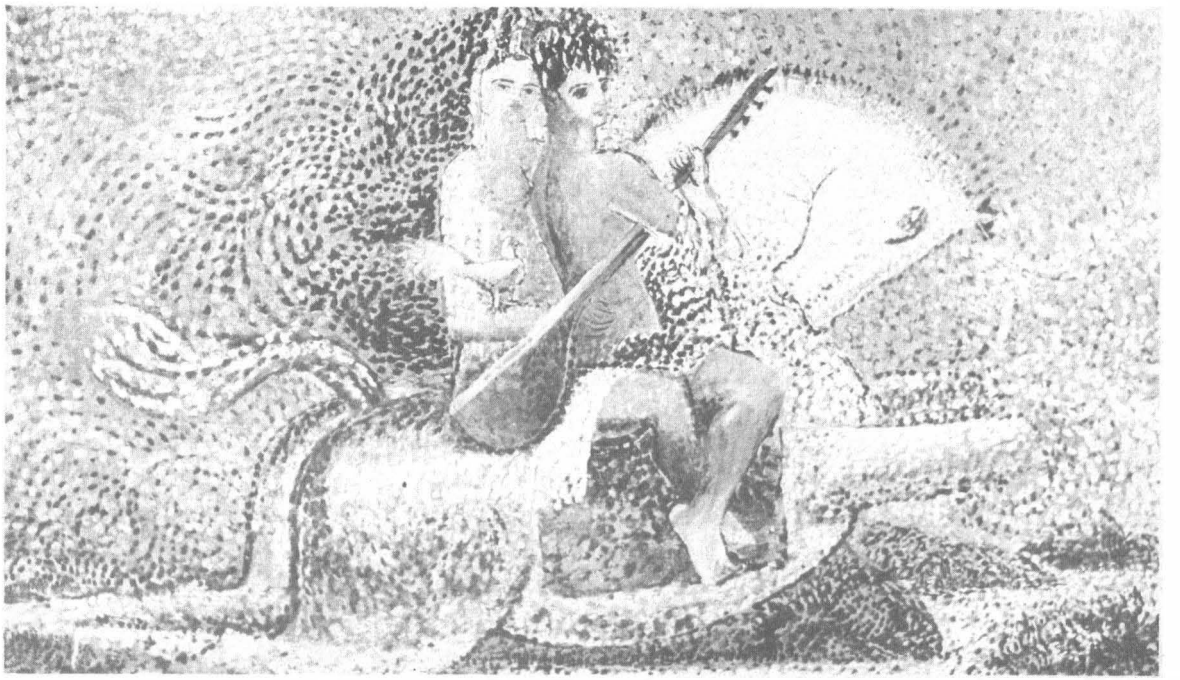

Bedri Rahmi EYÜBOĞLU

Saatlerce kendi kendime konuştuğum birçok geceden birindeyim. Korkuyorum. Hayat gittikçe sürüklenmiş, solmuş görünüyor. Siyaha soluş bu. Haykırırcasına bir sessizlik sarmış her yanımı.

Çiçeklerim vardı benim. Her gece tertemiz duygularla suladığım çiçeklerim. Her sabah, güne, çığlıklar atarak başlayan çiçeklerim. Hepsini soldurdular. Nerededeler şimdi? "Sevgi" derdim birine. En son o kalmıştı. Son dakikalarında bile çoşkuluydu. "Elbet, birgün bir yerde tekrar buluşuruz" der gibi.

Yalnızca masamın ışığı yanıyor. Uzaklardan gelen bir piyano sesi sardı odamı. Perde rüzgârla dansediyor. Karanlık gökyüzü bana seslendi. Kendimi birden pencerenin önünde buldum. Yıldızlar gülümsüyorlar. Müziğe onlar da eşlik etmişlerdi. Benden çok uzakta, ama bana çok yakın sevgili dostlarım; yıldızlarım benim. Önümde küme küme toplandılar. Beni aralarına alarak gökyüzüne doğru götürdüler. Uçmak ne güzel bir duygu. Arkama dönüp baktım. Sevgi; üzerinde eski bir palto ve upuzun saçlarıyla bana el sallıyordu. Çevresinde dizilen binlerce sevgiler de. Bembeyaz saçlı yaşlı bir adam, boyacılık yapan küçük bir çocuk, rengârenk şalvarıyla köylü bir kadın ve bu dünyada hissettikleri için yok olup giden insanlar...

Güneşin yanına kadar gittik. Bulutlar elele tutuşmuş güneşin çevresinde dönüyorlardı. Hepsi bir hikaye, hepsi bir çoşku gibiydiler.

Birinin üzerinde Şükrü Öğretmen ve öğrencileri ders yapıyorlardı. Öğretmenlerinden korkmayan hep gülen çocuklar bunlar. Bir metamatik dersi bu. Toplamayı öğreniyorlar. Ayşe en önde oturuyor. Kalemi o kadar küçülmüş ki, yazarken zorlanıyor. Şükrü Öğretmen Ayşe'yi tahtaya kaldırıyor. Soruyu yaparsa, O'na bir kalem hediye edeceğini söylüyor. Meğer, onlar da benim geldiğim yerden gelmişler buraya. Artık eskisi gibi, Ayşe'nin elleri terlemiyor. Ne büyük sevgi. Hayri, teneffüste Selin'in düz siyah saçlarını çekip koşuşturuyor. Ağlamak istiyorum.

Bulutlarda gezinti yapmaya karar verdim. Orhan'ı gördüm. Boyacılık yapardı bu çocuk. 10 yaşında. Kömür taşıdığı parayla, gazoz almak için girdiği bakkalda, hırsızlıkla suçlanan, başka bir boyacı arkadaşı için her fedakarlığı yapan, eve para götüremediği günlerde dövülen, sevgi

dolu, hayat dolu Orhan bu. Ama şimdi, bir salıncakta sallanıyor, tüm dostlarıyla özgürce...

Bu ne güzellik. Şirin bir çay bahçesi. Bir grup genç oturmuş, sevgi dolu sohbetler ediyorlar. Dünyaya sesleniyorlar sanki. Kağıt oynayan, okey oynayan gençlere. Süreyya, bir sandalyenin üzerine çıkmış şiir okuyor.

*bir kadının yanağında canlanan gülümseme*
*birbirinden uzakta keman sesleri*
*mum ışığında danseden güzellik ve heyecan*
*kulaklara fısıldayarak yaklaşan yaklaşan aşk...*

bu çoşkuya, Ebru da katılıyor.

*yine o yılan dolaşmaya başladı içimde.*
*sabırsız, sıkıntılı, yorgun*
*sıcak*
*ellerim, ayaklarım, beedenim*
*huzursuzca kıvranıyor.*
*tenini içimde hissediyorum,*
*ıslak, kaygan*
*dolaşıyor*
*anlatmak istediği birşeyler var*
*sıkıntısını bulaştırıyor*
*bu ıslaklığa*
*ona elimi uzatıyorum, dokunuyorum.*
*şimdi, ikimiz de mutluyuz.*

Sabri telefonda, dostlarını kucaklamaya, Cemil'e şiirler yazmaya devam ediyor.

İçinde renkli ışıklar yanıp sönen bir bar var. Hoş melodiler duyuluyor. Herkes kadeh kaldırıyor, SEVGİYE. Burada oturup aşık olmayı beklemek kadar güzel ne olabilir ki?

İnsanlar, bu büyülü ortamı saran yemyeşil ormanlarda artık, "nasıl on ağaç kesip, kendime tarla açayım" diye değil, "şu güzelliklere bak" diye dolaşıyorlar.

Goya

***SEN***

*Kanadına takılmış*
*minicik bir serçeyim*
*gitsem*
*dalın sarsılır*
*gitmesem*
*ben.*

***1991 Berrin TAŞ***

Gezegenler arası gidip gelen bir otobüs var. İçinde, kitap okuyan insanlar... Mert Ulubay da İnsancıl'ın son sayısını okuyor.

HİÇ AYRILMAK
İSTEMİYORUM BURADAN.

Müzik hâlâ devam ediyor. Herkes elele tutuşup, SEVGİ dansına başlıyor. Ben de katıldım onlara. Saatlerce dansettik. Hiç konuşmadan, ama hep aynı hislerle, özgürce...

Artık gitmeliyim. Belki, çiçeklerim beni bekliyorlardır. Sevinçle dünyaya dönüyorum. Yeniden doğmuş gibiyim. Müzik hızlandı.

Korkularımın nedenini biliyorum artık. SAVAŞMAYI ÖĞRENMELİYİM.

"İnsancıl" hâlâ masamda duruyor. "Güzel insan olmalıyım" diye düşünüyorum. Güzeli, metafiziğin sisli kavramlarından arındırıp, insani etkinliğe kavuşturmalıyım diye çoşuyorum Orhan Hançerlioğlu ile.

Çiçeklerim yeniden açmışlar. Tatlı uykularına dalıyorlar teker teker. Güneş doğuyor.

SİZLERİ SEVİYORUM
DOSTLARIM

# KÖY GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

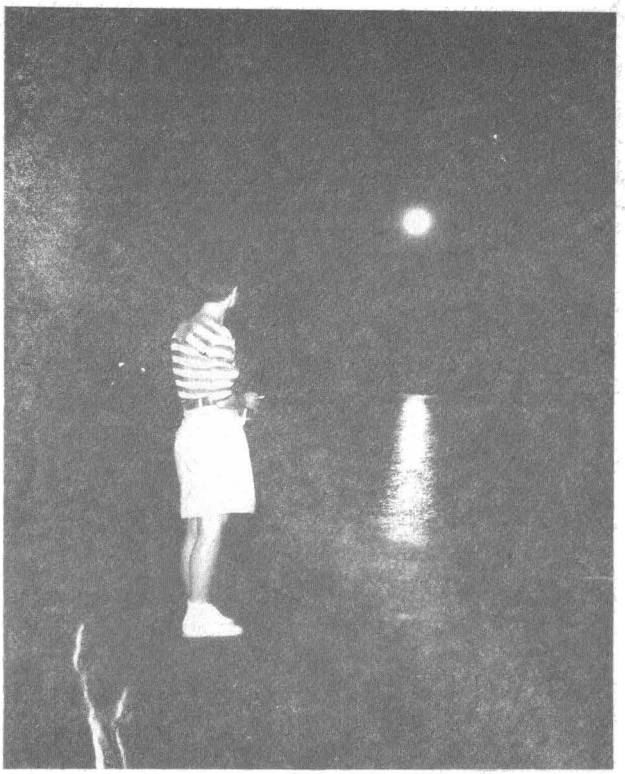

Fotoğraf: Hatice TUNCER

**3 Ağustos Cumartesi**

Akşamüstü... çay bahçesi... Şunu düşünüyorum. Türkiye'de eğitim, insanın sağduyusunu bozuyor. Hiçbir eğitim ya da çok az eğitim görmüş insanlar, doğruyu, eğriden, insanî olanı, insanî olmayandan sağduyusuyla ayırabiliyor. Türkiye'de eğitim, sağduyunun ötesinde daha sağlıklı düşünme sağlamıyor insana. Tam tersi. Okumuşlarda düşünme dumura uğruyor. Eğitim sağduyuyu da bozduğu için doğruyu eğriden, insanî olanı, insanî olmayandan ayıramayan bir takım insanlar çıkıyor ortaya.

Türkiye'de kültür dünyasından hepimizi bunaltan durumlar, okumuşların bu bozuk yapısından kaynaklanıyor. Okumuşun kafasında oluşmuş tarih dışı, toplum dışı kalıpları bir türlü kıramıyorsun.

Okumuş, o kalıplar yüzünden hiçbir sorunu çözemiyor. Çözüm üretemiyor. Üretilen çözümleri de şiddetle reddediyor.

Geçende bir toplantıda okumuş kalıp kafaların, basit doğrultulara nasıl direndiğini bir kez daha gördüm. Eve dönerken n'olacak bizim durumumuz diye düşündüm.

Kimseyi suçlamıyorum. Eğitim sistemini de. Çünkü hepimiz... bütün okumuşlar kalıpların sertleşmesi... kalınlaşması için çalıştık... kalıplı kafayla rahat ediyorduk da ondan.

**17 Ağustos Cumartesi**

Esenköy... Dün gece geldim. Yolda şunu düşündüm. Esenköy'e giderken sevinmiyorum artık. Sevinç bitti. Yalnızca Esenköy'ün bozulmasından değil bu. Başka nedenler de var.

Yolda... taşıt karanlıkta giderken içtensizliği... yapaylığı düşündüm... bazı insanlar dedim... Öfkeden kan damarlarım gerildi patlayacakmış gibi... Böyle durumlarda ense köküm kurşun yemiş gibi oluyor da ordan anlıyorum damarlarımın gerildiğini...

Rüzgarlı bir geceydi. Taşıttan inince Sevgili Ceviz Ağacı'nı hissettim... kokusunu... Eve girince doğruca balkona çıktım. Ordaydı Sevgili Ceviz Ağacı... tam karşımda. Rüzgarla oynuyordu.

Ceviz Ağacı'yla sabaha kadar dizdize oturabileceğimi düşündüm. Sessizce... Birbirimize bir şeyler katarak. Ceviz Ağacı'yla, varlığımızı zenginleştiriyoruz. Öfkem, yavaş yavaş dindi.

Gece boyu bunu düşündüm. Birçok insanın düştüğü yanlışı görüyorum. Söylemeliyim. Paylaşmak diyorlar... Biri çıkarmış bunu, kim çıkarmış bilmiyorum. Şimdi herkes birşeyler paylaşacağı birini arıyor. Bitmez tükenmez, paylaştın... paylaşmadın tartışmaları.

Paylaşmak, sisteme uygun bir hayatın... yalan hayatın ideolojisi...

Paylaşma ideolojisini reddediyorum.

İşte Sevgili Ceviz Ağacı. Hiçbir şeyini paylaşmıyorum. Paylaşmayacağım da. Yaprakları lekeliymiş. Olsun. İsterse bütün cevizleri çürük çıksın. Umurumda bile değil. Çünkü Ceviz Ağacı'nın paylaşılan ürünlerini değil, Ceviz Ağacı'nın varlığını seviyorum. Paylaşımcı, varlığı görmez... hissetmez. Varlığın ürünleriyle ilgilenir. Varlığı sevmez... Her alanda böyle bu. İşte edebiyat... Paylaşımcılar edebiyatı sevmez, edebiyatla ilgilenmez. Öyle görünürler. Aslında onları edebiyatla paylaşabilecekleri nesneler ilgilendirir. Durmaksızın o ödülden bu ödüle koşmaları... ödül alınca sevinmeleri bundandır. Edebiyatı sevmez onlar. Edebiyatın ödülünü sever. Ödülün getirdiği parayı... tanınmışlığı sever.

Sistemin paylaşımcı okuru da böyledir, yazarına benzer. Sistemin paylaşımcı okuru, yazar aramaz. Ödül arar. "Sen ödül al, ben seni okuyayım" der. Öbürü de "Ödül aldım, hadi beni oku" der. Böylece paylaşımcılar... bir yanda okur, bir yanda yazar ödülü paylaşırlar.

Paylaşımcılar hiçbir şey katmazlar edebiyata... Edebiyatı tükete tükete yaşarlar. Eksile eksile... Bundandır paylaşımcı yazarın ödülden ödüle koşturması. Paylaşımcı okur da böyledir. O da ödüllü yazarın ardında koşar durur.

Bu koşu, bir eksiltiye gidiştir. Sistemin ideolojisi bu eksiltiyi, varlığı sıfırlayan bu eksiltiyi paylaşım diye gösterir. Ürünlerin paylaşımını yüceltir. Böylece işte ödül yoksa edebiyat yoktur... ürün yoksa Ceviz Ağacı yoktur. İnsanın varlığı da yoktur.

Bütün gece Sevgili Ceviz Ağacı'ylaydım. Varlığıyla güzel duygular kattı dünyama. Zenginleştirdi beni. Ben de onu zenginleştirdim. Hiçbir şeyi paylaşmayı düşünmeden katkılarımızla daha çok sevilir olduk. Daha çok sevdik birbirimizi. Sabahın yorgun gülümsemesinde yeni bir ufkun güzelliği vardı.

Şimdi akşamüstü... Cumhuriyet'te bir haber. "Beş yazardan protesto. Atilla Özkırımlı, Öner Yağcı, Cengiz Gündoğdu, Orhan Kazbek, Ahmet Ümit, Üsküdar Belediyesin'ce düzenlenen festivalde yer alan ve konuşmacı olarak katılacakları **Festivaller Kültür ve Sanat** konulu panelin Üsküdar Kaymakamlığı'nca yasaklanmasını protesto ettiler."

Geçen hafta oldu bu. Panel, saat 20.00'deydi. Saat 19.30'da ordaydım. Panelle ilgili bir belirti yoktu. Dört beş kişi vardı. Onlardan birine sordum. "Panel nerde, ben Cengiz Gündoğdu" dedim. Panelin iptal edildiğini söyledi biri.

İlk duygum. Müthiş bir öfke... Yüzbinlerce karınca beynimde yürümeye başladı. Yüzüne baktığım adam, bir adım geriledi. "Biz ertelemedik efendim" dedi. Bir kağıt uzattı. Kaymakamlık ertelemiş. "Kendini tut Gündoğdu" dedim. Bir cigara yaktım. Öner Yağcı'yla Orhan geldi. Onların haberi varmış. Ahmet Ümit de ordaydı. Sonra Özkırımlı geldi.

Panelin iptal edildiğini duyan önce öfkeleniyordu. Çünkü oraya suç işlemeye değil, kültür üstüne konuşmaya gitmiştik.

Daha sonra gazetelerde okudum. Üsküdar Belediye Başkanı olayı protesto etmiş. Doğru değil bu. Tatsızlığın olduğu yerde Belediye Başkanı yoktu. Hiçbir şeyi protesto etmedi. Etmesi de gerekmezdi. İstanbul'un çeşitli yerlerinden kalkmış gelmiş beş yazardan özür dileseydi Belediye Başkanı "Kusura bakmayın, özür dilerim" deseydi bu son derece anlamlı olurdu. Güzel olurdu. Bunu yapmadığı için, Üsküdar Belediyesi'nin davranışını yüz kızartıcı bulduk.

Orda gençler kolladı bizi. O gençlere teşekkür ediyorum.

**18 Ağustos Pazar**

Esenköy'de Sultan's Cafe'deyim. Burda tanımazlar beni... Esenköy'ün batısı... Çok katlı yapılanmanın başladığı yer. Sultan's Cafe'de bira içiyorum. Karşıda çalkantılı deniz.

Dün gece gördüm burayı. Çoktandır yürümüyordum Esenköy'ün batısına. Dün gecenin ileri saatinde montumu sırtıma aldım, uzun uzun yürüdüm... Yolumun Üstünde bir benzinci var. Işıklı... telefon kulubesi gördüm. Birine telefon etmek istedim. Ama ben ezberimde telefon numarası tutamam. Yine de avuç dolusu jeton aldım. Telefon kulubesine girdim. Belleğimi yokladım. Gecenin ileri saati olsa bile benden rahatsız olmayacağına inandığım bir dostun numarasını çevirdim. Telefon açıldı. "Ben Gündoğdu" diyecektim, ama "Ben" der demez "Merhaba... iyi geceler Gündoğdu" dedi ses... telefonun bir ucunda ben... bir ucunda o... gülüyoruz kıkır kıkır... "N'apıyorsunuz..." dedim. "Size mektup yazıyorum" dedi. Konuştuk şurdan burdan. Sonra ben yürüdüm batıya doğru sesle...

Dönüşte köylü bir dosta rastladım. "Gazetelerde okuduk, Üsküdar'da konuşacakmışınız, yasaklanmış" dedi... Böyle şeylerin olabileceğini söyledim. Sonra ekonomik bunalımdan söz ettik. "Tedirginim.

Yarına güvenim yok" dedi. İçime işledi bu söz... Sonra ayrıldı. Ben uzaklara yürüdüm... karanlıkta.

Bugün öğlende bir kitap okudum. *Türk Felsefe Araştırmalarında ve Üniversite Öğretiminde Alman Filozoflar* (Türkiye Felsefe Kurumu Ankara. 1986) Kitapta Felsefe Kurumu'nun düzenlediği konferansların metinleri var. Arslan Kaynardağ. *Üniversitelerimizde Ders Veren Alman Felsefe Profesörleri.* Bedia Akarsu, *Max Scheler, İnsan Olma Sorunu.* Cemil Akdoğan *Reichenbach ve Türkiye'de Pozitivizm.* Yusuf Örnek, *Bilimde, Felsefede ve Politikada Karl Jaspers.* Ioanna Kuçuradi, *Nietzsche, Çağı ve Çağımız.*

Kitabı zevkle okudum. Arslan Kaynardağ, konferansı bizimde "ürettikleri yeni ve özgün felsefi düşüncelerle, eleştiriyle dünya felsefesine katkıda bulunabilsinler" dileğiyle bitiriyor.

Felsefe denince, karanlık... anlaşılmaz bir kanalı düşünmemeliyiz. Bakın Jaspers ne diyor." ... Jaspers'e göre felsefe, mümkün varoluşun kendi kendisini gerçekleştirmedeki etkinliğidir. Her tek insan bir mümkün varoluş olduğuna göre her insan felsefe yapabilir. Demek ki felsefe büyük filozofların veya üniversitelerdeki felsefe fakülte veya bölümlerinin tekelinde değil, her düşünen insanın varoluşsal etkinliğinde yatmaktadır."

Tabii bu, felsefe öğrenimini gereksizdir anlamına gelmiyor.

Ioanna Kuçuradi, Nietzsche'yi anlattığı konferansına felsefenin ayna tutma işlevini vurgulayarak başlıyor. Şöyle diyor "felsefi bilgi ayna tutar gerçekliğe, dolayısıyla tarihsel gerçekliği insanların yararına yönlendirebilmeyi ama ancak olanağını- sağlar."

Nietzsche, bir felaket döneminden sonra, insanın kendini bulma çağının yeni sorularla geleceğini de söylemiştir."

Kuçuradi "Bugünkü dünya bu 'felaket dönemi'nde görünüyor" diyor. Bunu okuyunca dün gece yürüdüğüm köylü dostu düşündüm. Tedirginliğini... yarına güvensizliğini... Bugünün tedirginliği... yarına güvensizlik... İşte bir anlamda felaketin ta kendisi...

Kuçuradi devam ediyor. "Nietzsche şöyle bir şey de söyler. İnsan toplulukları değil de insan söz konusu olunca kültür, insanın seviyesi-o çağdaki yaratıcı kişilerin seviyesi- demektir."

Doğru. Ama şuna inanıyorum. Burjuva sistemi, özellikle son elli yılda insanın yaratıcılığını dumura uğrattı. Yoksa insan "felaket dönemi"ne girmezdi. İnsanlar bugün için tedirgin... yarın için güvensiz olmazdı. Kültür, insansız olmazdı.

Kuçuradi, umutlu bir soruyla "çağımız nerede?" sorusuyla bitiriyor konferansını...

Ben, daha çok umutluyum. Kesin umutluyum. İnsan, burjuva sisteminin "felaket dönemi"nde yok olmayacak. İnsan, burjuva sisteminin "felaket dönemi'ni yaratıcı gücüyle aşacak. İnsan güzel bir dünya kuracak. Ben, bu dünyayı göremiyeceğim. Ama insanın güzel bir dünya kuracağına inancım tamdır... kesindir.

İnsan trajedisi, "felaket dönemi"ni yaratan sistemin yenilgisiyle bitecek."

İnsan yenilmeyecek.

**24 Ağustos Cumartesi**

Sultan's Cafe'deyim. Kahve içiyorum. Buraya gelirken düşündüm, çoktan beri kahve içmediğimi... Az şekerli, kallavi bir kahve yapın" dedim.

Burası Yaşar'ın yeri... Birine kiraya vermiş... Yaşar'a ben, *Kurşunu Tutan Adam* diyorum... Bir kavgada tabanca çekiyorlar. Adam tetiğe basıyor, Yaşar, kurşunu tutuyor, namlunun ucunda... Kurşun, delip geçiyor elini. İzi var. Yaşar adamın elinden silahı alıyor... Sonrası uzun uzun bir öykü... Yaşar'la gece yarısı sohbetlerimiz oldu. Uzun uzun konuştuk... *Kurşunu Tutan Adam*... Yaşar, 31 yaşında

Burada oturmak zor. Rüzgara açık da ondan. Şimdi rüzgar var. Deniz kabarıyor. Ağaçlar yerlere kadar eğiliyor. Sırtımda mont, uçuşuyor.

Dün gece şöyle bir şey oldu. Burda gece yarısına kadar rakı içiyorum. Balkonda. Yalnız. Sonra gecenin bir saatinde çıkıyorum. Dondurma alıyorum. Karanlıklarda dondurma yiye yiye uzun uzun yürüyorum. Şimdi dün geceye geliyorum. Dondurma aldım. Tam parayı veriyorum. Oranın sahibi Mustafa Can, "Cengiz abiden para almayacaksınız" dedi. "Neden" dedim. "O kafanda hep biz varız. Hep bizim için düşünüyorsun" dedi ... Gittim, Mustafa'yı kucakladım. Sonra dondurmayı aldım, yürüdüm... Lütfü Oflaz'ı düşündüm... Dün gelirken vapurda Lütfü Oflaz'ın kitabını okudum. *Bir Mahkum* (Habora Yayınları) Daha önce okumuştum. Yeni basımını Lütfü Oflaz, imzalamış göndermiş... Kitabı okurken şunu anladım. Birçok şeyleri unutmuşuz... Unutmamalıyız. Güzel bir dünyayı, geçmişte olup bitenleri unutmazsak kurabiliriz.

**BİR OLUR**

*Uzun*
*U*
*p*
*u*
*z*
*u*
*n*
*Bir yolculuğun sonunda*
*Yorgun*
*Unutur gidersin*
*Seni kuşatan*
*Karanlığın gerçeğini*

*Uçarsın*
*Yaralı kanatlarınla*
*Dere tepe demeden*
*Mektupların*
*Satır aralarında*

*Gün boyu*
*Ellerinden tutarak*
*Gezdirdiğin*
*Sözcüklerle sürdürürsün*
*Bu şehrin*
*Akşamları*
*Ayaklarına dolaşan*
*Kaygılarıyla hesaplaşmayı*

*Taşrasız bir ülke oldun*
*Sürgüne yurt / özlemi*

***İbrahim OLUKLU***

Lütfü Oflaz, kitabının son bölümünde şöyle diyor, "Yerli ve yabancı basının deyimiyle "Dünya adli hatalar tarihine geçecek bir yargılama" sonucunda beni mahkum edenler, aslında kendi kendilerini tarihin mahkemesindeki sanık sandalyesine oturtup sonsuza kadar mahkum etmekten başka bir şey yaptıklarını zannetmemelidirler."

Oflaz'ın deyişiyle, "insanın insanlıktan çıkarıldığı gün"ü iyi bellemeliyiz. İnsanı, insanlıktan çıkaranları tanımak için... unutmamak için. *Bir Mahkum'u* okumalıyız.

Şimdi Esenköy'de akşamüstü... Birdenbire bir sevinç doldu içime... Durup dururken bu sevinç de nerden çıktı dedim. Düşününce buldum neden sevindiğimi... Yolun kıyısında burası. Gelip geçen tanıdıklar "Merhaba Gündoğdu" diyorlar. Bende onlara merhaba diyorum... İşte bu merhabalar sevindirmiş beni...

Şimdi bekliyorum. Bir tanıdık gelecek. Merhaba diyecek. Bir sevinç dolacak iç dünyama... kocaman. Mutlaka gelecek... Gelir...

İşte uzaktan göründü bir tanıdık... Biraz sonra merhabalaşacağız... Ben demiştimiydim size, gelir... gelir demiştim. Merhaba... merhaba insan.

**24 Ağustos Pazar**

Sultan's Cafe'deyim. Burayı bulduğum iyi oldu. Esintiye açık olduğu için gelen giden az. Şimdi benim gibi biralarını sessizce içen birkaç kişi var.

Dün gece güzeldi. Yeni tanıştığım biriyle bizim balkonda rakı içtim. Şöyle oldu... O çay bahçesi var ya... pek severdim eskiden... orda sürekli oturanlar, konuşmasalar bile birbirlerini tanıyorlar. Başkalarını bilmem ama ben İstanbul'dan, Ankara'dan gelen yazlıkçılarla ilişkiye girmiyorum, konuşmuyorum. Daha önce bir iki deneme yaptılar. Yüzümü astım. Neden böyle yapıyorum. Esenköy'ü İstanbul'dan, Ankara'dan gelen yazlıkçılar bozdu. Alıştıkları... hiç rahatsız olmadıkları kentin pis hayatını, olduğu gibi Esenköy'e getirdiler... Onlara hep acıtıcı, ısırıcıyım. Geçen hafta bunlardan birine, "Esenköy'e gelirken hiç olmazsa, elinizi yüzünüzü yıkasaydınız" dedim. Biliyorum, ağır bir sözdü. Gık deseydi daha ağrını söyleyecektim... Göze almışım çatışmayı... Çatışmayı göze aldım mı sonuna kadar giderim ne pahasına olursa olsun. Neyse... dün gece balkonda rakı içtiğim kişiyi çay bahçesinde uzaktan tanıyordum. Konuşmuşluğum yoktu. Bu yaz, çocuklardan ötürü eşiyle tanışmıştım. Çay bahçesinde oturduk. Konuştuk. Bir ara sinirlendirdi beni. Neden sinirlendiğimi de söyleyeyim. Kocasını seven kadınlara... karısını seven kocalara inanmam ben. Çünkü bizler evlilikle sevgiyi götürebilecek insanilikte değiliz. Belki bu, yüz yıl, iki yüz yıl sonra... inasanileştikçe olabilir. Büyük aşkların bile, bir yastıkta tükenmesi... eskimesi bu yüzden, insanî eksikliğimizden.

Beni sinirlendirdiğini de o hanıma söylemiştim.

Karı-koca sevgiden söz ediyorsa bir yalan vardır ortada... bir oyun vardır. Hakikatleri içimizi açıtsa bile cesaretle kabul etmeliyiz. Sevgi oyunuyla kendimize eziyet etmenin ne gereği var. Sever görünmekten daha büyük bir eziyet yoktur. Kocamızı... karımızı sevmek zorunda değiliz üstelik. Evlilik saygı... dayanışma... anlayış çizgisinde de yürüyebilir. Evliliği bitiren sevgisizlik değildir... saygısızlıktır. Üstelik ben büyük bir çoğunluğun sevgiyi yaratabildiğine inanmam. Dürtüsel hoşlanmaya sevgi diyoruz biz. Sevgi ciddi bir yaratıcılık ister. Duygularını milim milim ayrıştırmayan sevemez. Sevdim sanır. Hoşlanmıştır. Sonra o biter. "Sevgi bitti"der. Sevgi bitmedi, başlamadı ki bitsin. Sevginin "cahiliye" dönemindeyiz biz.

Yok mu... gerçekten birbirini seven iki insan yok mu. Var. Ben böyle bir çifti tanıyorum. Bu döneme göre olağanüstü bir sevgi yarattılar. Bir örnek vereyim. Kadınla erkek, birbirlerinin ne istediklerini saniyede hissediyorlar. Bu çizgide gelişme... yaratılan sevgi ortamında, kadınla erkek, birbirlerini kayıtsız şartsız destekliyorlar.

Ama ben size başka şeyler anlatacaktım... Dün geceyi... o hanımın eşi benle tanışmak istemiş. "Tabiî... " dedim. Dün gece bizdeydiler. Sohbetimiz 03.00'e kadar sürdü.

Adam, inişli çıkışlı bir hayatın öyküsünü anlattı kırgın sesle...

Ciddi bir ticari yıkımdan sonra bu köye yerleşmiş. Esenköy'den beş yıl dışarı çıkmamış. Şimdi uzak denizlerde dolaşan bir yük gemisinin kaptanı...

Rus yazarlarını çok severmiş. Tolstoy, Dostoyevski, Puşkin, Lermontov, Çehov... "İnsansız yapamam" dedi. Sonra gözleri buğulu... "ben, yanlış yerde akan bir akarsuyum" dedi. Bir yazar, ya da bir tiyatro sanatçısı olmak istermiş. Nasıl yazar olunacağını bilmiyormuş. Üstelik engellenmiş.

"Ben yanlış yerde akan bir ırmağım" dediğinde içim sızladı. Geceydi. Bulutlar, ayın üstünden geçiyordu. Kırgın sesli bir adam, yanlış akan ırmağı anlatıyordu.

İşte Türkiye'nin sorunu. İnsanımız, sistemin... sistemin adamları yüzünden yanlış yerde aktı. İnsanın yaratıcılığı engellendi.

Olmak isteyenler, olmasın diye her türlü kumpas kuruldu. İnsan, ters bir oluşumun acı veren kalıplarından bütün hayatı boyunca mutsuz edildi.

Türkiye'de olmak için mücadele veren insanın trajedisini hissetmez sistemin adamları. Şimdi bu noktada birden İsmail Tanju'yu düşündüm. Olma mücadelesi veren İsmail Tanju'nun bir dolu kitabından ikisinin adını buraya yazıyorum *12 Eylül sonrası Teatrel Yapı Teatrel seyircinin Estetik Çözümlemeleri. 27 Mayıs 1960 - 12 Mart 1971 Ekonomi Politiğine Bağlı Teatrel Düşün Hareketleri.*

N'oluyor şimdi. Tiyatroda sistemin o berbat ideolojisini yeniden üretmekle görevli sistemin adamı, İsmail Tanju'nun oluşunu engellemek... en azından bu oluşu görmezlikten gelmek istiyor. Ama İsmail Tanju direniyor. Olma mücadelesine devam ediyor. Türkiye tiyatrosunu didik didik eden eserlerini art arda yayınlıyor. Tiyatrocu bu eserleri okuyup tartışacağına, barlarda tiyatronun sefaletini oynuyor. Üstelik bu tiyatrocu, İsmail Tanju'nun yaratıcılığından rahatsız oluyor.

İnsanî bir düzende İsmail Tanju, bir tiyatro kurumun başına getirilir. Hemen yaratıcılığıyla toplumsal kültürü ilerletsin diye. Ama Türkiye'de yaratıcılığı engellenmek isteniyor. Tabiî bu mümkün değil. Çünkü İsmail Tanju, kanalı açtı. Doğru yerde akacak. Ama kırgın sesli uzak yol kaptanı... Sistem onu yanlış yerde akıttı. Ters bir oluşumunda o insanı mutsuz etti.

Türkiye yazarı, insanî yaratıcılığı önlenen... yanlış yerde akıtılan... mutsuz edilen insanın romanını yazmadı daha. Romancılarımız da yanlış yerde akıyor da ondan. Bu, edebi mücadelemizin önemli bir sorunudur.

Esenköy'de akşamüstü... üşütücü rüzgar... Uzak yol kaptanını düşünüyorum. Beş yıl kalmış burda hiç çıkmamacasına. Ben de düşünmüştüm bunu. Beş on yıl değil ama. Bir hayat boyu. Olmadı.

Uzak yol kaptanı... sevgideğer arkadaşım, yarın bir gün büyük denizlere gideceksin yine. Dev dalgalarla boğuşurken Puşkin'i okuyacaksın. Güle güle git... yolun açık olsun. Seni pek sevdim. "Yanlış yerde akan bir ırmağım" dedin. Ya ben... belki yanlışın ta kendisiyim. Sana bir şey söyleyeceğim, sakın kızma. Uzaklardan gelip gemini sarsan dalgalar var ya, işte ben o dalgalardan biriyim. Oraya buraya vura vura büyük denizlerde kendini arayan... patlayan damlacıklardan ben keşfiyle sevinirken, ıssız gece deplemlerinde alevli dalgalarla denizleri yırtan... hep "ben"i arayan ben...

# ONLARI DAĞDA UNUTTUK

İbrahim AKYÜREK

Fotoğraf: İbrahim AKYÜREK

NOKTA Dergisi "300 İşçi Dağa Çıktı" başlığı ile kapak yapmıştı Onları. Bir de GÜNAYDIN Gazetesi küçük bir yer ayırmıştı onlar için. Sonra basında yer alamadılar. Paşabahçe işçilerinin dayanışmalı direnişleri biter bitmez aklımıza Onlar geldi. Çorum'a, 300 maden işçisine ulaşmaya karar verdik. Dağa çıkışlarının 48.günü birlikte olduk. Bir gece orada kaldık. Dayanma güçlerinin sonlarına gelmişlerdi. Geri dönmeyi düşünenler vardı. Çorum'dan gelen dayanışmanın hızı kesilmişti. Birden kendimizi direnişi bitirip bitirmeme tartışmalarının içinde bulduk. Düşüncelerimizi belirttik.

İşçilerin çoğu Zonguldak'ın ilçelerinden çalışmaya gelmişlerdi. Bulundukları linyit işletmesinde sendikalaşmaya başlamışlardı. Bu çabalarını duyan işveren işçilerin tümünü işten çıkarmış. Sonunda işçiler işletmenin iki kilometre uzağındaki tepeye yerleşmişler. İlk günler bomboş arazide kalmaya başlamışlar. Sonra Çorum halkından yardımlar gelmeye başlamış. Naylon çadırlar kurulmuş. Bu yazıya başlandığında dağda iki aylarını doldurmuş oldular. Madenciler, Batı'da demokrasinin olmazsa olmaz koşullarından sayılan "Sendikalı olma hakkı"nı istiyorlardı. Seçim telaşında pek anımsandıkları söylenemez.

Tepede kaldığımız iki gün boyunca fotoğraf ve video çekimleri yaptık. "Direniş Tepesi" isimli saydam gösterisi çıktı ortaya. Belgesel; FOSEM'den Sadık Çelik, Şeyda Pehlivan, Abdullah Yılmaz İFSAK'tan İbrahim Akyürek ve Sevil Üzrek'in fotoğraflarından oluştu. Gösteri İstanbul'da iki kez yapıldı ve Zonguldak'ta yinelendi. Bir yıl içinde maden ocakları, Zonguldak Grevi, Maga, Paşabahçe, Çorum direnişlerinde çektiğimiz fotoğraflar ve video filmler görsel tarihimiz için yararlı belgeler oluşturacak.

Tüm çekimlerimizde TRT'nin ve bir iki gazete dışında basının suskunluğunun tepki aldığını gözledik. İşçiler, seslerini duyaramamanın küçümsenmeyecek öfkesi içindeydi. Biz fotoğrafçı ve sinemacılara, çabuk hareket edip yaşanılanları çok kişiye gösterme sorumluluğu düşüyor. Ne yazık ki, uğraş alanımızdakiler yarışmalar, ünvanlar, ödüller peşindeler. Fotoğraf yarışmalarında konan milyonluk ödüller amatör fotoğrafçılara çekici geliyor.

Tepede bize, yağmurlu günlerde suların çadırların zeminlerinden akıp gittiğini söylemişlerdi. İstanbul'a dönüşte karşılaştığımız kapalı hava iyice tedirgin etti bizi. Ya yağmur yağarsa... Onları yakından görmek yağmura farklı bir anlam yüklemişti. Çektiğimiz fotoğrafların işe yarayacağı kadar dayanabilecekler miydi? Yoksa gitmekte geç mi kalmıştık Çorum'a?

# İNSANCIL YAYINLARI

***Ali Ersin Günçe***

*PAZAR RESİMLERİ*

*Şiirler*

10.000 TL.

*

***Ayten Mutlu***

*SENİ ÖZLEDİM*

*Şiirler*

10.000 TL.

*

***Çemile Çakır***

*CEMREYE ÇAĞRI*

*Şiirler*

10.000 TL.

*

***Cengiz Gündoğdu***

*RÜZGAR*

*Eleştiri*

10.000 TL.

**Kitap Edinme Koşulları:** Kitap tutarını İnsancıl 666 043 no'lu posta çeki hesabına yatırdıktan sonra, makbuzun fotokopisiyle istenen kitabı belirten bir mektubu dergimiz adresine göndermeniz yeterlidir. Abonelere % 25 indirim yapılır. Ödemeli gönderilmez.

İNSANCIL, İNSANİ... GERÇEKÇİ ESERLER YAYINLAR